

Samuelis Maresii De abusu philosophiae Cartesianae, surrepente & vitando in rebus theologicis et fidei, dissertatio theologica

<https://hdl.handle.net/1874/31213>

78
Roel? Cra
Lugd? in 173

SAMUELIS MARESII

DE

Abusu Philosophiæ

CARTESIANÆ,
Surrepente & vitando in
rebus Theologicis & fidei,

Dissertatio Theologica.

GRONINGÆ,

Apud TIERCK EVERTS Bibliopolam, in platea
quæ à sedilibus tomandis denominatur. 1670.

P R Æ F A T I O

Ad omnes Ecclesias Reformatas

Fœderati Belgii.

EX quo pars quædam fui eorum qui Vestræ ædificationi sunt destinati, per hos ferè quadraginta annos, unicè studui Veritati quam publicè profitemini, juxta Dei Verbum & sanctas Vestras consensus Orthodoxi formulas, asserendæ & vindicandæ: Semper enim sensi Professorem Theologum nec Dominum nec Magistrum esse debere doctrinæ Ecclesiasticæ, sed Ministrum & Vindicem illius. Hinc quam semper abhorruì à novis opinionibus excogitandis vel proponendis, per quas à meis Symmystis distinguerer, sic in Professione meâ ejusmodi Novationibus præveniendis & rejiciendis quâ potui sedulitate incubui, quod sentirem omnem alterationem fidei semel traditæ sanctis, ut loquitur Scriptura, & doctrinæ apud vos non modò concorditer receptæ, sed etiam sanguine obsignatæ tot sanctorum Dei martyrum, ex quorum cineribus feliciter excrevistis, Vestræ tum Unitati ac Tranquillitati obesse, tum Intentioni & Expectationi adversari. Omnis enim in doctrina Novatio, ut singularitatis & intolerandæ superbæ character est indelebilis, quantum ad Novatores, ita præsentanea pestis est non solum Quietis publicæ, sed etiam totius Orthodoxiæ in Ecclesia: Nam magna exempla non consistunt ubi cœperunt, & error minimus, si negligatur, facillè vires acquirit eundo, ac qui furunculus primo obtutu apparebat, brevi, neglectus, in lethalem bubonem abit: Quas molestias sustinuerim, etiam in hac mea senecta, dum toto corpore obfisto pestilentibus Novitibus undique quâ datâ portâ irrûpentibus, apud Vos non referâ: Qui multum doluit, multum dedoluit, ac tandem bona causa triumphat. Et si quòdam magno Principi, *dulce videbatur periculum pro Christo & Patria*, non debent mihi acerbæ fuisse difficultates quas devoravi *pro Veritate & Ecclesia*. Saltè ex isto studio meo jugi Veritatis incontaminatæ inter Vos conservandæ, enatum est hoc meum quod Vobis inscribo Opusculum. Quoties attentius confidero felicè illam Vestram conditionem sub Magistratibus Christianis, Pius, Orthodoxæ Religionis amantibus, & de Vestra tran-

quilli-

P R Æ F A T I O.

quillitate semper sollicitis, quales Dei singulari beneficio Fœderatum hœ
 Belgiũ obtinet, toties indignor illis viperinis foetibus, qui Vestra viscera
 arrodere, Vestre Orthodoxiæ nitorem suo spũ sordidatæ, & Vestra quie-
 tem suis novis disputationibus sollicitare indies aggrediuntur: omnem
 vim sui ingenii non impugnantis Vestris publicis Adversariis, ut factũ o-
 portuisset, sed potius Vestræ publicæ Doctrinæ verandæ, impendentes,
 & sic Vestram famam & celebritatem obscurantes apud exteros, qui-
 bus id velint persuasum Ecclesiam Belgicam ex Sione in Babelẽ abire,
 nihilque amplius certi illi restare, nisi quod omnia apud eam in-
 certa sint. Quantum laudis Vobis conciliaverat, etiam apud Adversa-
 rios Vestros, opus aureum accuratissimæ Veritatis Vestræ Biblicæ
 linguâ vernaculâ, cum Eruditissimis & Solidissimis Annotationibus
 illi additis, tantum gloriæ isti Vestræ obscurandæ faciunt, & scandalo
 infirmioribus præbendo, Titanii conatus nonnullorum, qui se secta-
 rio nomine *Scripturarios* appellant, ac si omnia genuina membra Eccle-
 siæ Reformatæ non *adorarent plenitudinem Scripturarum*, ut pia Antiqui-
 tas loquebatur, quibus non alius scopus præfixus videtur, quam ab
 illa Vestra Versione ejusque Doctissimis Annotationibus, solemniter
 recedere, eamque omni occasione lancinare, improbare, rejicere; quod
 quantum obfit publicæ ædificationi Vestræ & videtis & doletis. Non
 desunt ab alia parte qui novis suis Philosophematis eoque indulgent,
 & istius Dalilæ philtis inebriantur, ut Cartesiani malint audire quam
 Christiani & Reformati. Isti verò novam quoque moliantur Theo-
 logiam, securi Vestrarum Formularum, quas ceu sepem Vestræ Uni-
 tatis & Veritatis, revereri debuissent, securi Scripturæ, securi omnis
 Authoritatis humanæ, instar illius in Evangelio qui nec homines cu-
 rabat, nec Deum metuebat; & si quid videant sibi objici ex Scripturæ
 testimoniis, id omne detorquent in suam perniciem, & ut pueri
 nolis fonantibus, Dei Verbo affingunt quæ cogitant & cantillant; Et
 inde natus infamis & propudiosus liber, *de Philosophia Interprete Scriptu-
 ræ*, ex quo saltẽ constare potest, quid ex istorum hominum *propu-
 diæ* veniat expectandum. Cũ adhuc vagiret hæc Philosophia in-
 cunis, nihil aliud petebant qui eam sectabantur, quam meram toleran-
 tiam; nec videbatur libertas philosophandi restringenda, quamdiu non
 magnum periculum Orthodoxiæ Vestræ ex illa credebatur imminere:
 Neque diffiteor me, qui etiam olim ferulæ philosophicæ manum ut-
 cunque subdaxi, ita semper ab opinionibus plerisque Cartesii alienum
 fuisse, quod mea scripta publica satis testantur, ut tamen censuerim
 etiam in hoc Athenæo aliquid indulgendum isti libertati, ad præoc-
 cupandam syrraxim quæ ex dissensu duorum Clarissimorum Colle-
 garum

P R Æ F A T I O.

garum, ex veteri aliàs rancore, suboritura videbatur: Et quamdiu inter solos Philosophos, aut qui tales volunt videri, etiam extra suum chorum saltantes, res agitabatur, parum inde periculi Vobis metui debebat; Sed postquam hæc pestis subiit ipsas Cathedras Theologicas, & rebus fidei non tam explicandis quam implicandis & subvertendis, coepit Cartesianæ doctrinæ & methodus γυνῆ κεφαλῆ applicari, imò multo longius procedi à Discipulis, ut inventis addere facile est, quam à Magistro cogitatum fuerat, genuinorum Theologiæ Orthodoxæ Professorum, silentium foret prævaricatorium, nisi Vos de periculo præsentis illinc Vobis imminente, fideliter præmonerent: Eò facit hoc *Specimen* monstrofarum & horrendarum opinionum Theologiarum, quibus Cartesiani Theologi Orthodoxiam Vestram fœdant, & Veritatis quæ est secundum Pietatem concutunt fundamenta. Qui illius evulgandi consilium arcessunt à mei Reconciliatione cum R. D. Voetio, parariis Viris quibusdam Piis & Reverendis, pacis & ædificationis Vestræ apprime studiosis, ut inde sycophanticè dicitent, quod audio jam nonnullos furiosos publicè & blasphemè clamitare, Herodem & Pilatum factos hac ratione amicos contra Christum, toto cælo, quod ajunt, aberrant & gravissimè falluntur. Toti Belgicæ notum est me per aliquot Iustra publicè & privatim hanc pacem cum Viro Celeberrimo & petiisse & obtulisse: Æstate superiori Rev. & Doctissimus Vir D. Antonius Matthæus, hujusce Ecclesiæ Groninganzæ Pastor Vigilantissimus & Facundissimus, Orthodoxiæ valde tenax. & mihi amicissimus, profectus ad correspondentiam Synodicam, transiit Ultrajecto, suos in visurus: Is, ut me ad istam pacem semper propensissimè fuisse noverat, de ea resarcienda, privatos habuit sermones tam Ultrajecti quàm in Synodo, cù quibusdã Reverendis, Clarissimis & Doctissimis Viris, eandem sitientibus: Et paulò ante cùm duo Reverendi & Doctissimi Pastores Leovardienfes, alia planè de causa me convenissent, iisdem meum pacis istius desiderium, quo semper flagaveram, aperui. Quia verò credebatur huic bono operi obstitura editio quinti tomi Selectarum Disputationum Rev. & Celeb. D. Voetij, in quo pleraque illa reponebantur de quibus inter nos olim disceptatum fuerat, & quorum occasione non deerant qui bellum mihi cum D. Voetio redintegrandum suaderent, quam primùm prodiit, Epistolâ publicè editâ & Rev. D. Matthæo inscriptâ, ostendi me nihilominus ad Concordiam & Amnestiam Christianam, cum ipso adhuc propendere; & omnes bonos solemniter rogavi ut eam promovere non desisterent; Tandemque amicis communibus undique infantibus, Rev. D. Voetius eam mentis suæ Declarationem transmittit ad DD. Leovardienfes, quæ prostat in *Epistola* Rev. & Doctiff. D.

P R Æ F A T I O.

Under Wayen edita de ista Reconciliatione, pag. 6. & seqq. Istius Declarationis D. Voetij exemplar simul Ultrajecto missum fuit ad D. Matthaum, cui statim similem Declarationem, & isdem ferè verbis ac eodem ordine eademque methodo conceptam, scripto exhibui. Ut autem mutux isti Declarationi utrimque acquievimus, sic nullis unquam fideculis elicitur vel ex illis Declarationibus, vel ex mutuis inter nos sequutis Epistolis, aut Christianam hanc Reconciliationem in præjudicium ullius tertii processisse, aut aliò spectasse quam demonstrando, nihil Theologicum velle nos à nobis abesse, præterquam *odia Theologica*, quæ aliàs in adagium cum nostri Ordinis probro insigni, abiisse videntur. Ac prout per hanc Reconciliationem nullam D. Voetij sententiam adoptavi, nulli meæ sententiæ renunciavi, circa ea capita quæ inter nos controversa fuerant, tanto minus potuit ea procedere sub conditione Cartesianismi per me deserendi aut impugnandi; quandoquidem semper publicè professus sum, etiam aliquoties in meis scriptis eristicis contra D. Voetium, me non esse Cartesianum sed Christianum. Verùm Cartesianismi propiùs examinandi, quantum ad ea quæ sunt meæ Facultatis, occasio prima mihi nata est ex quibusdam Corollariis Leydenfis, Præside D. Coccejo, quibus substantialis Dei Omnipræsentia, ex principiis Vorstii & Cartesij, aut saltem Cartesianorum, rejiciebatur. Accessit illi secunda, ex thesibus quibusdam Theologicis extra hoc Belgium disputatis, quarum Author & Præses, hanc primam regulam proponebat accessuro ad literarum Sacrarum lectionem & studium Theologicum, de omnibus esse dubitandum Pyrrhonio & Cartesiano more, & omne præjudicium de veritate nostræ Religionis esse deponendum. Sed tertiam suppeditarunt, & cunctantem impulerunt *Annotationes* quædam, sive potius Censuræ perpetuæ, *Viri* cujusdam Clarissimi, dictatæ in meum *Systema* suis discipulis, ut mihi apud pubem Scholasticam insultaret, & capiti meo insistendo grandior appareret. Et certè illum ad talia quæ hîc Vobis exhibeo processisse, idque ex Cartesianamethodo & doctrina, cujus est peritissimus, non minus dolui, quam omnes bonos admiraturos & detestaturos, nullus dubito: Ejus hîc peperi nomini, quod eum semper amaverim, & magis gratum discipulum debuerim exspectare: Parcimus personis, dicimus de vitiis; Nec illius quæro confusionem, sed emendationem, & ei reditum in meliorem viam animitus opto: Me nihil ipsi imputare per calumniam, & quod in ejus *Notis* non viderim & legerim, multaue insuper ejusdem furfuris hîc prætermittere, novit qui omnia novit. Summâ Dei erga me & immeritâ benignitate ac benedictione factum, ut breve meum *Systema Theologicum*, quod non nisi meis usibus & meo-

Christophori Wittichii

P R Æ F A T I O.

rum in hac Academia Discipulorum destinaveram, ita benè exceptum sit in omnibus Ecclesiis & Scholis Reformatis totâ Europâ, ut pluries & hîc & alibi recudi debuerit; nullaque extiterit vel Schola vel Academia Reformata, in qua non constanter privatim aut publicè explicaretur. Unus aut alter, saltem oppidò pauci, ægrè fortè ferentes se Discipulorum suorum importunitate eò adigi, eam illis indulserunt ejus expositionem, ut longè doctiores & subtiliores haberentur, quæ potiùs expugnatio & everfio *Systematis* Marefiani dicenda foret; quomodo Dominicani in Ecclesia Romana queruntur Jesuitas, suos adversarios, Commentarios prolixos in Thomam scribere, idest inquit *adversus Thomam*. Hos inter familiam duxit ille subtilissimus & acutissimus Cartesianus de quo loquor, illis suis *Annotationibus* in meum *Systema*, ex quibus excerpti quæ hîc profero, & quas, cùm instar pretiosi alicujus monilis, in manibus honestorum Studiosorum in hac Academia publicè & quasi sub meis oculis versarentur, intactas & me indefensum relinquere, honesto & cordato Professore indignum fuisset. Quamvis autem fortè omnia quæ hîc inde enotavi æquè gravia multis Micionibus non sint apparitura, nec sint revera ejusdem momenti, plurima tamen deprehendentur, quæ nec Struthiocameli stomachus concoquere possit; Mihique contigit in eo observare, quam sæpè eveniat in mundo, ut rosæ spinis immisceantur. Nam quo tempore Vir quidam Eximius & inter stellas primæ magnitudinis in Ecclesiis Galliæ recensendus, antea nec de nomine nec de facie mihi notus, ex Occitanæ fundo, humanissimis & eloquentissimis literis, significat se habere Commentarium perpetuum, adornatum in meum *Systema*, quem vult juris publici facere, additâ pro sua comitate conditione, ad quam non tenebatur, si per me id ipsi licuerit, incidi in hæc *Diætana* mei perpetui Censoris, cui lubuit, nunquam à me vel per cogitationem læso, sed è contrario variis quondam beneficiis affecto, pœnæ & ludibrio Ludimagistri Faliscorum me subicere. Animos mihi adjecit ad hæc evulganda, quod sentirem istos Dominos Cartesianos, illicitæ factionis vinculo, etiam sub nomine, ut ajunt, *filiorum lucis*, inter se colligari; idque non uno modo; Nam sua manuscripta sibi mutuo missitant expolienda, ut tandem ad plenum consensum deveniant; Qui juventuti in Academiis, Philosophiam Cartesianam explicant, ad id etiam nonnulli non auctorati, & exertè contra Academiarum suarum leges publicas, stipulari dicuntur à suis Discipulis, datâ dextrâ per modum juramenti, quod si vocentur ad aliquam stationem Scholasticam, illam Philosophiam, non aliam sint tradituri; Ac ut suis Heterodoxiis viam sternant; quam vehementes se præstant suarum opinionum affer-

P R Æ F A T I O.

tores, contra alios qui ullo modo ipsis contradixerint, tam molles & benignos se præbent iudices etiam teterrimorum errorum in aliis; ut non defuerint qui per charitatis hyperbolem, falsum testimonium publicè dixerint in talium gratiam, quod Anticartesianos putarent qui se illis opponebant: Ita nempe multi mutò, & qui aliquam factionem moluuntur, solent omnibus malè contentis adblandiri, ut eos saltem pro suis statuunt, qui contra se non fuerint. Maximè autem fui permotus ad hoc *Specimen* Vobis inscribendum, exemplo Pientissimæ & Fortissimæ Gentis Helvicæ; cujus Illustres & Magnifici Proceres, quæ patet Helvetia Reformata, ex consilio suarum Ecclesiarum & Sapientissimorum suorum Theologorum, pro constanti suo studio in Orthodoxia facta tecta conservanda, ex omnibus suis Scholis & Ditionibus, decreto solemni, exterminarunt Philosophiam Cartesianam, quod periculosa ex illa inciperent audiri assertiones; qualis nominatim illa fuit quæ statuebat animas piorum post mortem, sedem & locum non mutare, nec in cælum introducendas ante diem iudicii & resurrectionem mortuorum. Per nos sanè liceat Philosophis novas comminisci opiniones, novas fingere hypotheses, nova cogitare principia; modò Vobis Vestra rura, imò Vestra Sanctissima mœnia, quibus tutandis non prodendis hostibus, vindicandis non violandis, Professores Theologi præfati sunt, illis intacta & inviolata maneant. Saltem non potest mihi vitio verti, quod hanc moveam Camarinam, tot justis saltus rationibus, nec tantum ad id provocatus ultroneâ & procaci Censoris aggressione, cum me meumque *Systema* palam & directè impetum, defendere debuerim, verum etiam justâ permotus indignatione, quod Vestram Orthodoxiam tam multifariam lædi & impugnari, & quicquid Christus Vobis dedit legitimæ Potestatis pedibus conculcari, ab istis Novis Theologis observarem. Volunt, ut quondam Remonstrantes, videri valde studiosi Authoritatis Magistratus, quam semper cordatè tuebimur, etiam nostro sanguine, si opus fuerit, dum Vestram deprimunt quantum possunt; quasi Pius & Christianus Magistratus non intelligat quid sit sui juris, nisi Novitiorum istorum Doctorum frequentet lectiones, aut nesciat posse intemeratam relinqui Disciplinam Ecclesiæ, & illius Ministris illibatum honorem quem à Christo sunt consecuti, citra ullam suæ Majestatis atque supremæ Potestatis imminutionem aut læsionem. Irruunt itaque isti homines, in duos Vestros oculos, Doctrinam nempe Orthodoxam, & Sacram Disciplinam, utrumque uno impetu, si pote esset, revulsuri. Evigilet igitur Vestra Sancta Disciplina, quæ Christus ipse Vos armavit, in istos Vestræ Orthodoxiæ depravatores periculosos, & discant audire Ecclesiam, si pro genui-

P R Æ F A T I O.

nis Ecclesiæ filii volunt porrò haberi. Si vobiscum sentiunt, cur aliter loquantur? Cur novam introducunt dialectum in Scholis Vestris, quam neque Vos intelligitis neque Patres Vestri didicerunt? Cur volunt, vel suppressere ceu inutiles, vel planè inintelligibiles reddere vestris filiis & alumnis, tot eruditas lucubrationes Vestrorum ab initio & hucusque Doctorum & Pastorum, qui Vestræ ædificationi tantopere contulerunt? An credetis de Vobis, de Vestra Sanctissima fide, de Vestra Orthodoxia, de genuino Scripturarum sensu actum fuisse, nisi ex improvise nobis illa nova Lux Philosophiæ Cartesianæ cœlitus affulisset? Si à Vobis dissentiant, ut revera, cur pro Vestris volunt haberi, nisi ut prodant Vestris hostibus bonam causam, ut venenum Pelagianum, Socinianum, Pontificium, in novo suo poculo Vobis propinent, ut eque Trojanum, mille fartum erroribus ceu Diaboli militibus, subdolè in Vestram introducant civitatem, ex quo prodeat Vestrarum arcium, Vestrarum ædium, Vestrorum Templorum & tectorum ^{ut} incendium? Et quamvis nihil aliud Satan consequeretur per hæc nova Zizania, quæ conatur Vestro tritico interferere, quam Docentium mentes novis Quæstionibus, Controversiis & Disputationibus distrahendo, remorari pias eorum occupationes requisitas promovendo inter Vos Sanctificationis studio, & inculcandæ tam necessariæ Reformationi morum, qui in dies corruptiores evadunt, id ipsum habet pro insigni, per hos suos novos Novantes Emissarios, de Vobis victoria. Vestrum itaque est fortiter istis malis obistere, exorbitantes Doctores, pro jure Vestro in illos, ad lineas & circulum officij sui revocare, & eos qui Vos turbant, si perrexerint, tanquam membra putria refecare. Declare Vestros non esse, qui genuinæ linguæ Canaaniticæ, spurium & notum Apcdodæum idioma substituunt, qui que Vestrum *Scibboleth*, mutant in *Sibboleth*, & ejus sinceram pronuntiationem studio depravant, ac sub Vestro nomine & titulo, adulterinos cudent & diffeminant nummos, quibus iis imponant qui non satis capiunt quod distent æra lupinis. Excitate Zelum Pientissimorum Vestrorum Procerum, ut modum moremque ponant illi plusquam Vorstianæ Libertati, imò portentosæ licentiæ, prophetandi, tam in Philosophicis, quam in Theologicis, quousque præsertim illa ad hæc spectare possunt, ne extra limites quos Deus suo sacro monti circumponi voluit, temerè evagetur. Johannes *Mariana*, Jesuita celebris, suæ Societatis, tractatu ea de re expresse, subnotans vitia & nævos, carpit præsertim suorum Scriptorum & docentium effrenem sentiendi & ab aliis dissentendi licentiam, quam toti Ordini exitio aliquando futuram ominatur; Nec planè defuit eventus: res enim ipsis propterea rediit ad restim famosæ illius.

P R Æ F A T I O.

Probabilitatis, quâ Veritatis, Probitatis & Fidei, fauces præfocantur: Volunt enim ut in rebus Religionis, Morum & Fidei, vel absurdissima unius Doctoris opinio, eo ipso probabilitatem eam consequatur, cui possit quilibet in conscientia insistere, etsi opposita sententia æquè vel etiam magis probabilis ei videatur. Ab hac Vestrorum Professorum illimitata licentia eadem pestis metui debet, per quam Vestra quoque doctrina compingeretur in Probabilitatum obscuram pergulam, in qua nihil veri, nihil certi, omnia vel ficta vel dubia. Date igitur operam ut per eos quibus id juris & potestatis est, nimia hæc licentia in omnibus Scholis coarctetur. statutis vel restitutis ad id bonis Legibus, iis similibus, quas hujus Provinciæ Illustres & Præpotentes Ordines, suæ Academiæ, cum eam erigerent, posuerunt, quas etiam hîc in praxim revocari operæpretium foret. Illæ non solum ab omnibus Docentibus in genere exigunt *ut sint religione Orthodoxi, adsistentes*, inquit, *Doctrina & Confessione Ecclesiarum nostrarum, lege 2.* sed speciatim ita sanciantur *lege 39. & 40. Sinto in Religione Orthodoxi; Pugnantia cum Orthodoxia, Catechesi Palatina & Confessione Belgicâ comprehensa, non defenduntur; Si quis id fecerit pertinacius, aut defendentibus aliis serid patrocinatus fuerit, nos monitus destiterit, exauctorator. Philosophi ab Aristotelis sententia non recedunt: (in iis nempe in quibus Aristoteles non recedit à Dei verbo & fide orthodoxa) Propugnatores absurdorum paradoxorum & inventores dogmatum novorum, ab Aristotelica doctrina discrepantium, non seruntur.* Academiæ item Frificæ ita habent *Leges 16. 17. & 18. Si incidat Controversia de dogmate Ecclesiæ, & unus vel plures in Collegio concordiam Doctrinæ turbare videntur, ad Rectorem & Concilium totius Academiæ id refertor. Academiæ autem, si rei magnitudo ita postulabit, Ordinibus id significato; Hi adhibito consilio Academiæ iudices idoneos eligunt, qui totam Controversiam diligenter examinent, & iudicio suo falsas sententias perspicuè damnent. Damnata propositiones non defenduntur: si quis secus faciat, contumaciterque persistat, exauctorator. Cum philosophicus coetus etiam pars esse debeat Ecclesiæ Dei, omnes philosophia Professores puram doctrinam Evangelicâ, quam Ecclesiæ nostra proficitur, amplectuntur: & ita Philosophiam docento, ne traducant publicè vel privatim doctrinam Ecclesiarum nostrarum; nec serunt, aut probant, aut defendunt, profanas opiniones; sed tuentor pacem publicam Ecclesiæ, amando eam & Ministros ejusdem. Similiter lege 3, cap. 1. legum Academiæ Ducatus Gelriæ & Comitatus Zutphanicæ, ita legitur; Professores omnes in doctrina cum Ecclesiis Reformatis Fœderatarum Provinciarum, sicut illa auctoritate publicâ confirmata est & docetur, concordés sint. Præsertim huc apprimè facerët Decretum occasione litium Cartesianarum à perquam Illustribus & Præpotentibus Ordinibus Hollandiæ & Westfriciæ, condi-*

P R Æ F A T I O.

conditum 6. Octobris 1656, quo, ut refert Celeb. D. Hornius Hist. Eccl. pag. 361. statutum erat, Theologiam à Philosophia sequestrandam, & illam quidem ex solo verbo Dei scripto, (dubio procul juxta Vestras formulas consensus Orthodoxi & doctrinam publicè apud Vos obtinentem) hanc ex ratione sana juventuti tradendam: *Quod si aliqua oriatur quasiens, contra quas S. Scriptura tanquam eis repugnans, allegari possit, tum illicitum fore Philosophis Scripturam secundum principia sua interpretari; sed quicquid in S. Scripturis à Deo revelatum sit, id tanquam omnium certissimum pro firmo & indubitato tenendum, etiamsi ratio humana utcumque clarè & distinctè sibi videatur aliud prescribere: Semper enim divinae auctoritati soli plus fidei tribuendum quam humano judicio: ideoque Philosophis ab ejusmodi sententiis quae S. Scripturae repugnent defendendis abstinendum, & illa quae ex Cartesio desumpta offensionem praebeant in posterum non propaganda, neque libros Cartesij à Professoribus juventuti praelegendos. Sed hoc decretum, favore quorundam Theologorum Cartesianismum foventium, facillè oblivioni traditum est: praesertim ubi vel ad Theologicam Cathedram admitti coeperunt qui Sacris Cartesianis jam initiati fuerant, vel Theologi nonnulli Professores, ut firmarent suam factionem, aut ne aliis suis Novationibus obfisteretur, Philosophiae Cartesianae se non solum accommodarunt, verum etiam plenum saluum conductum indulerunt. Quare tanto magis contra haec nova Theologemata, in quibus togam Iosephi nequitis agnoscere, invigilandum Vobis est, quanto audacius qui Theologica tractant, ea Cartesianismi veneno inficiunt, & pro eo quod debuissent novam Philosophiam ex Scriptura & sana Theologia corrigere, ad modulum illius suae quam depereunt Philosophiae, universam, ut hic videbitis, innovant Theologiam, Vestramque constantem doctrinam funditus evertunt. Dum autè Novitatibus omnibus me fervidiùs opponò, nullà moveor in quemquam invidiam, cujus causas procul habeo: neque nescio stultam hanc esse invidiam, cui cuncta recentia sordent: sed solo Veritatis & Unitatis apud Vos conservandae studio: & ut condoleo eorum invida stultitia cui nova sola placent, sic omnibus in Doctrina Sacra & fidei, innovationibus obfisto quantum possum, & pergam obfistere quamdiu hic spiritus hos veget artus, Utinam per Vos & inter Vos consilia salubria & efficacia cudantur, per quae omnes Theologi in his Provinciis assuefiant τὸ ἐν φρονεῖν & ἀληθεύειν ἐν ἀγῶνι, ac potius arma sua in communes Vestros hostes vertere, quam Doctrinam receptam vexare, & suis Symmyctis, quò caeteris acutiores & sapientiores videantur, necessitatè imponere se & sua receptaque Vestras adversus ipsos tuèdi sententias: Det operam quisque eorum ut sui profectus innotescat, non vetera & benè fundata evertendo, sed illis nova homogenea superstruendo.*

PRÆFATIO.

endo ad publicam ædificationem. Atque in hoc voto desino, Deum veneratus, ut prout semper Vestræ Orthodoxiæ defensionis & conservationi, pro mea tenuitate invigilavi, ita porrò mihi largiatur gratiam, quod ex hoc meo Senio residuum est, ejus, ut antea, Gloriæ promovendæ & Veritati propugnandæ, alacriter impendendi; *Sint accepti sermones oris mei & meditatio animi mei coram te, Jehova, rupes mea & redemptor mi: Amen, Amen.*

De

De abusu Philosophiæ Car-
tesianæ surrepente & vitando
in rebus Theologicis & fidei.

Renatus Cartesius, gente Gal-
lus, provinciâ Armoricus, genere
Nobilis, jure meritò inter summa nô-
stri seculi ornamenta est reponendus.
Insignis fuit Mathematicus, ut eum
qui dixerit hujus ævi Archimedes,
nec satis dixisse videatur. Et cum
Scepticis obviam ire vellet, heroicum
aggressus est consilium, procedendi
in rerum physicarum disquisitione
methodo Mathematica, & phænome-
na naturæ, si potis esset, per Geometricas demonstrationes expli-
candi.

II. Licet autem sui voti damnas per omnia non fuerit, tamen cum
in magnis satis sit voluisse, generosi ejus in eo conatus, suâ laude
dignissimi sunt: Nec dubitem quin multo longius & explicatius in
naturæ Mysteriis enucleandis fuisset processurus, nisi defuissent sum-
ptus necessarî ad plura experimenta, per quæ analytico ordine ab
effectis ad causas fuisset processurus, & si Deo libuisset eum donare vi-
tâ longiori, neque satis habuisset illum duntaxat terris ostendisse. Op-
tium

timè illum in multis meritis fuisse de publico, qui negaverit, is vel malitiosè invidiæ, vel supinè ignorantia, justum stigma non poterit declinare. Neque hic non possum non referre breve, sed nervosum, illius Elogium quod extat apud Johannem Baptistam de Rocoles, Historiographum Regium, *tomo 2. Isagoges Generalis ad Historiam, cap. 21. art. 5. pag. 306.* ubi hæc verba extant, si Latine reddantur; *Renatus des Cartes, Armoricus, illustri sanguine satus, immortalitati suum nomen suamque memoriam consecravit, sua Philosophia, remota ab Aristotelis principiis & ratiociniis. Subtiliorum admiratio in eo sita est, quod tam dextre potuerit suas privatas fulcire opiniones: Obijt in Suecia anno 1650.*

III. Prout autem in hunc usque diem mihi gratulor, quod gavisus fuerim illius Herois & notitiâ & amicitia quoad vixit, sic nunquam me poenitebit aliquid ad honoris sui propugnationem & vindicias contulisse. Quin semper existimavi illum virum, quâ perspicacitate & limâ judicii pollebat, cum tempore ad nostra sacra transfuturum fuisse, nisi Satanæ invidia lites personales inter ipsum & Celeberrimos quosdam nostræ religionis Antistites, fuissent excitatæ, quarum occasione alienior à nostrâ communionem factus est. Erat enim Pontificius, & priorum suorum studiorum fundamenta sub Jesuitarum institutione posuerat. Verum se contulerat in hoc Belgium animo liberius philosophandi, & ut priorum suorum Præceptorum ferulæ tutius manum subduceret.

IV. Quantum ad illius Philosophemata, nunquam censui illa esse admittenda sine delectu; imò semper in nonnullis meum dissensum palam professus sum, quoniam amicus Plato, amicus Aristoteles, amicus Cartesius, sed magis amica Veritas: Ea tamen in plurimis præferenda putavi, illi Philosophiæ Scholastico-Jesuiticæ, quæ vulgò, sed falso, Aristotelica & Peripatetica appellatur. Nam præterea quod castius longè & sanctius philosophatur de Deo, deque mundi creatione in tempore, quam Aristoteles ipse, cui mundus & motus sunt ab æterno, notissimum est Jesuitas universam suam Philosophiam dirigere erroribus Ecclesiæ Romanæ inerustandis & propugnandis; ut nihil sit tam absurdi quod Philosophicè non statuant, quò serviant hypothesei & scenæ

scenæ suæ Theologicæ; Cum è contrario Cartesius multo verius philosophetur de natura corporis illiusque necessaria extensione, de conditione accidentium, de impossibili penetratione dimensionum, de impossibilitate vacui, de inseparabilitate quantitatis à materia, & similibus, in quibus nobis arma suppeditat efficacissima ad evertendam Transubstantiationem, & præsentiam corporis Christi in Eucharistia per indistantiam loci.

V. Qua de causa etiam nonnullorum Jesuitarum bilem satis acrem in se concitavit; Sentit enim cum omnibus Reformatis sanè philosophantibus, ita connatam esse quantitatem continuam materiæ ut nè quidem cogitatione ab ea separari possit; Accidentia quæ vulgò dicuntur, eo usque magis entium statui debere, sive, ut ipse loquitur, entium modos, quam entia, ut nullâ ratione queant existere sine subjecto cui insunt; Tam ridiculum esse unum idemque corpus, simul totum existere & collocari in duobus distinctis locis totalibus, magnis intervallis à se mutuo distitis & separatis, quam duo corpora in eodem loco per penetrationem dimensionum simul existere; & tam absurdè fingi corpus alicubi præsens esse inextensum & sine spatio quod occupet, quantum ullum locum vel spatium dari, sine ullo corpore quo occupetur, & sine locato: Fatior nostros ista jam propugnasse ante Cartesium; Sed illis accessit novum pondus ab ipsius autoritate, eò quod & magni fiat apud multos Adversariorum, & aliàs communionem in sacris cum ipsis coluerit.

VI. Unitatem quoque mundi, quam omnes Christiani confitentur contra Metrodori deliria & Alexandri M. vota, ingenioso & meo iudicio planè insolubili argumento adstruxit Cartesius, probando, duos simul mundos non posse coexistere citra implicationem contradictionis, eò quod vel sibi invicem adstarent essentque conjuncti, nullo interjacente septo vel medio; & tunc esset tantum unus mundus, longius extensus & continuatus quam primum putabatur: nam corpora inter quæ nihil interjacet censentur eo ipso vel continua vel contigua; vel essent à se mutuo distantes & separati per aliquod reale spatium, quod nihil aliud foret quam eorundem inter se vinculum & continuatio. Fingere enim inter duos mundos itane vacuum & spatium merè imagi-

narium, & duo corpora à se mutuo distantia per merum nihil, foret suaviter delirare, & egregiè patrocinari Pontificiorum accidentibus sine subjectis; quia illi distantia per nihilum accideret extensio, divisibilitas, mensurabilitas, possetque vel propior vel remotior fieri: & cum ad talia quæ involuunt contradictionem, non debeat extendi Omnipotentia Dei, frustra argumentum Cartesii ab illa pulsaretur.

VII. Quin & in eo laude dignus mihi videtur Cartesius, quod in quaestione tantopere vexata apud veteres Scholasticos, de primo cognito, illud principium doctrinale, si debeam ita loqui, in sua Philosophia posuerit, cui reclamare nullus Scepticus jure possit, nempe *Cogito, ergo sum*; Si enim vel ipse Pyrrho dixerit, puto quidem me cogitare, aut videtur mihi quod cogitem, an tamen id verum sit, nescio, eo ipso se cogitare fatebitur, quod saltem se cogitare putabit, & apud seipsum disceptabit, utrum cogitet nec ne. Quamvis dentur etiam fortè aliæ rationes quibus isti Dubitantes, qui dubitant dumtaxat ut dubitent, non verò instar Cartesii ut se dubitatione omni exsoluant, in ordinem cogi queant, cujusmodi possent esse communes illæ notiones de turpi & honesto, de bono & malo, de existentia Dei &c. ad quas non docti sed facti, non instituti sed naturâ imbuti sumus, quas omnium mentibus inesse & docet Scriptura Rom. 1, 19. & 11. 14. 15. & communi consensu atque experientiâ constat.

VIII. Quamvis etiam Cartesius nihil ferè aliud attulerit ad probandam Dei existentiam & animæ rationalis distinctionem à corpore, quam quod in Scholis Theologicis, etiam ex Dei Verbo, diu ante ipsum personuerat, de insita Dei notitia, de triplici via, Causalitatis, Eminentia & Negationis, quâ mens traducitur ad Dei cognitionem, de necessaria distinctione inter spiritum & corpus, sive inter substantiam spiritualem & corpoream, tamen improbari non potest, quod eadem, novâ quasi methodo & sub aliis terminis, orbi literato reposuerit: tantum abest ut propterea debuerit Atheismi accusari, & cum Lucilio Vanino invidiosè conferri; etsi non defuerit ex illius discipulis, qui ejus opinionem de forma substantiali sive anima belluarum, quam tamen necdum omnes illius admiratores admiserunt, applicando animæ humanæ, in Epicuri castra transisse videatur.

IX. Quoniam tamen Magnificis & Celsissimis Dominis Caatonibus Protestantibus Helveticis, Orthodoxæ Religionis vindicibus fortissimis, & omnis in ea novationis prudentissimis Averuncis, non sine consilio gravissimorum & sapientissimorum suorum Theologorum, placuit haud ita pridem omnibus suis Ditionibus & Scholis Philosophiæ Cartesianæ usum & doctrinam interdicerè, occasione dogmatis periculosi & falsissimi, quod fovent illius Sectatores, de conditione animæ separata, quam negant post mortem transire in locum vel præmii celestis vel pœnæ æternæ, ante corporum suorum resurrectionem; haud abs re me facturum existimavi, si quasi in defensionem Prudentissimi & Sanctissimi illius Decreti Helvetici, saltem ostendero, nefas esse ex Cartesiana Philosophia (quæ suo loco possit relinqui, si ultra sua sæpta non profuerit) *θεολογείν*, id est vel ex Cartesii Methodo vel ex illius Principiis, Theologiam Christianam, docere vel explicare, paradoxis & noxiis in doctrina Ecclesiæ novationibus, multa sunt quæ evidenter persuadeant: etsi ei rei ferè sufficeret funestum illius Anonymi nuperi exemplum, qui dum voluit quasi ex ista methodo & istis principiis, quæstionem *de Interpretatione Scripturæ* enodare, non modò terribilissimos errores, sed etiam meras blasphemias, Christianis auribus intolerandas, suis Lectoribus gregatim propinavit.

X. Sanioribus quoque ab hoc proposito deterrendis, sufficeret primum primipilorum hujus Sectæ postulatam, juxta quod, ut novo Onomastico Philosophico opus est ad eorum mysteria percipienda, ita debent à nostra Theologia exulare omnes termini technologici & philosophici, quibus uti solent à tempore cœptæ Reformationis, quotquot extiterè inter Protestantes Celeberrimi Theologi, Facile patior disputare Philosophos inter se de suis terminis, tanquam de finibus regundis, de quibus quamdiu non conveniunt, eorum Disputationes in meras *λογωμαχίας* & *σκιωμαχίας* abibunt. Sed iniquissimum est & periculosissimum simul velle ex Scholis Theologicis effurcillare terminos hactenus receptos, ut cedant novo idiomati novorum istorum Philosopho-Theologorum, quod huc usque in illis non sonuit. Etenim prischorum vocabulorum deletio, & introductio novorum, in doctrina Ecclesiæ vel tradenda vel vindicanda, vix potest citra rerum

ipsarum innovationem & immutationem procedere: Nec posset Theologus intelligere adversarios vel ab ipsis intelligi, multo minus cum ipsis congregari, si soliti & prisca termini veniant à parte nostra penitus extirpandi. Ac prout nemo debet abjicere veteres suos calceos priusquam novos habuerit, ita ante rejectionem veterum terminorum, delectus esset habendus novorum, qui non posset institui nisi calatis omnium Theologorum Orthodoxorum Comitibus; quod enim ad omnes spectat ab omnibus debet approbari: Et qui superstitiosè voluerunt abstinere in docendo, omnibus terminis technologicis & novis scriptis, illi magis loquuti sunt ad palatum Socinianorum quam ipsorum Cartesianorum, & ita obliqui evaserunt ut intelligi nequiverint.

XI. Quid quod vel etiam à novis in Philosophia terminis, si minus quadrent cum Theologia, imminet periculum ipsi Orthodoxiæ, cui Philosophia non debet præesse vel dominari, sed *ancillari*: etsi nonnulli, quibus volupe est *θεολογῆν* ex Cartesio, & totius ferè Theologiæ ad novas istas ideas innovationem moliri, nolint suam Philosophiam amplius subordinari Theologiæ, & improbent me dixisse Philosophiam Theologiæ *ancillari*, atque has duas disciplinas coordinandas statuunt: de quo ipsi viderint: cum mihi satis sit hoc respectu omnes Philosophos Christianos, hætenus modestius de sua disciplina sensisse & loquutos fuisse: Nam Philosophus qui solitè imbutus fuerit Philosophiâ facillè refutabitur ab Orthodoxo Theologo, etiam ex suis principiis, si quid monstri quod veritati Divinæ repugnet, alere deprehendatur. Difficilius verò vel cedit vel confutabitur, qui in novorum terminorum Philosophematum latebras & dumeta se proripiet; Si præsertim, ut Philosophi omnes sunt animalia gloriæ, putet se certiora & veriora assequutum quam alios, & quæ juxta stylum Cartesianorum, jam *clare & distinctè percepta* habeat.

XII. Quinimò id ipsum suspectiorem nobis facit hanc novam philosophandi in Theologicis rationem, quod solent prætere novum illius affectu, ut facilius alios in suas partes trahant aut fucum illis faciant, à suis dogmatibus novis nihil esse metuendum veritati, cum non nisi certis & indubitatis clareque & distinctè perceptis velint assentiri; verum enim
nunquam

nūquam vero adversari esse certissimum. Nam primò haud difficile mihi foret demonstrare, istam virorum cætera eruditissimorum methodum, haud multum differre, ab ista dicto invidia, à μεθοδία τῆς ἀξίας Eph. IV, 14. quâ circumcirca usos fuisse veteres Manichæos passim insinuat Augustinus; Dicebant enim, *Veritas, veritas*, quæ tamen nusquam erat in eis, *Conf. lib. 3. cap. 6.* ac solebant irridere quod in fidei Catholicæ disciplina, juberentur homines credere, non ausim quid esset verum certissimâ ratione docerentur, *lib. 1. Retract. cap. 14.* Claræ etiam illæ & distinctæ perceptiones quas jaçant, nusquam ferè sunt, nec quid illæ sint possunt ipsimet latis explicare. Si quis enim putet se clarè & distinctè percipere, v. g. jugem rotationem terræ in suo vortice & Solstitium perpetuum, tam jure forte id assignavero lætæ ipsius imaginationi, quam ipse in hac præconcepta opinione, nescio quas parum probabiles argutiolas, pro Geometricis demonstrationibus, pomposè jaçtitabit; Siquidem ipsimet, Cartesio ad summum *possibilitas* istius hypotheseòs visa est duntaxat probabilis, nec vix aliter ipsi quam *moralliter* certa. Et cum isti Philosophi fateantur posse homines clarè & distinctè percipere, aut sibi persuadere quod clarè & distinctè percipiant ea, quorum tamen contraria vera sint ex revelatione Divina, vel hinc patet quam parum certitudinis & infallibilitatis insit illis claris & distinctis perceptionibus, quas tam ambitiosè crepant & jaçant.

XIII. Deinde nec ipsimet Viri Docti, satis intelligunt vel explicant saltem, quænam sit clara & distincta perceptio: Ea est, inquiunt, cujus quisque sibi conscius est. Verum ut certo alicui constet se sibi conscius esse suæ claræ & distinctæ perceptionis, opus est ei accuratâ reflexione super suâ perceptione illiusque principiis & fundamentis, quæ non modò difficilis est & ardua, & variis eget præceptionibus quò rurò & securè procedat, sed etiam non minus fallax est & dubia errorique obnoxia quam ipsa directa perceptio: Qui laborat conscientia errante, ut v. g. Pontificius, in negotio Transubstantiationis, is utique est sibi conscius suæ de hoc dogmate perceptionis, ac probè novit & intelligit quid de illo cogitet & statuat; an tamen propter eam quam habet conscientiam suæ perceptionis &

cogita-

cogitationis, illam ejus cogitationem & perceptionem claram & distinctam, adeoque veritatis indubitatae, asseremus?

XIV. Id quoque observandum circa claras & distinctas virorum istarum eruditorum perceptiones, primò eas tales esse quas aliis communicare non possunt, nisi quomodo ille auctor apud Erasmus, profiterendo magna cum asseveratione & præmisso signo crucis, se videre immanem in coelo Draconem, eò deducebat alios itineris comites, ut, ne ipso minus oculati censerentur, etiam profiterentur se idem videre quod nusquam erat. Si enim vir cordatus & rerum intelligens negaverit Cartesiano magistro, se posse ea capere vel admittere quæ ille jactat sibi clarè & distinctè percepta esse, hærebit Præceptor inter sacrum & saxum, & volet sibi propter suam *αὐτὸς ἴφα* Pythagoricum fidem adhiberi. Secundò hæere debet aqua istis tam oculatis ac tantum non Epidauriis serpentibus, si debeant explicare quo lapide lydio sit dignoscenda verè clara & distincta perceptio, ab opinione & imaginatione falsa claræ & distinctæ perceptionis. Etenim cum solemne sit omnibus ferè Philosophis certa & clarè ac distinctè polliceri suis discipulis, tamen nec inter ipsos magis convenit, quam inter horologia magnæ urbis, & nihil tam absurdi & inficeti excogitari potest, quod alicui Philosopho, etiam ex ima cavea, non exciderit. Est longè alia ratio fidei Christianæ, quæ licet sit inevidens & obscurior, 1. Cor. XII. 12. Heb. XI. 1. eâ tamen pollet certitudine & firmitate, quia est originis supernaturalis & cœlestis, & Spiritus testatur quod Spiritus sit veritas 1. Joh. V. 6. ut nec cum illa conferri, nec ex illa confirmari debeant illæ certæ & claræ perceptiones hodiernorum, pro quibus nemo eorum unquam sustinebit martyrium.

XV. Sed quod magis est istarum clararum & distinctarum perceptionum, ejusmodi ponunt fundamentum, quod valde infirmum est, & universaliter enunciatum Pelagianum dogma sic satis notoriè involvit. Nam ipse Cartesius parte 1. Princ. §. 30. ex eo quod in Deum, à quo sumus, nos fallendi voluntas cadere non possit, colligit *lumen naturæ sive cognoscendi facultatem à Deo nobis datam, nullum unquam objectum posse attingere, quod non sit verum, quatenus ab ipsa attingitur, hoc est, clarè & distinctè percipitur. Merito enim (inquit) Deus deceptor*

deceptor esset dicendus, si perversam illam, ac falsum pro vero sumen-
tem nobis dedisset. Sed dum id Cartesio dormitanti excidit, non ob-
 servavit aut nescivit, quam densæ tenebræ ignorantæ & errorum
 illud lumen naturæ, illamque cognoscendi facultatem, occupaverint
 per peccatum, ut, ipsomet Aristotele observante, mens hominis se habeat
 ad sapientiam & veritatem instar oculi vespertionis ad lucem, & sic *per-*
versa debeat agnosci hæc facultas, non amplius sana & integra, & cui
 proclive est & innatum falsa pro veris sumere, non ex primæva Dei
 creatione, sed ex subsequuta voluntaria hominis defectione: & hanc
 corruptionem & perversitatem mentis humanæ soli Pelagij discipuli &
 sequaces solent negare, contra tot eximia Sacræ Scripturæ documenta
 quæ leguntur Eccles. v 11, 30. Psal. xxxix, 7. 1. Corint. 11, 14-
 2. Corint. 11, 5. Eph. 1 v, 18. Et quamvis aliquid majoris luminis
 fateamur remanere in mente hominis post peccatum, quantum ad ter-
 rena & naturalia, quam respectu supernaturalium, spiritualium & cœ-
 lestium, illud tamen etiam ita tenue & vacillans est, ut sæpè abeat in
 ignem fatuum, & sui sequaces abducatur in errorum voragines &
 præcipitia, ut omnium sæculorum & temporum exemplis facilè com-
 probari possent. Regulas quidem arbitrantur Viri Docti se excogitasse
 rectificandæ suæ rationis, quas si accuratè servant, erunt extra erran-
 di periculum; Sed illarum regularum certitudo est adhuc in ambi-
 guo apud multos, & observatio suas difficultates magnas experitur.
 Cavendi quidem nulla est dimittenda occasio, sed vel cautissimus etiam
 dum maximè cavet, non satis cavet.

XVI. Ac prout non tam ipsa solida scientia inflat, quam scientiæ
 opinio, videntur nonnulli novi Dogmatis affectatores, ita se pascere
 fumo suarum prætensarum perceptionum clararum & distinctarum,
 quo tantum non suffocantur, ut omnia alia Philosophemata, omnes-
 que alios sapientes, vivos ac mortuos, altè despiciant, seque solos *Filios*
lucis vocitent, & ut quondam fratres Roseæ crucis in Germania, aut Il-
 luminati in Hispania & Gallia, illo nomine se insigniant, eoque ceu novæ
 factionis tessera inter se colligentur, quia scilicet se solos sapere, cœteros
 verò instar umbrarum voltare arbitrantur: Et pro eo quod vir quondam
 Clariss. Daniel Heinsius, id delegerat in suum symbolum, *Quantum est*

quod nescimus! isti è contrario sibi plaudunt in suis cogitationibus, ac tantum non dicunt, Quantum est quod novimus! Quia possunt differere de infinitate mundi, de materia primi, secundi & tertii elementi, de vorticibus planetarum, de altero mundo huic nostro non dissimili (ac forte etiam aliis hominibus) in corpore lunæ, de terra ex stella lucida, qualis prius fuerat, in obscurum planetam abeunte, de globulis infinitis & eorum vario motu, de striatis & insensibilibus tamen divisibilibus in infinitum particulis, de partibus aquæ fluvialis sibi contiguas instar anguillarum inter se connexarum, & si quæ sunt sexcenta ejusmodi; quæ ferè omnia, si propiùs attendantur, ad notiones secundas, sive terminos secundæ intentionis, & conceptuum suorum nomina potius quam rerum ipsarum in natura, non fortè immeritò possent relegari; in quibus tamen, etsi forte aliis videantur difficiles nugæ, quoniam tam sublimium mysteriorum eoptæ nondum facti sint, quod nemo in eorum Scholam ἀνωμέτερος admittatur, proram & puppim solidæ suæ sapientiæ collocant; In quo nos admiratores suos semper habebunt, nunquam invidos, nunquam censores, modò ex ipsorum Methodo, Principiis & Axiomatibus, θεολογείν non debeamus.

XVII. Quinimò id per ipsum Cartesium nefas fuisse deberet suis Discipulis, qui præter ipsius mentem, hanc Philosophicam decempe-dam, metiendo divinorum mysteriorum Sanctuario adhibent. Vult enim & inculcat non semel, ea quæ sunt fidei & revelationis Divinæ ita præferenda esse rationi ejusquæ dictamini, ut extra omnem dubitationis aleam remaneant, adeo ut ipsimet rationi renunciatur, ubi illis, etiam *clarissimè*, reclamare videtur; *Princip. 1. §. 25. 27. & 76.* Videatur etiam ejus *Dissertatio de Methodo pag. 7.* Non urgebo hîc eximium Philosophum minùs sibi constare dum procedit extra sphaeram suæ activitatis: Dum enim mavult assensum præberi revelatis, quam iis quæ *lumen rationis maximè clarum & evidens* nobis contrarium suggerere videretur, eo ipso videtur recedere ab eo quod docet *ibid. §. 43.* nunquam eum hominem errare *qui clarè & distinctè percepit* assentiat: Et cum de fide sit statuere Deum esse Heb. xi, 6. nihilque magis repugnet dubitationi vel ἐποχῆ Academicæ quam certitudo fidei divinæ de Deo & rebus ab ipso revelatis, debet Cartesianus aut

non credere quod Deus sit, aut abstrahere Philosophum à Christiano, & Christianismum suum & suam fidem pro illo tempore abdicare quo fas ipsi erit de Deo & illius existentia tantisper dubitare.

XVIII. Saltem quæcunque sit Philosophi aut Philosophantis Dubitatio, is Theologus recedet à ratione & Cartesii principiis, quamvis sibi videatur sequi methodum Cartesianam & afflatus Cartesianismi sydere, qui non solum *ἠρωχῆν* in rebus fidei vellet commendare, ut sit à nonnemine hoc tempore, sed hoc etiam præcepto inter alia imbue-
re futurum suum discipulum, *Præjudicia deponat, hoc est animum suum ita comparet, ut cum Dei verbum legit, se huic vel illi religioni addictum esse, si pote, obliviscatur.* Egregium sanè formatorem juven-
turis Sacro Ministerio in nostris Ecclesiis consecranæ, qui velit illi instillare præ omnibus indifferentiam in religione! at qui se devo-
vet Studio Theologico, ad illud accedit, ceu jam religione Chri-
stianus, ceu jam professione Reformatus, non ut dispiciat inter tot sectas discrepantes, utri se debeat adjungere, sed ut amplius discat ex Scripturis, quæ postea in Ministerio Evangelico alios doceat ad sa-
lutem.

XIX. Si Philosophus Gentilis, aut Mahometanus Arabs, aut Ju-
dæus apella, convictus in genere de veritate Religionis Christianæ, ille ex ratione ac comparatione absurditatum Gentilismi cum Chri-
stianismo, alter ex fastidio justo Alcorani, tertius ex V. T. lectione, deliberet utram Christianorum sectam præ aliis sequi & profiteri debeat, certè debebit, juxta consilium Chrylostomi in *Acta hom.* 33. accedere indifferens ad lectionem Verbi Divini, ut ex illo ediscat cujus partis communionem, ceu tutiorem & veriorem, amplecti debeat. Sed talem indifferentiam exigere, ab eo cui jam constat de veritate suæ religionis, & qui se præparat ad Ministerium in Ecclesia Refor-
mata exercendum, ut scilicet sit ex eorum grege qui semper discunt & nunquam perveniunt ad notitiam veritatis 2. Tim. III, 7. sunt-
que pueri fluctuantes & circumlati omni vento doctrinæ Eph. IV, 14. id non Theologicum sed Diabolicum dixerim: siquidem nihil magis quibus libet fidelibus & piis in Scriptura commendatur, & quanto amplius ipsis Theologiæ Studiosis? quam *παρρησια*, constantia
B 2 & fir-

& firmitas in fide semel tradita Sanctis Judæ y. 4. Rom. xiv. 5. Phil. i. 12. 16. Col. ii. 7. Apoc. ii. 10. Tantum abest ut dubitationes in fide, suadendæ vel fovendæ veniant, ut illis è contrario, ceu ignitis Satanæ telis refingendis, clypeus fidei sit viriliter opponendus Ephes. vi. 16.

XX. Quominus fluctuet & dubitet Philosophus, quâ Philosophus, hancque sibi viam tutissimam struat ad Philosophandum, nolumus impedire: Ut firmiora sunt consilia quæ longæ & accuratæ deliberationes præcesserunt, nam deliberandum est diu quod semel statuendum est, ita certiora possunt esse axiomata, quæ post varias dubitationes efformantur: Debet hinc inde agitari palus, ut altiùs & firmiùs defigatur terræ. Quin fatemur amplissimam esse dubitandi materiam in rebus Philosophicis, in quibus nihil ferè certius, quam quod nihil certi habeant: Post multas Aristotelis dubitationes, debuit Euripus capere Aristotelem, quod Aristoteles Euripum ejusque fluxum & refluxum septuplicem de die, capere non potuisset. Estque adeo profunda ignorantia mortalium de rebus Physicis, ut Socrates hoc unum se scire profiteretur quod nihil sciret, & maluerit suam Philosophiam è cœlo in terram deducere, ac missâ rerum physicarum theoriâ, uni practicæ & morali disciplinæ inculcandæ incumbere, quam ampliùs incertæ & & evanidæ rerum naturalium contemplationi vacare. Videtur enim ipsâ natura nobis struxisse convivium ei simile quod grus vulpi paraverat, ut magis nobis concessum sit lambere vitrum, quam pul-tem lagenæ inclusam attingere. At equum illum Trojanum Dubitationis de omnibus, quam tantopere Neoterici commendant, nollemus in Scholas Theologicas introduci, aut in ulla quæstione Theologica, rationes dubitandi proponi, nisi ut refutentur, præmissis solidis decidendi rationibus: Nec debent nostræ Disputationes institui, meræ dubitationis & disputationis, sed solidæ institutionis, gratiâ.

XXI. Si quando disputatur in Scholis Theologicis, An Deus sit, An Scriptura sit Dei Verbum, An Jesus Christus sit verus Deus, An panis substantia remaneat in Eucharistia, &c. hæc non ideo disputantur ut revocentur in dubium, sed è contrario, ut benè sentientes

tientes magis magisque in veritate confirmentur, dubitantes verò vel contradicentes, erudiantur, ac in veritatis assensum traducantur, atque sic juventuti via præstruatur ad Orthodoxiam in Ecclesia ritè recteque propugnandam & propagandam. Si etiam Vir Pius & Orthodoxus congregiatur cum aliquo dissentiente, & eum invitet ad placidam disputationem, in qua agat uterque, cum Augustino, ut veritatem quærens, non ut qui jam illam repererit, non ideo tamen quicquam remittet quod ad se de πληροφορὰ suæ fidei, sed tantum per quandam συγκατάβασις sic se habebit quod ad actum ipsum Disputationis ac si veritatem cum alio quæreret, quò placidius tota Disputatio procedat, & eò facilius face Veritatis, de qua certus est, proximo erranti ad rectam viam alluceat: Agnosco enim verum esse quærendum, *non vincendi sed inveniendi gratiâ*, ut scitè Augustinus loquitur *de Morib. Manich. cap. 3.*

XXII. Uno verbo, tantum abest ut in rebus Theologicis, fidei & salutis sit incipiendum ab universali dubitatione de omnibus, juxta methodum istorum *Dubitantium*, ex quorum Scholis nunquam martyres sunt prodituri, ut è contrario certa sint & indubitata præsupponenda principia, existentiae Dei, divinitatis Scripturæ, articulorum fidei, & nonnunquam formularum publici consensus, quò rectè procedatur in rerum Sacrarum veritate indaganda, & quæstionum Theologicarum discussione instituenda.

XXIII. Et certè nihil absurdius, quam Præceptorem futuro suo Discipulo hoc primum Scepticum axioma instillare, illi esse incipiendum à dubitatione de omnibus. Tum enim ipse Discipulus, debet etiam dubitare an Præceptori suo in hac priori ejus regula adstipulari debeat necne, & eo ipso illius institutioni se subducat, aut saltem parum ex ea percipiet: Oportere enim τὸν μαθητὸν ἀπιστεῖν, & verè monuit Aristoteles, & usu publico comprobatum est, ne hîc deducam contrasentientes ad dissertationem Augustini *de Utilitate credendi*. Nec etiam ipse Cartesius voluit aliis author esse hujus methodi, & in Academia Leydensi anno 1664. Facultas Theologica, cujus Senior erat D. Heydanus, istius cæteroque Philosophiæ magnus æstimator & patronus, curavit suppressi disputationem de *Dubitatione*, à Philo-

sopho celebri conscriptam, quâ sustinebatur, rectè philosophatu-
ro de omnibus esse dubitandum, etiam num Deus sit; quæ assertio om-
nibus bonis fuit horrori & execrationi. Quod autem fidelis debet se
ipsum probare num sit in fide 2. Cor. XI 11, 5. potius est scrutantis ac re-
flectentis super seipsum, quam dubitantis; si quæ etiam dubitationes sub-
repunt fidei, illæ debent sumi in argumentum nostræ imbecillitatis, non
in subsidium perfectionis; meritoque Orthodoxi in Controversia de cer-
titudine salutis contra Pontificios, suis adversarijs objiciunt Pyrrho-
nismum indignum fidelibus & Christianis, quos jubent semper hîc flu-
ctuare, & de suâ salutē dubitare, juxta illud vulgi Papistici in Gallia,
Tant de peine & puis mourir & encore ne sçait on ou l'on va.

XXIV. Imò ipsimet Viri Docti qui volunt haberi ex ista Philoso-
phia filii lucis, & censei longè sublimiorem & solidiorem *Sapientiam*
assecuti, quam quæ cadat in Philosophorum vulgus, eam ita faciunt ac-
cessus difficilis & imperceptibilem vulgaribus ingeniis, ut ejus placi-
ta statuunt, *tanto majorem lucem & utilitatem habitura, quanto*
magis remota à communi sensu sunt, atque à vulgari intellectu homi-
num, ut à natura cum sensu junctus est, ut non ita pridem legebam
in subtilissima quadam & benè docta cujusdam Philosophi Principis
inter Cartesianos, quæ ipsi quarta erat de Philosophia in genere.
Certè cum nonnisi heroicæ animæ, & quæ instar Phœnicis non ap-
parent in mundo nisi quingentesimo quoque anno, eò possint con-
scendere quò nequit pertingere hominum sensus communis & vul-
garis intellectus, non est quod se fatigent Eruditissimi Viri in iis tra-
dendis Philosophematis quæ sphæram ordinariam activitatis & capa-
citatibus plerorumque superant, nec aliis quam *animabus fortibus*, ut
eas Cartesius à vulgaribus distinguit, pervia esse possunt.

XXV. Varios autem possum hîc indicare fontes, ex quibus magno
impetu & quasi agminatim brevi tempore, irruerunt graves in Theo-
gia errores, eorum operâ qui malè applicando Theologicis mysteriis
Philosophemata Cartesij, unde, si substitissent suo loco, tam grande peri-
culū metui non poterat, ex illius discipulis in decipulas publicas abierunt,
& tantū probri conciliarunt apud omnes viros bonos & Orthodoxiæ in-
telligentes ac tenaces, Præceptoris sui nomini, quantum honestæ laudis
apud

apud ipsos retinere potuisset, si contra suam mentem, in arenam Theologicam, quod semper vitare studuit, ut passim ex ipsius scriptis constat, obtorto collo pertractus non fuisset: Quibus artibus in eo sit actum, nec me penitus latet, & silentij supparo malim tegere quam enarrare: Multi affectus humani in eo intervenerunt, in quibus multo plus φιλονεκίας, & studij partium, & præconcepti aliunde odij, quam meræ & legitimæ φιλαληθείας, potuit observari. Scinditur incertum studia in contraria vulgus: Mulciber in Trojam pro Troja stabat Apollo; & tanto impetu actum est inter partes, ut Anticartesianis omnia Cartesij displicerent, etiam optima, aliis verò, Cartesianis omnia placerent, etiam periculosissima, aut quæ saltem sine falis grano sumi non debuissent. Quin in hoc Belgio inceptum est à re valde intricata, & quam negligere possit Theologus, de formis substantialibus & anima belluarum, circa quam in hunc diem hæret aqua nonnullis etiam subtilissimis Cartesianis; & habebit quod de automate Cartesiano dubitet, qui vel Plutarchi, vel Rorarij, tractatum de Brutorum ratione legerit; ne dicam de locis Scripturæ, quotidianâ experienciâ comprobatis, quæ aliquam notitiam sensitivam tribuunt bestis *Es. 1. 3. Jer. VIII. 7.* Atque nisi aliis visum esset obstari debere principiis, fortè satius fuisset nostros spectatores remansisse diffidij quod circa sua Philosophemata Cartesio intercedebat, cum Arnaldo Sorbonista & Jansenistarum primipilo, Dineto Jesuita, Merfeno ordinis Minimorum Monacho, Gassendo Diniensi Præposito & Professore regio, Epicureæ Philosophiæ restauratore, ac similibus Pontificiæ communionis hominibus, quam nimis præproperè & calidè in partes veniendo pro vel contra, periculosa *ἀριβείας* vexillum erexisse. Sed ad rem.

XXVI. Primùm itaque ipsimet Cartesio nonnullæ exciderunt loquutiones, quæ licet in Philosopho, hominem speculante, ut vulgè loquuntur, in *puris naturalibus*, possint excusari, vel *excogitato commento* utcunque emolliri, ut olim loquebantur Lovanientes Theologi in suo *Indice Expurgatorio*, de Bertrami opusculo ad Eucharistiam spectante, revera tamen limam Theologicæ *ἀριβείας* sustinere nequeunt. E multis pauca enotabo: Non morabor phrasas minùs notas

in Scholis Philosophicis & Theologicis; v. g. quod Deum dixerit esse *a seipso*, non solum, ut vulgo loquimur in Scholis, *negativè*, cum non sit ab alio, sed etiam *positivè*; siquidem id non dixit, quasi Dei ipsius assignaret authorem aliquem quem ei principium essendi constitueret, sed quod Deus necessitatem existendi ex intrinseca sua perfectione habeat; Item quod *Idea* nomen pro qualibet notione, vel quolibet mentis conceptu, sumat; cum alias usitator sit vocabuli illius acceptio in Scholis, pro so'a causa rerum exemplari in mente opificis: prout liquet ex Controversiis Peripateticorum adversus Platonicos, quos nostri prisca Theologi putant suam sententiam de *Ideis* hausisse ex Mose Exodi xxv. 40. Plura sunt similia in quibus vocum receptas significationes deseruit, & alio sensu illas usurpavit, quam vulgo solet. Is autem videtur nolle intelligi, qui vocabula quidem nota adhibet, sed non eo sensu quo communius usurpantur.

XXVII. Transeo quoque *πολυεργων* illud, quod Deus possit nos fallere si velit. Phrasis est certè odiosa, & quæ aliquid horrois incutit menti Christianæ, assuetæ castius loqui & sentire de Numine: Sed cum similia exciderint quibusdam Scholasticis, imo nostrorum nonnullis, ut quod Deus possit mentiri si velit, quod potuerit nobis præcipere Idolorum cultum, magiam & dæmonolatriam, ac in genere omnia contraria iis quæ præceptis utriusque tabulæ nobis vel injunguntur vel prohibentur, nolim hoc nimis invidiosè urgeri, propter additam clausulam salutarem *si velit*; eo quod satis intelligamus id Deum non posse velle, propter suam essentialem Bonitatem, quæ obstat quominus ullius mali & vitij, adeoque ullius fraudis & fallaciæ, author queat statui. Sunt quædam quæ Deus non potest velle, propter suam Constantiam & Immutabilitatem, ex hypothesi sci: icet sui Decreti vel sui Verbi; nam quod semel ei placuit postea displicere non potest; Ego Jehova & non mutor Mal. i. 11. 6. Et horum respectu, posset tutius dici Deum posse tale quid efficere si vellet; licet id non queat velle ex hypothesi contrarij Decreti vel Dicti; Sed respectu eorum quæ non potest velle per suam Bonitatem, Justitiam & Perfectionem essentialem, minus prudenter dixeris ea Deum posse si velit, quod ipsum velle, absolutè, non ex hypothesi tantum, impossibile est:

bile est: Id tamen retulerim potius ad nimiam exaggerationem & rhetoricationem exorbitantem, quam ad orationem simpliciter nugatoriam, uti Logici loquuntur. Tritum illud est Jurisconsultorum, *Conditio absolute impossibilis pro nulla habetur.*

XXVIII. Sed hæc est absoluta assertio Cartesii *Princip. parte 1. §. 5.* quam nullus cordatus Theologus, citra multimodam limitationem & restrictionem velit admittere; Nos scilicet *hanc in nobis libertatem esse experiri, ut semper ab iis credendis quæ non planè certa sunt & explorata, possimus abstinere, atque ita cavere ne unquam erremus.* Melius fortè dixisset & verius id nos in nobis experiri, quod iis solum credamus quæ certa & indubitata habemus, nec possimus iis assentiri, de quorum certitudine & veritate dubitamus: cùm ipsa dubitatio sit assensus suspensio; Sed aliud est rem nobis esse certam & indubitatam, aliud est talem de facto & revera eam esse; Verùm Cartesii axioma, ut jacet, ab Orthodoxis Theologis illimitatè admitti, magno mercentur Jesuitæ, Sociniani & omnes hoc tempore Pelagij reliquiæ. Fateor eam fuisse conditionem primorum parentum, ut potuerint non credere suasioni Satanæ, atque ita cavere ne errarent; nec distiteor multa nobis narrari posse ab historicis humanis, circa quæ assensum nostrum possumus sæpeque debemus suspendere; Qui citò credit levis est corde, inquit Syracides: Multa quoque deliberanda aut dijudicanda proponi nobis in rebus hujusce vitæ possunt, circa quæ penes nos est sumere tempus ampliandi, aut respondendi eâ formulâ veterum, *Non liquet.* Certè festinatio est noverca prudentiæ, ac festinat ad poenitendum qui festinat ad judicandum: canis festinans cutilos parit cecos. Notum quoque est Academicos Philosophos, solitos fuisse se in *ἠροχῆς* portum recipere, & maluisse incertos fluctuare, quam quicquam temerè definire. At si consideremus hominem in statu corruptionis, ac ut servus est peccati, in ordine ad ea quæ sunt officij sui erga Deum & salutis æternæ, hæc assertio Cartesiana pura puta Pelagiana erit.

XXIX. Quid enim opus nobis erit gratiâ medicinali in Christo, ad vitandas hæreses & declinanda peccata, quæ in Scripturis appellantur sæpissimè *errores & ignorantie*, si eam in nobis facultatem

tem & libertatem experimur, quâ possimus præcavere ne unquam peccemus vel erremus? Notum est ex B. Hieronymo ad *Ctesiphontem*, Pelagianos hæc duo intendisse, *ἀπαθίαν* & *ἀναμάρτυριαν*: Jam autem ad utramque deducit nos hoc axioma Cartesianum universaliter sumptum; juxta quod nunquam poterunt eo usque prævalere affectus nostri, quin semper penes nos remaneat facultas & libertas, per quam possimus efficere, ut constanter audiat currus habenas: Nec ita poterunt vel gravissimæ tentationes surrepere, quin possimus suspendere assensum, & omnem errorem & seductionem, adeoque omnè peccatum, præcavere: Non est opus ut dicas Deo, *No nos inducas in tentationem*, cum penes te sit omnem errorem declinare. Neque debes exigere à Pontifice Romano ut suæ infallibilitatis fundamenta & firmamenta promat ex Dei verbo, cum per solas naturæ suæ vires possit ad illud perfectionis culmen conscendere. Imò fortè si Deo libuerit occulto suo judicio immittere alicui efficaciam erroris, ut credat mendacio in poenam neglectæ & rejectæ veritatis 2 Thess. II. 11. 12. Esa. VI. 9. 10. poterit in eo, suo sine excidere, remanente semper in isto peccatore eâ libertate, per quam si libuerit extra errandi periculum permanebit; prout Jesuitæ statuunt etiam maximis peccatoribus, impenitentibus, excacatis & induratis, non deesse auxilia gratiæ necessaria & sufficientia ad conversionem & salutem, ut expressè loquitur Tirinus *Contr. 14. quæ est de Gratia n. 11. & 12.* In quo se eò modestiorem præbet Cartesio, quod *Gratiæ* nomine tenus adscribat, quod Cartesius *naturæ* simpliciter vult imputare.

XXX. Ejusdem terè conditionis est quod statuit *1. parte Princ. §. 31. errores nostros non tam ab intellectu quam à voluntate pendere*: At tamen juxta Scripturam, ab intellectus tenebris, procedunt *imputata* voluntatis, unde illud receptum in Scholis, *omnis peccans ignorans est*. Incipiunt creaturæ intellectuales corrumpi ab intellectu, ut pisces incipiunt putrescere ab oculis & à capite. Eodem facit, quod extat *ibid. §. 37. magis profecto nobis tribuendum esse, quod verum amplectamur, cum amplectamur, (adeoque etiam cum credimus,) quia voluntariè id agimus, quam si non possimus non amplecti. Quasi verò hæc simul non sint verissima, & voluntariè nos credere cum credimus,*

credimus, & tamen eam esse efficaciam Gratiæ illuminantis & convertentis, ut eâ positâ non possimus non credere, quod Augustinus *indeclinabilitatis & insuperabilitatis*, de *correct. & grat. cap. 12.* nostri Theologi *irresistibilitatis* vocabulo, solent exprimere. Certè qui hæc & similia Philosophemata Cartesij, volet Theologicis Controversiis de Gratia & libero arbitrio applicare, & conciliare cùm Canonibus Synodi Nationalis Dordracenæ circa 3. & 4. *caput doctrinæ*, is hircum se mulgere & littus arare sentiet; Neque mirum est in has cogitationes incidisse hominem Philosophum, & qui nihil ultra sapiebat de gratia & libero arbitrio, quam quod per transennam à Jesuitis audiverat: Ne dicam quod Philosophus mundi, non colustratus luce Verbi Divini, sit *animal gloriæ*, ut ait Tertullianus, & naturaliter Pelagianus: Sed mirum est extare Theologos Reformatos, qui ista possint vel concoquere vel admittere.

XXXI. Fuiſſet certè prudentiæ solidorum Theologorum potiùs hunc nævum Pelagianismi & Jesuitismi in Cartesio ultrò agnoscere, quam cum vel excusare vel incrustare velle, & ipsius phraſes & principia hoc respectu temerè adoptare; quod dum voluerunt facere nonnulli, tam intricatè loquuti sunt de natura liberi arbitrij, ut non possint intelligi à filiis Ecclesiæ, nec suos conceptus applicare explicandis non solum Canonibus Synodi Dordracenæ, sed etiam Conciliorum veterum contra Pelagianos, quin illos evertant. Hactenus v. g. affirmare & negare, idest conjungere conjungenda, vel disjungenda disjungere, fuerant actus intellectus, ut appetere vel averſari actus voluntatis; At juxta Cartesium 1. p. princ. §. 32. *cupere, averſari, affirmare, negare, dubitare, sunt diversi modi volendi*. Sic hucusque inter omnes Theologos, *judicium & assensus* habiti sunt actus intellectus, & nullus unquam Theologorum vel Scholasticorū aliter loquutus est. Hinc quæſtio nata inter Orthodoxos & Remonstrantes, fuscè inter Cameronem & Episcopium agitata, an voluntas determinetur ab intellectu sive judicio ultimo rationis practicæ, cujus affirmativam omnes ferè nostri Theologi ruentur; Hinc quoque controversia inter nos & Pontificios, an fides in solo assensu consistat, adeoque sit solius intellectus, ut adversarij velent, an etiam exigat fiduciam? Sed qui hodie volunt *θεολογῶν ἐν* ex

Cartesio, ut quondam Vorstius ex Socino, *judicium & assensum* vindicant voluntati, ac nihil aliud relinquunt intellectui, quam simplicitatem apprehensionem, expertem compositionis & divisionis ac judicij. Quin eo usque libertatem suam aלותalem faciunt & independentem, dixerit licet Lutherus liberum arbitrium esse titulum sine re, & *2. v. 2. & 192* Græcorum, ceu nimis superbum Calvinus merito improbaverit, ut voluntatem à seipsa sola determinari statuunt, nullum ad id Dei præcursum admittant, nec ullum discrimen intelligibile proponant inter Gratiæ Divinæ vim & efficaciam quâ operatur in suis & velle & perficere Phil. 1. 1. 13. & ordinarium ipsius concursum per quem operatur omnia in omnibus. Et cetè talia non nemo suis insperit *annotatis ad meum Systema loco 8.* dum vult suis novis Philosophematis insistere, & recedere quantum potest à doctrina hactenus inter omnes Reformatos Theologos recepta, ut parum absit ab eo vitio, quamvis ex alio capite, quod Ciceroni exprobrat Augustinus *lib. 5. de Civ. Dei, cap. 9.* eum scilicet dum *vult* homines facere *liberos*, illos facere *sacrilegos*. Saltem palam profitetur, se non tanti facere *irresistibilitatem* Gratiæ in nostra conversione, quin paratus sit illi renunciare ac ejus gratiam facere ijs, qui illam hactenus contra nostras Ecclesias oppugnarunt. Et cum in omnibus Theologorum & Philosophorum scholis, voluntas *facultas cæca* soleat censeri, libuit istius Nuperis Theologis, eam facere oculatissimam. Interea tamen, quamvis liberalius justo loquutus sit Cartesius de libero arbitrio, & videatur eminenter admittere Jesuiticam ejus descriptionem, quod sit facultas per quam positis omnibus ad agendum prærequisitis possit homo agere vel non agere, tamen formaliter ei contradicit cum Thomistis, quoad sensum compositum, dum acutè ostendit, nihil magis adversari libertati arbitrij & naturæ voluntarij quam indifferentiam ad opposita; & videtur omnem hanc libertatem arbitrij in sola incoactione, sive spontaneitate collocare, quam etiam quidam ejus sectatores, ita vindicant soli homini, ut negent eequum ire *sponte* aequatum, cum nemine ducente eò se confert.

XXXII. Quod etiam Cartesius *ibid. §. 4. 1.* post Carinalem Cajetanum, statuit nobis incomprehensibilem & inexplicabilem esse, conciliationem præscientiæ & præfinitionis divinæ cum libero homi-

num arbitrio, quod præsupponat Dei decretum & providentiam *liberas hominum actiones indeterminatas relinquere*, Theologus Orthodoxus non temerè adoptabit. Nam primùm quod Deus futurum præfinivit, sive ut loquitur Scriptura prædestinavit fieri Act. IV, 28. id non reliquit indeterminatum: Secundò, nequit dici ulla libera actio hominis indeterminata, cum homo de facto non agat nisi determinetur ad agendum, & quamdiu concipitur indeterminata, tamdiu est in fieri; actio vero in fieri, actio non est, sed tantum ubi fit: Tertio illis quidem difficile est componere præfinitionem Dei cum libertate hominum, qui ut homines *faciant liberos faciunt sacrilegos*, quod de Cicerone modò dixit Augustinus *lib. 5. de Civ. D. cap. 9.* id est qui cum Episcopio & avibus concoloribus, volunt homines agere independenter à Deo, & qui possint positis omnibus ad agendum prærequisitis, etiam ipsius Dei decreto & prædeterminatione, agere vel non agere, etiam in sensu composito; Sed facile ista conciliantur à sanis Theologis, qui intelligunt necessitatem futuritionis, infallibilitatis eventus, dependentiæ à causa prima, non pugnare cum libertate vel contingentia actionis, quæ suam specificationem accipit à causa secunda.

XXXIII. Interea tamen *ibid.* Cartesius, adhibet cautelam, cujus videntur dememinisse ejus degeneres discipuli, in neganda cum Vortio omnipræsentia essentiali Dei, eaque restringenda ad solam potentiam & operationem, quæ omnia efficit in omnibus, hoc evanido prætextu quod non capiant quæ possit Deus esse ubique præsens citra extensionem; *Absurdum*, est inquit ille, *propterea quod non comprehendimus unam rem, quam scimus ex naturâ suâ nobis esse debere incomprehensibilem, de alia dubitare quam intimè comprehendimus atque apud nos met ipsos experimur*: et si non satis hoc loco se explicet Philosophus de ea re quam statuit nobis naturâ suâ debere esse incomprehensibilem. Incertum enim est num id dicat vel de ipsa omnium præscientia & præfinitione Deo adscribenda, quam tamen novimus dari, si sanâ utamur mente, vel de modo quo illa nihil delibet de libertate vel contingentia causarum secundarum, cum satis percipiamus, ipsas causas secundas ita regi à Deo, ut earum etiam actiones præfiniverit,

niverit & prædeterminaverit ab illis producendas, singulas modo agendi eis conveniente, nempe ipsarum respectu contingenter aut liberè.

XXXIV. Præterea Celeberrimus Cartesius videtur magis in speciem multum deferre Theologis, dum *i. parte Primo. §. 27. & 76.* statuit absolūtè credendum rebus divinitus revelatis, etsi ex lumine rationis contrarium clarè & distinctè perciperemus, aut nobis percepisse videremur. Sed non eo contenti quod supra notavimus, videlicet inde sequi non statim id certæ, infallibilis & indubitatæ esse veritatis, quod clarè & distinctè percipimus, aut nobis imaginamur clarè & distinctè percepisse, autim insuper dicere inter effata Cartesiana, nullum esse hoc ipso vel falsus, vel periculosus, & à quo magis sibi debeat cavere Orthodoxus Theologus. Dum enim supponit, aliquid nobis esse divinitus revelatum, cui ex lumine rationis possit reclamare nostra clara & distincta perceptio, & ad hanc rem meminit nominatim *Incarnationis & Trinitatis, §. 25.* primò supponit lumen lumini esse contrarium, & verum vero, adeoque aliquid esse verum & certum Philosophicè, ut loquuntur, quod falsum erit Theologicè, & viceversa, quo absurdo nihil absurdius fingi vel excogitari potest, etsi non defuerint quædam paradoxa ingenia, quæ id in gratiam Ubiquitatis & Consubstantiationis, sustinere voluerunt.

XXXV. Ad hæc in istius assertionis exemplum proferre Incarnationem & Trinitatem, quid aliud est quam significare doctrinam utriusque hujus mysterij talem esse quæ repugnet lumini rationis, & claris nostris perceptionibus, nec sit aliunde admittenda quam ex revelatione divina? Id verò statuere est prodere veritatis causam adversarijs, & plusquam mediam victoriæ partem illis concedere. Fatemur equidem utrumque hoc mysterium tale esse, ut nostra ratio sepositâ revelatione, eousque conscendere nequeat. Sed negamus id esse contra rationem, quod supra illam est; & pertendimus quod positâ eorum revelatione, possit per rationem illorum *credibilitas* astrui, & ostendi contra Socinianos nihil illis inesse quod sanæ & rectæ rationi adversetur: Ne urgeam quod respectu Trinitatis nonnulli Viri Docti stantur ejus notitiam ad *τὸ πρῶτον* Dei naturale pertinuisse in Adamo,
sive

sive Trinitatem fuisse ipsi naturaliter notam, etiam ex triplici illa facultate quam in se experiebatur, seu S. S. Trinitatis, ad cuius imaginem conditus fuerat, nobile vestigium, scilicet intellectu, voluntate & memoria, juxta Augustinum, vel juxta primalitates Campanellæ, vi cognoscendi, appetendi & operandi, quarum prior est judicativa, secunda imperativa, tertia executiva. Et certe cum in Platonis & Platoniorum scriptis haud obscura occurrant vestigia illius mysterij, non videtur qualemcunque ejus gustum ex Molis libris aut Judæorum traditione haustum, eousque fuisse invalidurum, nisi rem ipsam rectæ rationi congruentem esse percepissent.

XXXVI. Sed quicquid Cartesius senserit aut crediderit fide Cartesianæ de Incarnatione & Trinitate, ex fide Ecclesiæ Romanæ, in quam facile patiebatur suam implicitè resolvi, mihi indubium est eum in hac assertione aliò collimasse: Sentiebat meliora & certiora sua Philosophemata pugnare cum Transsubstantiatione Pontificia; & clarè ac distinctè percipiebat non posse ullum corpus alicubi esse inextensè, vel accidentia, quæ illi sunt tantum modi rerum, existere sine subjecto, aut corpus Christi eò adduci sine motu: Quare ut argumentis nostrorum ex sinu suo desumptis obviam iret, putavit id sibi statuendum, res fidei esse credendas, etiam ubi lumen rationis videtur clarè & distinctè oppositum suadere. Quod si admiserimus ex illo axioma, omnia ultrò concident argumenta à sensibus & ratione desumpta, quibus Transsubstantiationem panis in Corpus Christi, vel corporis ejusdem multipræsentiam aut ubiquitatem impugnavimus. Et hac arte utuntur Adversarij, ut negent in Mysteriis, quæ hinc fingunt, vel sensus consulendos, vel audiendam rationem, quod operosè fecerunt haud ita pridem & Arnaldus Sorbonista & Nouëtus Jesuita, contra Rev. D. Claudium, Ecclesiæ Parisiensis quæ Carentone colligitur Pastorem Facundissimum & Doctissimum, qui utriusque argutias ita solidè & nervosè refutavit, ut non putem alterutrum facile hanc terram cum ipso denuò recrocaturum.

XXXVII. Id etiam quod statuit Subtilissimus Philosophus *parte 1. §. 56. in Deo propriè nec modos, nec qualitates* concipi debere, verum est quod ad posterius, cum nullum accidens cadat in Deum simplicissimæ

placissimæ essentia & naturæ, adeo ut, teste Augustino, sit bonus sine qualitate & magnus sine quantitate, sed falsissimum est & S. S. Trinitatis eversum quod ad prius, cum personæ in divinis constituantur, characterizentur, & distinguantur per illos distinctos modos subsistendi, quos etiam Patres Græci, qui accuratius sublimè hoc mysterium explicarunt, τρόπος υπαρχεως solent appellare. Nec possunt moderni Theologi, qui jurant in verba Cartesij, aliter hinc se extricare quam statuendo *modalem personarum divinarum distinctionem non esse similem ei distinctioni modali, quæ obtinet in rebus creatis, cum planè sit alterius generis*, ut loquitur mei Systematis Cenfor perpetuus, quia vult universam Theologiam nostram ad Pseudo-Cartesianismi modulam reformare, *ad loc. 3. §. 14. & 20.* In quo sua subtilitas eos deserit: Nam etsi *modus subsistendi siue personalis* divinus non sit ejusdem planè generis univoci cum modo subsistendi siue personali Angelico aut humano, saltem deberet censeri ejusdem generis æquivoci vel analogici, quod sufficeret alicui similitudini inter utrumque constituendæ; aut debuissent ipsi dissimilitudinis rationem explicasse; quæ vix alia concipi potest, quam quod personæ Angelicæ vel humanæ constituantur in esse personæ, & distinguantur à se mutuo, per suos subsistendi modos in eadem natura specifica, personæ verò divinæ, per suos in eadem natura numerica.

XXXVIII. Admirabilis quoque & perquam ingeniosa videtur tota Pathologica doctrina Cartesij, in libello *de Passionibus*, quem ex Gallico Latinum fecit meus filius natu major, tum ad huc jura tractans & advocatus in Curia Parisiensi, in qua jam aliquoties cum laude causas egerat. Interea tamen si Theologicè expendatur, multas parietur difficultates. Quis enim sibi persuadebit iisdem elateriis moveri, & ex iisdem principiis pendere passiones belluinas & humanas, aut vitiosos & criminales affectus reproborum & peccatorum, ac sanctos & pios fidelium & regentorum; ut ratione principii & originis, nihil sit discriminis, inter perturbationum sævas tempestates, quas nativa corruptio excitat, & motus ordinatos piosque quos ciet gratia medicinalis & Spiritus Dei? Inter iracundiæ furorem & gloriæ divinæ zelum, invidiam liuidam & justam indignationem, amorem proximi propter

propter Christum, & amorem adulteri propter indebitam voluptatem.

XXXIX. Adhæc ipse Christus nobis per omnia similis factus excepto peccato, cum gravibus perturbationibus, horroris, metus, tremoris &c. luctatus est in horto olivæti & in cruce; Nemo tamen Christianus censerebit eas ejusdem fuisse originis & ordinis cum iis quibus subinde corripimur, non sine inordinatione & vitio: Dentur phialæ vitreæ duæ aquâ plenæ, sic tamen ut in unius fundo limus aut arena hæreat, nihil verò tale sit in altera; certè manebit in hac aqua pura & limpida etiamsi summopere commoveatur; in illa verò ad primam commotionem secus eveniet, quoniam limus qui in fundo hærebat illi commiscebitur. Inter Christum & nos idem discriminis est observandum, quod insistendo Pathologiæ Cartesianæ, vix poteris admittere: Jure ergo meus Filius in præfatiuncula sua ad Pathologiam Cartesij, ita de Cartesio in hoc opere loquitur. *Considerat hominem Philosophico more, nec penetrat in naturam illius corruptionem, horum motuum anomalorum & eccentricorum in nobis sæcundissimam matrem, quæ Theologicæ est disquisitionis.* Neque dubitem, quin Pelagianis & Socinianis, naturæ corruptionem negantibus, valde arriserit hic libellus Cartesij, ex quo possunt tueri motus primò primos, ita naturaliter excitari, ut illis nihil peccati aut vitij insit.

XL. Hæc paucula, per modum Speciminis, censui enotanda, ingeniosissima & subtilissima Philosophemata Cartesij, quæ cum veritate Theologica inconciliabilia mihi videntur; & quæ citra præsens erroris noxij periculum, Theologicis mysteriis explicandis, nequeant applicari: Neque id observo ex ullo in memoriam tanti viri malo animo; absit enim à me ut quicquam velim detractum post mortem justis illius laudibus, quem vivum amavi & colui; Sed ex mero puritatis & veritatis Theologicæ in nostris Ecclesiis conservandæ studio, ex quo observavi nonnullos multa nova & periculosa in Theologiam nostram introducere, dum volunt *Θεολογείν* ex Cartesio, omnes ejus opiniones mordicè tueri ac oraculorum divinorum loco recipere, quasi in nullo impeerit, eumque habere pro cynosura infallibili omnis Veritatis.

XLI. Sed præter hunc primum scopulum ab Orthodoxo Theologo declinandum in Philosophia Cartesij, exurgentem ab ipsiusmet expressis & formalibus opinionibus, non satis consentientibus Theologi-

æ Veritati, alius est observandus ex illius quibusdam hypothefibus, quas ipfemet non habuit alio loco quam merarum hypothefôn, partim dubiarum, partim falſarum, ipfomet iudice, ſed quæ prolixum ſirma periculofarum abſurditatum ſecum trahant, ſi in Theoremata & Veritates indubias recipiantur: Notum eſt quod circa Systema mundi non ſolum rejecit cum Copernico & Tycho Ptolomæi hypothefim de motu cœli & Solis circa globum terræ, ceu mundi centrum, verùm etiam abjectâ Copernicianâ hypothefi de Sole mundi centro, terræ motum duplicem in ſuo vortice assignavit, diurnum & annuum. Sæpiùs profeſſus eſt, etiam aliquando apud me, ut quoque exerte profiteretur *Princ. par. 3. §. 19.* ſuam ſe ſententiam habere & *haberi velle tantum pro hypothefi*, ad faciùs explicanda phænomena mundi juxta ſuos conceptus, *non pro rei veritate*; Nec ſibi aliam ferè certitudinem ea de re tribuit quam *moralem*, ut patet ex *4. parte princ. §. 204.* his verbis: *At quamvis fortè hoc pacto intelligatur quomodo res omnes naturales fieri potuerint, non tamen ideo concludi debet ipſas revera ſic factas eſſe. Nam quemad modum ab eodem artifice, duo horologia fieri poſſunt quæ quamvis horas æquè benè indicent & extrinſecùs omninò ſimilia ſint, intus tamen ex valde diſſimili rotularum compage conſtent, ita non dubium eſt quin ſummus rerum opifex omnia illa quæ videmus diverſis modis potuerit efficere.*

XLII. Hæc autem obſervatio ſubtiliſſimi Philoſophi, ſufficit demonſtrando, cum iſtam hypothefim habuiſſe ad ſummum pro *poſſibili*, neutiquam pro *neceſſaria* & abſolutè vera: & faciè per me licuiſſet aſtronomis hac uti hypothefi ad motuum cœleſtium calculos ineundos, ut arithmetici quandoque ex regula falſæ poſitionis verum numerum colligunt & demonſtrant: quamvis pro noſtro ſtupore non videamus quid ex illa hypothefi certius redeat in uſum ephemeridum, vel nauticum, vel georgicum, quam ex Ptolemaïca, multo minùs quàm Sphæræ artificiales, vel aſtrolabia aut annuli & quadrantes Aſtronomici, vel Globi cœleſtes atque terreſtres, ſimiliaque instrumenta Mathematica, ad illam hypothefim poſſint efformari; Sed non ſine indignatione vidimus Doctos quofdam aliàs Theologos, omne ſuum acumen effuſiſſe in hujus hypothefis veritate & neceſſitate, quo jure
quâ

quã injuriã adstruenda, & ita natum cereum affinxisse sacræ Scripturæ, quam videbant passim illi hypothesi reluctari, eamque ita contorxisse non sine contumelia & obtorto collo pertraxisse in suum sensum, ut maluerint Scripturam subjicere conceptibus suis philosophicis, quam eos ex Scriptura corrigere.

XLIII. Certè quamvis Spiritus Sanctus in Scriptura, loqui voluerit linguã hominum & stylo humano, nec sibi proposuerit Philosophiam de rebus Physicis tradere Ecclesiæ, tamen eum voluisse se accommodare in suis expressionibus erroribus popularibus, quos aliàs inter *νῆματα* nostræ conditionis & tristes fructus peccati, nemo sanus non recensèbit, quasi voluerit istos errores fovere, aut non potuerit se exprimere absque tacita eorum comprobatione, non putem fatitudo & cum debita Verbo Dei reverentia, ab ullo Theologo Reformato posse defendi; ut fusè demonstratum à variis, nominatim à R. D. Du Bois Pastore Leydensi, qui licet nesciverit, me aliquã, ut reor, affinitate contingebat, in prolixo ea de re opere, quod opposuit Rev. & Clariss. D. Wittichio, quem pro eo quo semper illum profecutus sum amore verè paterno, noluissem huc processisse.

XLIV. Miracula quæ Scriptura disertè in Sole facta commemorat, tum in Solstitio Josuæ Jol. x, 12. tum in retrocessione per decem gradus in horologio Achazi tempore Ezechix, quæ etiam à Chaldæis fuit observata 2. Reg. xx, 11. & 2. Chron. xxxii, 31. negare in Sole facta, quod repugnet perpetuo illi Solstitio, quale Viri Docti præsumunt ex sua hypothesi, nobis videtur temeritatis nimix, & remotius ab ea pia modestia quã debet *ἡθειοπνευστος γραφή*, à nobis hominibus tractari & haberi. Ex illa imaginatione Josua debuisse terram pede pulsare eique mandare ut quiesceret & sisteret suum motum diurnum: Sed alloquutus est Solem & Lunam, ut utriusque motum sifteret, & Sol sibi hostes persequenti lampada teneret donec plenam de illis referret victoriam: Nec credibile est potuisse umbram in Scioterico miraculosè retrogradi Ezechix tempore, sine retrogradatione Solis & lucis, unde efformabatur: nec potuisset istud miraculum observari Babylone, si non in Sole sed in solo Achazi horologio subsistisset.

XLV. Eiusdem est furfuris quod ad ea Scripturæ loca, quæ Solis motum, cumque celerrimum adstruunt, ut Plal. xix. 6. 7. eumque dicunt quotidie oriri & occidere Eccl. 1. 5. respondent id dicere Scripturam quod ita nobis fieri videatur, ut ripæ videntur eos fugere qui celerrimâ utuntur navigatione, cum tamen ripæ stent, & ipsorum navis fit quæ movetur. Verum si hanc rationem ineamus Scripturas explicandi, habebunt Marcionitæ & Docetæ quod se recipiant contra Orthodoxorum rationes pro veritate corporis Christi, inde desumptas quod eum edisse, bibisse, ambulasse &c. referatur in Euangelio: Facile enim dicent ista narrari populariter, quod eiusmodi actiones humanas & corporeas edere videretur: Habebunt item Pontificii quo se expediunt ex nostrorum argumento in Controversia Eucharistica, quo ideo rejicimus Transsubstantiationem quod Paulus 1. Cor. xi, 26. 27. 28. sæpius id *panem* vocet quod in S. Coena comeditur à fidelibus; respondebunt enim id dici *panem*, quod panis esse videatur, quomodo Sol tibi dicitur oriri, occidere, moveri, cursum suum absolvere, quia sic fieri omnibus ex sensuum communi iudicio videtur, licet revera non fiat.

XLVI. Quidni etiam Hilarius lib. 10. de Trinit. ex simi i fundamento illum suum errorem propugnasset, quo statuebat Christum in sua passione, ex sola opinione spectantium, non ex rei veritate, *dolorem passionis sensisse; in quem quanquam, aut ictus incideret, aut vulnus descenderet, aut nodi concurrerent, aut suspensio elevarent, afferrent quidem hæc impetum passionis, non tamen dolorem passionis inferrent; ut telum aliquod aut aquam perforans, aut ignem compungens, aut aera vulnerans: Æquè itidem facile hac Cartesio-Theologorum methodo, arbores Hedenis & tunicas pelliceas quibus Deus vestivit protoplastos post peccatum, transmutabis, cum Origene, i las in Angelos, has in corpora humana, etsi viderentur esse arbores & bestiarum exuvia, ac ex jugi motu Solis & illius ortu & occasu quotidiano in Scripturis, ejus perpetuum Solstitium feceris. Pro ut autem ridebis Scripturam, non ad locum objectum ex Psalmo 19. seriò respondebis, si dicas cum Censore quodam meo inde sequaturum, Solem quiescere noctu eo quod conferatur Sponso ex thalamo suo*

suo prodeunti, qui per noctem quiescit in lecto geniali; cùm hæc similitudo Davidis non spectet motum ipsum Solis, sed ornatum & splendorem quod redimitur in suo ortu cùm suum motum & cursum per nostrum hemisphærium auspiciatur: ne dicam nobis æquè quiescere noctu, cùm ejus motum nec videmus nec sentimus, ac tibi quiescit dum potas aut dormis; Sic etiam non te expedies isto frigido effugio, quod capi nequeat quâ Sol tantæ molis, tam immentum spatium queat emetiri tantillo temporis spatio: Nam pro me respondebit ipse Cartesius *princip. p. 1. §. 25.* statuendo *nullo modo mirandum esse tum in immensa Dei natura, tum in rebus ab eo creatis quæ captura nostrum excedant, & in quibus plura quæ miremur, quam quæ rimemur, habeamus.*

XLVII. Et seridò doleo quod hac in parte nostri Theologi, subfederint infra modestiam Pontificis Romani & Sacri sui Officii respectu Scripturarum; cùm enim Galilæus de Galilæis ad tribunal Inquisitionis raperetur propter similem hypothèsim Astronomicam de Solstitio perpetuo & motu terræ, non aliunde ejus sententia fuit rejecta, Romæ quam quod non posset conciliari cum dictis Scripturæ; ferturque ipse Urbanus VIII. dixisse se stare à Galilæi partibus quâ Astronomum, sed ejus opinionem quâ Pontificem rejicere. De condemnatione & recantatione ipsius Galilæi, vide Spondanum Baronij Continuatore *ad annum 1633. n. 6.* Non nescio habuisse illius sententiam multos suffragatores, & ipsum Campanellam Monachum, prodigiosi ingenij hominem, apologiam pro ipso scripsisse jam anno 1622. editam; Sed neque id impune fuit Campanellæ, quem postea Rex Galiliæ suâ intercessione exemit vinculis Inquisitionis; neque ejus Apologia, quoad ea quæ Galilæo objiciebantur ex Scripturis, tanti momenti est, ut cordato & Christiano Lectori satisfacere queat.

XLVIII. Alia insuper est hypothèsis Cartesij de rerum materialium origine, quâ supponit Deum initio subtilissimæ materiæ indidisse motum, ex quo cætera omnia paulatim suapte extiterint, & eum situm, modum & ordinem consequuta sunt quo nunc visuntur: Hanc hypothèsim, ex qua nonnulli voluerunt imputare Cartesio errorem *Materiariorum veterum*, & quod everteret creationem mundi ex ni-

hilo, esse falsam, non uno loco ipse Cartesius asserit & profitetur. Nam quod obiter de eo asseruerat, *diff. de Metodo pag. 41.* alibi fufius profequitur; Sic enim p. 3. *Princ. §. 47.* hoc est lemma, *Harum suppositionum falsitatem non impedire, quominus ea quæ ex ipsis deducuntur vera & certa esse possint*: Et paullo ante §. 45. hanc suam hypothefim explicaturus, ita fuerat loquutus; *Ad res naturales melius explicandas, earum causas alius hic repetam, quam ipsas unquam extitisse existimem. Non enim dubium est, quin mundus ab initio fuerit creatus cum omni sua perfectione, ita ut in eo & Sol & Terra & Luna & Stellæ extiterint, ac etiam in terra non tantum fuerint semina plantarum sed ipsæ plantæ, nec Adam & Eva nati sint infantes, sed facti sint homines*: Hoc fides Christiana nos docet, hocque etiam ratio naturalis planè persuadet. Quibus sanè verbis satis evidenter Cartesius, narrationi Mosaicæ de prima rerum origine sic adstipulatur, ut tamen sequentibus profiteatur suam hypothefim sacræ Historiæ adversari; cum ait, *Sed nihilominus ut ad plantarum, vel hominum naturas intelligendas, longè melius est considerare, quo pacto paulatim ex seminibus nasci possint, quam quo pacto à Deo in prima origine mundi creati sint, ita si quæ principia possimus excogitare valde simplicia & cognitu facilia, ex quibus tanquam ex seminibus quibusdam & sidera & terram & denique omnia quæ in hoc mundo aspectabili deprehendimus oriri potuisse demonstremus, quamvis ipsa nunquam sic orta esse probè sciamus, hoc pacto tamen eorum naturam longè melius exponeamus, quam si tantum qualia jam sint describeremus.*

X L I X. Hic equidem jure dubitemus num fas fuerit homini Christiano ejusmodi principia excogitare de prima rerum origine, quæ cum Dei Verbo & fide Christianorum non consentiant, & ex quibus contemptores Scripturæ eam rejiciendi & naso adunco suspendendi facillimam anam sint arrepturi, & dicturi de Mose cum profano illo Philosopho Gentili, *Multa dicit cornutus iste, sed nihil probat.* Nam certè ex illis sequi videtur, nisi ea utcunque emollivisset, Deum nihil aliud propriè condidisse quam motum, & posito juxta sententiam Aristotelis primo motore & motu ab æterno mundum necessitate quadam naturali, ex particulis insensibilibus coaluisse, citra Dei attentionem

rentionem & liberam dispositionem, ac ipso nec dirigente nec cogitante. Non videtur certè esse prudentiæ Christianæ ea excogitare principia per quæ à Scripturæ Sacræ doctrina certissima & indubitata veritatis, possint abduci hominum animi, cæteroquin suapte ad profanitatem plus justo proclives. Sed benè est quod Cartesius, suorum illorum principiorum, per meram hypothesim excogitatorum, falsitatem agnoscit, non tantum iis verbis quæ citavimus, sed etiam iterum *princ. p. 4. §. 1.* ubi profitetur *credi se nolle, corpora hujus mundi ad spectabilis genita unquam fuisse illo modo*, quo supponit; Benè est quod profitetur, ingenuè sua principia cum fide Christiana & Dei Verbo non convenire; Benè est quod *terram à Sole, Luna & Syderibus*, ita distinguit, ut Lunam Syderibus accenseat, & terram eximat ex eorum numero: quod sufficit eorum evertendæ Lunaticæ imaginationi, quam miror satis palam fovere nonnullos Theologos, qui non solum terram accensent Syderibus & Planetis annumerant, quod est terram miscere cœlo, sed ipsam Lunam, terræ huic nostræ faciunt homogeam, in qua sint montes, sylvæ, maria, bestię, & etiam fortè homines; Est enim Theologus nuperus qui conceptis verbis non solum negat id esse *impossibile*, sed etiam *vero similis* statuit id asserendum quam negandum: Isti autem homines in Luna, si ex vera Luciani historia concipiantur, erunt revera Præadamitæ, ac biduo natiante Adamum & Evam, cùm Luna sit condita quarto die, Adam sexto, dixerit licet Apostolus Act. xv i 1, 26. Deum fecisse ex uno sanguine totam gentem humanam, ut habitent super universâ superficie terræ.

L. Quamvis autem tam apertè falsitatem suarum hypothesôn in eo genere agnoscat subtilissimus Philosophus, non desunt tamen aliquot Novi Theologi, qui pro vero & indubitato sumunt, nulla opera hexæmeri momento creata fuisse, sed omnia successivè & per motum, cujus ope debuerunt gradatim & per varia rudimenta, suæ perfectionis culmen consequi. Ne autem videar hîc aliquid cuiquam invidiosè tribuere, non pigebit ipsissima ejus verba referre, cui libuit sub titulo *Notarum* ad meum Systema, jugem in illud censuram exercere, ex ea Cartesiomania quâ videtur laborare. Scripseram *Lo-*

co 5. §. 10. ad Creationis modum pertinere quod fuerit momentanea, per solius Dei imperium, non successiva per motum; ad quæ verba ita commentatur; De momento mathematico, hoc absolute nequit; quia tale in re dari nequit, sed tantum in nostro conceptu; De momento verò politico, sive brevissimo temporis spatio, neque id verum est: sed potius censendum est quod ad singula opera singulorum dierum, etiam singuli dies fuerint adhibiti, propter sequentes rationes; Nam 1. dicendum esset aliàs, quod Deus singulis diebus quievisset toto die, excepto illo momento, cum tamen Scriptura tantum quietis Dei mentionem faciat die septimo. 2. Nulla ratio foret, quare Deus voluerit adhibere sex dies, si cujuslibet diei opus momento fuisset productum; Nam ad distinctionem inter res creatas non opus fuisset tanto temporis intervallo, sed sufficere potuisset v. g. intervallum unius horæ. 3. Quædam res tales sunt ut non potuerint momento fieri, sive ut implicet contradictionem, ut fierent momento: Sic v. g. separatio aquarum cum debuerit fieri per motum, motus autem tota natura in successione consistat, non potuit etiam fieri sine successione. Sic opus sexti diei quo adducta fuerunt omnia animalia ad Adamum, item quo fuit formata Eva, proculdubio majus spatium requisivit quam momentaneum.

L. I. En scilicet jecur Theologicum; en quo discordiæ & omnia novandi insolens studium & spiritus contradictionis, quo intelligantur multis parafangis suos Magistros superare, musteos istos abripit Theologos; ut quæ compendium & imminutionem Controversiarum Theologicarum ex Cartesij disciplina orbi Christiano pollicebantur, lites ferant ex litibus, & Controversias Theologicas, cum suo mundo, extendant in infinitum. Certè nihil definiveram de conditione hujus momenti, esset ne statuendum mathematicum, an politicum: Nec enim Theologum decet tam subtilis cuminisectio. Et hætenus inter ipsos Philosophos disputatur, num momenti mathematici conceptui formali, respondeat conceptus objectivus in rebus ipsis, ut partes temporis, quæ sunt præteritum & futurum, per indivisibile momentum connectantur, & quale proculdubio est illud quo vel tempus aut motus primum coepit fluere, vel res quælibet aut definit esse aut incipit; Mihi verò id momento, vel ut loquitur Scriptura *ἡ ἡμέρα ἡ πρώτη*, Luc. iv, 5. ubi

ubi dæmon dicitur in puncto vel in momento temporis ostendisse Christo omnia regna mundi, vel potius *ἐν αἰθέρι ἐν ῥίπῃ ὀφθαλμοῦ*, quomodo Paulus dicit 1. Corint. xv, 51. processuram superstitum immutationem & resurrectionem mortuorum ad tubam ultimam. Nec enim video quæ aliud statui possit de creatione, aut cur Deus aliquâ morâ temporis indigerit potius in hac, quam in illa, aut in tot aliis miraculis quæ leguntur in Scripturis; ut cum virga Moïsi abiit in serpentem, aquæ Ægyptiacæ mutatæ sunt in sanguinem, ad vocem Josuæ Sol & Luna constiterunt, mandato Christi siluerunt mare & venti, aqua vinum facta est, panes sunt multiplicati, leprosi sunt mundati, mortui revixerunt &c. Certè si Deus ante omnia creavit materiam ex nihilo, eique motum indidit, id omnino momento fieri debuit. Nec putem Deo magis opus fuisse motu & tempore ad rerum primam productionem, quam illis indigeret ad earum annihilationem.

LII. Nolim hîc Censori objicere mille absurditates efflorescentes ex illa ejus nec pia nec Christiana sententia. Si Deus potuit creasse Angelos & animas protoplastôn sine successione & motu, cur non potuerit absque illis lucem & sydera & plantas & bestias momento produxisse? Si juxta ipsummet Cartesium p. 3. Princip. §. 64. possimus assequi quo pacto actio illa, quam pro luce accipit, a Solis vel cujuslibet Stellæ fixæ corpore, in omnes partes æqualiter se diffundat & in minimo temporis momento ad quamlibet distantiam extendatur, erit ne nobis ἀναλόγητον & incredibile Deum ἐν ἀναρῆι χρόνῳ unumquodque hexaemeri opus absolvisse? Annon eo momento quo nihil desit, aliquid incœpit esse, si omnia ex nihilo, saltem in ea creatione quæ immediata dicitur Theologis, facta sunt? Annon eo momento quo lux extitit, tenebræ quæ lucebat evanuerunt & desierunt esse? Quid stultius quam negare motum Solis diurnum, quoniam quaque horâ deberet 1272. milliarium aut circiter conficere, & tamen concipere quod in prima quercu producenda, à primo ejus seminio, ad eam perfectionem quam in natura constituta consequitur, motus particularum insensibilium, per quem putant Viri Docti arbores suum capere incrementum, æquè tantum itineris confecerit in creatione per unum diem, quantum vix nunc potest per centum annos?

L.III. Sed quid opus est vel urgere absurdis, vel contundere rationibus, sententiam hanc portentosam, & indignam homine Christiano, cum illam ipsa Scriptura penitus evertat, tam luculenter insinuando, quod ad Dei iussum, vocem & imperium, quo vocat quæ non sunt ac si essent Rom. IV, 17. res quas volebat creare illico extiterint: Dixit enim Deus, Esto lux, & fuit lux Gen. 1, 3. & sic de coeteris. Ipso dicente est quidquid est, ipso præcipiente existit Psal. xxxi 11, 9. Ut autem Deo ad dicendum non fuit opus morâ & tempore, sic nec indiguit ullâ temporis morâ ad educendum suum opus à non esse ad esse. Et certe Longinus, Scriptor Ethnicus, in libro πεινι υψυ; melius & magis Christianè de tota hac re sensit quam meus Cenfor: In eo enim laudat Mosem legislatorem, quod *Numinis potentiam pro dignitate declaravit & indicavit; statim in ipso legum initio scribens, Dixit Deus, inquit: Quid tandem; fiat lux & facta est: fiat terra & facta est.* Et Ambrosius *Hexaemeri lib. 1. cap. 12.* ad illa verba, *Fiat Lux, Non ideo dixit ut sequeretur operatio, sed dicto absoluit negotium; unde pulebrè Davidicum illud, Dixit & facta sunt, quia dictum implevit effectus;* Et Junilius Africanus, citante Petavio *lib. 1. de Opif. sex dier. cap. 6.* *Deus cujus manus omnipotens est ad explendum opus suum, non eguit morâ temporis, quia scriptum est, Omnia quæcunque voluit fecit.*

L.IV. Quinimò toti Antiquitati Christianæ ita persuasum fuit opus creationis fuisse momentaneum, non successivum, ut non pauci senserint, distributionem creationis in sex dies, non esse intelligendam nisi pro nostro concipiendi modo, cum aliàs Deus uno momento omnia condiderit & absoluerit: eò trahentes illud Syracidis, *Deus creavit omnia simul.* Eam fuisse sententiam Philonis, Origenis, Athanasii, Procopij, Augustini, imo inter Neotericos Cajetani, & observat Sixtus Senensis *Bibl. 5. lib. 5. annot. 24.* & fusè ostendit Petavio *Theol. Dogm. tom. 3. lib. 1. de Opif. sex dier. cap. 5.* Atque ut in meo Systemate illam sententiam improbavi, quod certius & tutius sit inhærere historicæ narrationi sacræ Scripturæ, quæ nihil abscondit, sic mihi consentientes possim demonstrare alios Patres, communem turbam Scholasticorum, docentium post Lombardum *lib. 2. dist. 1. lit. B.* creationem esse Dei opus *sine motu*, & quotquot ex nostris Theologis in hanc rem incide-

inciderunt. Videantur Petrus Martyr *L. C. lib. 1. cap. 12.* Altingius *L. C. p. 1. loco 5.* Danæus *Phys. Christ. cap. 37.* Polanus *Syntag. lib. 5. cap. 2.* Maccovius in *L. C. disp. 3. de Creatione*, Wendelinus *Christ. Theol. lib. 1. cap. 5. thesi 7.* Vossius, Varro Belgicus, *disp. de Creat. th. 17.*

L V. Tipulâ verò leviores sunt Censoris Cartesiani argutiolæ pro suo commento: Singulis diebus suum opus distinctum assignatur, non quod tota dies, sive naturalis, sive civilis, cuique operi expoliendo, lambendo & absolvendo, fuerit impendenda, aut quod ad id peragendum Deus illo temporis spatio indiguerit, sed quod singulis illis diebus distinctis nihil præterea Deus produxerit: Quod si Deus per totum primum diem naturalem fuit occupatus in luce excitanda & accendenda, debuit demum lucem absoluisse sub auspiciis noctis diei sequentis; quod est cogitatu absurdissimum, quia tunc absolutâ luce non fuisset prima dies, sed prima nox privativa (præcedens negativa fuerat) incoepisset. Et cum Dei quiescere septimo die, fuerit cessare ab omni nova specie creanda, nequit censi quievisse ullâ die primi hexaemeri, siquidem earum qualibet aliquid operatus est & creavit, quod pertineret ad complementum universi. Frustra verò Censor clamitat, nullam fore rationem quare Deus voluerit adhibere sex dies, si cujuscumque diei opus momento fuisset peractum, cum distinctioni notandæ inter res creatas, intervallum unius horæ suffecisset; Etenim omnes Theologi hæcenus, tam Veteres quam Neoterici, agnoscunt Deum potuisse si voluisset uno momento omnia simul producere, sed suis de causis placuisse ipsi sex dies distinctos ei rei adhibere: quæ causæ, etsi nos laterent, ipsa Dei voluntas nobis deberet sufficere: Causas tamen sextidui adhibiti à Deo nonnullas assignavi *Syst. loco. 5. §. 16.* (inter eas tamen non recensui distinctionem inter Creaturas, quæ à parte rerum satis innotescit;) ubi meus Censor sui immemor, hoc annotat; *Hæ rationes sunt probabiles, sed suprema ratio est Dei voluntas:* Ergo inquam ego, nulla necessitas fingenda est, vel ex parte Dei, vel ex parte rei, cur res non aliter creari potuerint quam successivo motu.

L VI. Est alius Vir Doctus, ex parte illo fascino Cartesiano captus, qui meis rationibus hanc adjicit: *Verosimile est, inquit, Deum voluisse*

per intervalla distinctis temporibus & actibus, mundum creare, ut ejus creatio per partes, ut facta est, descripta, credibilior esset & certior; Nam si uno momento creata fuissent omnia, incredibilior fuisset mundi à Deo independentia, faciliusque vel negari, vel in dubium vocari potuisset. De istius rationis pondere, judicium esto penes alios: Qui ex Veteribus senserunt omnia simul momento facta fuisse, non existimarent propterea minus credibilem censendam esse creationem mundi: Mihi satis est, quod saltem hoc auctore judice, omnia potuerint uno momento creari, adeoque facilius uniuscujusque diei opus, momento absolvi potuerit. Quantum ad ea quæ putat subtilissimus Censor, non potuisse produci à Deo sine mora temporis & successione motus, miror hominem tam acutum ut possit insensibiles particulas secare in infinitum, eò confugere. Additionem omnium animalium ad Adamum nemo dixerit esse opus creationis. Et quamvis aliquod opus creationis non potuerit momento fieri, tamen ridiculum est argumentari à particulari ad universale; Dato enim, non concessio, aliquod hexaemeri opus non potuisse peragi sine motu & successione, inde non sequitur vel cætera fuisse ejusdem ordinis, vel non momento fuisse peracta ea, quæ momento absolvi potuissent ipse non inficiatur; Frustra enim fieri per plura quod æquè benè, æquè commodè, & etiam ad majorem Dei gloriam, per pauciora fieri possent, nemo credo inficiabitur. Fateor varia opera commemorari sextæ diei, sed eorum unumquodque fuit momento absolutum: Adami corpus momento Deus creavit ex pulvere terræ; momento altero, animam ei inspiravit: momento, illi somnum immisit, qui tamen per aliquod tempus duravit; momento constat ei revulsit, ex qua momento altero Evam fabricatus est. Ipsæ quoque bestię momento acceperunt impetum veniendi ad Adamum, licet ex illo impetu successivè processerint. Quantum ad aquarum separationem, negamus eam momento fieri nequivisse. Si agat Censor de separationem aquarum superiorum ab inferioribus secundo die, nullam potest reddere rationem, ex qua fingat eam momento non factam fuisse; Si de aquarum secretionem à terra tertio die, quemadmodum Deus momento effecit ut terra sive arida, aquis quibus cingebatur undique, superemineret, quod non potuit fieri quin eo ipso, meatus &

caver-

cavernas & declivitates in inferioribus & interioribus suis partibus, consequeretur, ita eodem momento indidit motum aquis per quem incoeperunt confluere & moveri ad illas cavernas & per eos meatus ac declivitates; Agnosco utique motum illum successivum; sed debes unâ agnoscere momentum, quo illum motum Deus aquis inspiravit, aridam ab earum mole liberando & explicando.

L VII. Paulò fufius institi huic quæstioni, ex qua constat quâp licenter τὸ πᾶν Cartesij miriones, & qui se illius putant discipulos, procedant *plus ultra*, & ipsius falsas hypothesas, quas tales agnovit, in Theorematicas & Theologicas veritates falsò & temerè mutant, ut novi authores habeantur: Imposuit scilicet illis quod habet ipse Cartesius *diff. de Meth. pag. 41.* qui cùm nollet ex suis hypothesibus *inferri mundum hunc eo quo proponebat modo fuisse creatum, quòd multo verissimilius sit Deum ipsum ab initio talem qualis futurus erat fecisse*, ex eo tamen quod putat *certum & vulgo inter Theologos receptum eandem esse actionem quâ ipsum nunc conservat, cum ea quâ olim creavit*, vult colligi, quod *etiamsi nullam ei aliam quam Chaos formam ab initio dedisset, dummodo post naturæ leges constitutas, ipsi concursum suum ad agendum, ut solet, commodaret, sine ulla in creationis miraculum injuria credi possit, eo solo res omnes purè materiales cum tempore, quales nunc esse videmus effici potuisse.* Verùm enim verò hâc non disputandum Christiano quid potuerit aliter fieri ad rerum naturalium productionem ab Omnipotente, si voluisset; cùm tales quæstiones non aliò spectent quam infirmandæ authoritati narrationis Mosaicæ. Nec etiam opus fuisset miraculoso opere Creationis, si ipsum Chaos potuisset vim & facultatem sufficientem recipere, discordia semina rerum è suo sinu excludendi, & naturali ac necessariâ fermentatione illam partem materiæ formando Soli, hanc fingendæ Lunæ, istam terræ siccandæ, exornandæ ac replendæ plantis, metallis & animalibus, vel dandæ aquis fluiditatem, mari salcedinem, eique omni genere piscium replendo &c. cum tempore assignare & excitare. Ista certè exigunt vim infinitam, quæ in Chaos finitum, quodcunque illud fingatur, cadere non potuit.

L VIII. Nec *certum* aut verè Theologicum est axioma, quoni-
 E 3. tebatur.

tebatur subtilissimus Philosophus, eandem esse actionem quâ Deus mundum nunc conservat cum ea quâ olim illum creavit: Dixerunt quidem nonnulli Theologi nostrates conservationem & regimen mundi potenti Dei providentiâ, esse quasi continuatam ejus creationem, sive creationis continuationem, quod non minoris sit virtutis & gloriæ quam quærere parta tueri: Nec dubium quin eandem virtutem eandemque potentiam Deus adhibeat ad rerum conservationem, quam adhibuit ad earum creationem: An verò alia sit actio Dei quâ rebus dedit ut essent, ab ea quâ illas conservat in suo esse, incertum est apud Scholasticos; ut videre est apud Franciscum Amicum Jesuitam famosum, *Cursus sui Theologici tom. 2. Disput. 2. Sect. 12.* quilibet in negativam propendat, multos tamen citat Scholasticos, Henricum, Richardum, Bachonem, Gregorium, qui stant pro affirmativa; quæ longè certior est: ipsomet Amico fatente sub finem *Sect. 11. n. 205.* creationem distingui posse à conservatione bifariam, quia *creatio importat negationem præexistentis esse, & ponit acceptionem primi esse.* Conservatio verò nec dat primum esse, accuratè loquendo, & importat *præexistentis esse possessionem.* Ex de creatione dicitur Gen. 11, 2. Deum quievissse ab omni suo opere quod fecerat, id est desinssse creare; sed de conservatione dicit Christus Joh. v, 17. Pater meus usque adhuc operatur & ego operor. Huc facit illud Augustini *contra Adimantum cap. 2. Requievit ab omnibus operibus suis quæ fecit, ut jam ultra non faceret mundum cum omnibus quæ in eo sunt, non tamen ut etiam à mundi administratione desisteret. Non enim scriptum est, Requievit Deus ab omnibus operibus suis, ut deinceps non operaretur; sed scriptum est, Requievit ab omnibus operibus suis quæ fecit; ut deinde non in faciendo mundo, à quo opere post perfectionem cessaverat, sed in administrando operetur, in quo opere eum esse Dominus intimavit.*

LIX. Quasi autem non satis fuisset eousque recessisse in gratiam hypotheseos Cartesianæ, quam ipse Cartesius falsam declarat, à Doctrina Scripturæ communiter in Ecclesia recepta, de singulis operibus hexæmeri momento creatis, longiùs adhuc ex intempestivo furore Cartesianismi promovendi, ab aliis processum est: Non desuerunt nec desunt enim qui omni ope nitantur illam falsam Cartesii hypotheseim, quam

quam talem pronunciat & contrariam Mosis, cum Mole conciliare, novaque moliri commentaria in caput primum Genesios, per quæ, licet ad id non auctorati & saltantes extra suum Chorum, imperitæ juventute persuadeant methodum Analyticam Cartesii cum Synthetica Mosis convenire; ut scilicet, prout dictum fuit de Philone, *aut Philo Platonisat aut Plato Philonisat*, ita dicatur, vel Cartesius Mosaicare invitus & contra quam ipse sensit, vel Moses Cartesianisare, id est oborto collo trahi in Scholam Cartesij, ut ab ipso discat quomodo primam rerum originem describere debuisset: Et id vident Academia-rum Ephori, vident Professores alij, vident Ecclesiarum rectores, & tamen ad talia connivent vel tacent, etiam immemores decreti publici ab Horneo relati in *Historia sua Ecclesiastica*, per. 2. §. 72. p. 361. quo prohibitum fuit Philosophis, occasione Cartesianismi grassantis, illotis pedibus irrupere in sacrarium Scripturarum, easque trahere in sensum suum. Quoniam verò referri posset vesanum hoc consilium conciliandi Belialem cum Christo, tenebras cum luce, quam ad conatum similem ei quo Vulcanus tentavit per vim constuprare Minervam, & ex femine in terram delapso, quod res ei non successisset, genuit Erich-tonium, monstrum informe, quod etsi supernè faciem haud invenus-tam ostentaret, infernè tamen in atrum serpentem definebat.

LX. Alius adhuc superest fons aperiendus errorum Theologico-rum ex Philosophia Cartesiana, nocentior præcedentibus: Is est quo vel receditur ab ipsius mente, vel præter illius mentem varia noxia dog-mata cuduntur à novis istis *lucis filijs*, quos potius dixerim cum Ter-tulliano, *lucifugas Scripturarum*, quasi per consequentiam ex illius sen-tentia: Nunquam enim solent magna exempla consistere ubi coepe-runt, & facile inventis additur: Nam ubi eo usque processit Carte-siomania, prout eam quondam nuncupabat spiritu quasi prophetico Cl. Revius, benè de Ecclesia & de publico meritis, ut Cartesij secta-tores pari loco habere cœperint ejus Scripta cum Oraculis divinis, ad instar prisorum Scholasticorum in communionem Romanam, quibus solemne erat tantundem deferre Aristoteli, ac Christo, Averroi ac Paulo, quicquid tunc illi putarunt vel Cartesium cogitasse, vel ex ipsius principijs & positionibus benè sequi, id omne pro indubitata veritate admise.

admiserunt, eodem ferè furore quo quondam Montani sectatores, Vatum suarum sputum recolligebant, & quo veteres Poetæ finguntur ex Homeri vomitu suas delicatissimas dapes sibi contexisse.

LXI. Exemplum illustre nobis præbet Cartesij sollicitudo 1. parte *Princ.* §. 26. & 27. in distinguendo inter *indefinitum* & *infinitum*: Nolebat enim nos fatigari *disputationibus de infinito*, ex quibus se non poterat extricare, & mundi magnitudinem malebat *indefinitam* statuere quam *infinitam*, ut *nomen infiniti soli Deo reservaretur*: Neque id tam malè: Nobis enim homuncionibus, *indefinita* est magnitudo mundi, quod etiam ego primus olim notavi in gratiam Cartesij, qui vulgò gravabatur hac accusatione quod mundum faceret infinitum, ex Jeremiæ xxxi, 37. ubi negat Propheta posse à nobis mensurari cœlos supernè aut pervestigari fundamenta terræ infernè, prout scilicet nobis est incompertus Stellarum numerus aut arenularum in litore maris. Scimus quidem tertio cœlo, in quod Paulus se raptum proficitur 2. Corint. xi 1, 2. supra aereum, quod primum est, & stellarum quod est secundum, Universum terminari; Sed quantæ illud sit capacitatis, & quousque *cœli cœlorum*, ut appellantur in Scripturis, extendantur, illud est quod nescimus: Interea tamen quia hæc titubanter nec satis Christianè & circumspèctè loquutus erat Cartesius, dum ideo profitebatur se *nomen infiniti soli Deo reservare*, quod in eo solo omni ex parte non modo nullos limites agnosceret, sed etiam positivè nullos esse intelligeret, tum etiam quia non eodem modo positivè intelligeret alias res aliqua ex parte limitibus carere, sed negativè tantum earum limites, si quos habeant, inveniri à nobis non posse confiteretur, ejus Sectatores, etiam qui Theologi volunt haberi, eousque processerunt temeritatis, ne dicam impietatis, ut infinitatem mundo auderent adscribere.

LXII. Dico Cartesium nec satis circumspèctè, nec satis Christianè in eo loquutum fuisse. Nam primùm accurati Philosophi non erat, *limites* quos Deo abrogat, conferre cum limitibus de quibus dubitat finitè mundo tribuendi, necne: Nam limites qui Deo abrogantur, sunt utique limites perfectionis, virtutis & potentæ: at in limites mundi dum inquiritur, intelliguntur limites extensionis, alterius planè ordinis & na-

& naturæ. Sed Achristianum est dubitare de limitibus rerum creaturarum & mundi, num dentur, necne. Si enim mundus limitibus careret, non ampliùs esset nobis magnitudinis indefinitæ, sed simpliciter & actu infinitus: at duo dari infinita actu, omnes Theologorum Scholæ ideo sunt averfatæ, quod aliàs non implicaret contradictionem dari plures Deos infinitos; & commensuraretur ac coadæquaretur infinitas mundi infinitati Dei, contra quam testatur tam expressè Scriptura 1. Reg. viii, 27. ubi Salomon profitetur quod coeli coelorum ipsum non capiant, & Jobi xi, 7. 8. 9. Tzophar Nahamathites sic loquitur; *An profunditatem Dei invenias, aut ad perfectionem Omnipotentem reperiās? Altior est altissimis cælis, quid agas? Profundior abysso, quid cognoscas? Longior terræ mensura ejus & latior mari.* Quid quod Scriptura non uno loco docet Deum posuisse suos limites & terminos, non solum singulis Creaturis, ut terræ, mari, nubibus, sed etiam earum universitati, quod satis colligere est ex Jobi xxvi, 7. 8. 9. 10. xxviii, 24. xxxviii, 5. 6. 7. 8. &c. Psal. civ, 2. 3. 5. Prov. viii, 27. 28. 29. Esa. xl, 12. & alibi. Quid quod ratio ipsa dicat quod totum constans ex partibus finitis & terminatis, terminatum & finitum esse debeat?

LXIII. Verùm qui in nostrorum Dubitantiorum Scholis dediscunt fidem debitam Dei Verbo, ex eo quod Cartesius subdubitaverat num aliæ res, præter Deum, careant limitibus, multo longiùs processerunt suo Præceptore; nec voluerunt *Finitudinem* reponi ab omnibus Orthodoxis Theologis, quos hac in re ipse sequutus sum *Syst. Theol. loco 5. §. 25.* inter condiciones creaturarum singularum & totius mundi, sed dubitationem modestam Cartesij, in parum piam assertionem de infinitate mundi commutarunt; & qui olim, cùm minus saperent, Spatia Imaginaria Scholasticorum quorundam, nobiscum ceu commenta cerebrina improbabant, eouſque nunc ex Nominalibus in Reales abierunt, ut realia spatia in *infinitum* extensa supra & ultra coelos coelorum, propinent juventuti Christianæ, quò scilicet aliquid Deo & mundo majus, cum Hermo gene, concipere assueſcat, & ipsi obstrepere Calvino, Castissimo Theologo, cujus hæc sunt verba, notatu dignissima *lib. 1. Instit. cap. 14. §. 1. Certè quantumvis latè pateat cæ-*

lorum circuitus, est tamen ejus aliqua dimensio: Nunc si quis cum Deo ex-
postulet quod centuplo superet vacuitas, annon piis omnibus detestabilis erit
petulantia? Eodem furoris profiliunt, qui exagitant Dei atium, quod eorum
arbitrio, mundum ante innumera secula non condiderit. Ut suæ cupiditati
morem gerant extra mundum egredi affectant: quasi vero in tam ampla
cæli & terræ circumferentia, non satis multa occurrant, quæ inestimabili
suo fulgore absorbeant omnes sensus nostros: quasi intra sex annorum millia
non satis multa documenta ediderit Deus in quorum assidua meditatio-
ne, mentes nostræ se exercent; Ergo libenter maneamus in clui his car-
cellis, quibus nos circumscribere Deus voluit, & quasi mentes nostras
contrahere, ne vagandi licentiâ defluerent.

LXIV. Præluxerat isti Calvini piæ modestiæ, quem etiam ad id
citatur, B. Augustinus de Circuit. Dei lib. 11. cap. 5. cujus lemma est, *Tam
non esse cogitandum de infinitis temporum spaciis ante mundum, quam
nec de infinitis locorum*; ubi inter alia hæc habet; *Si infinita spacia
temporis ante mundum cogitant, in quibus eis non videtur Deus ab ope-
re cessare potuisse, similiter ergo cogitent extra mundum infinita spacia
locorum, in quibus si quisquam dicat non potuisse vacare Omnipotentem,
nonne consequens erit ut innumerabiles mundos cum Epicuro somnare co-
gatur?* Immo etiam cum Metrodoro, qui sic absurdum esse ait, si unicus
in infinito mundus sit genitus, ac si unica in latifundio spica nasceretur.
Nec video quæ multum discrepent istæ duæ sententiæ vel Epicuri &
Metrodori quæ plures mundos in infinito spatio collocabant, vel
hodiernorum Cartesianorum, quæ unico mundo *interminabilem im-
mensitatem locorum*, sive spatium infinitum assignat. Inde fit, quod
isti Neoterici & Novatores, *nullum mundi centrum* agnoscant, ne-
que Solem cum Copernicianis, etsi tamen statuant *Solem secum rape-
re omnes planetas*, neque terram, cum Ptolemaicis, quam fingunt
cum aliis Planetis *simul à Sole rari*, & totam compagem aeris, terræ
& maris, *ad Lunam gyrate*: quæ opinio vertiginosa, & contraria
Scripturæ, quæ passim docet terram suis innixam columnis, suo
suffultam fundamento, stabilem manere, Job xxxviii, 4. 5. 6. Psal.
xxiv, 2. civ, 5. Prov. viii, 29. refundi debet in motus eccentricos &
anomalos istorum hominum, quibus foetet aliorum Philosophorum
distinctio,

distinctio motuum, quorum alii sint à centro, alii ad centrum, alii circa centrum; quam tamen litem hic non facimus nostram, cum nobis satis sit haud obscure adstructam ab istis *infinitatem* mundi, detestari & rejicere.

L. XV. Probaveram in meo *Systemate V. S. extremum cælum*, eo quod sit *corpus, suo loco & spatio commensurato* finiri & terminari debere. *Nec enim in infinito mundum esse conditum, ut olim Metrodorus volebat, sed spatium quod occupat esse locato adæquatum.* Respondetur à nonnemine ex eo non sequi quod debeat mundus aut extremum cælum certis terminis definiri, cum ad naturam corporis requiratur tantum extensio, non verò finis istius extensionis; Nec inde quod mundus vel extremum cælum spatio certo contineatur quod est *adæquatum locato, magis dici posse an spatium illud sit finitum an infinitum, quam an mundus sit finitus an infinitus.* Verùm eâ ratione, primò satis profitetur se affinem esse delirii Metrodori, hominis Gentilis & impii; siquidem inter suam & illius sententiam nihil notat discriminis. Secundò dum supponit corpus posse dari infinitum, cui coadæquetur spatium quod occupat, duo facit infinita ejusdem ordinis & quæ talia sint positivè, extensione scilicet, quod num satis Philosophicum sit viderint Philosophi. Tertio planè ἀφιδόσοτος est, ita requiri extensionem ad naturam corporis, ut illius extensionis finis non requiratur; Nam cum extensio corporis fiat in longum, latum & profundum, adeoque omne corpus trinâ constet dimensione, non capio pro meo stupore, quâ possit fieri ut ipsum corpus ejusque extensio non debeat finiri & terminari: Si infinitas concipiatur in corporis extensione, erit simpliciter defectiva, quod non habeat perfectionem omnem sibi debitam, ut scriptus est *in tergo necdum finitus Orestes.* Tum implicat contradictionem dari tres dimensiones in corpore infinitæ extensionis: Nam possunt dimensiones mensurari. Sed extensio infinita mensurari nequit; Ad quam enim ulnam vel decempedam illa mensuratio fieret? Nec etiam infinito quicquam demi potest; tum enim desineret esse infinitum: sed nullum est corpus de quo aliquid demi non possit, cum sit divisibile in infinitum: Ergo nullum est corpus quod possit infinitum statui. In infinitum enim actu, majus & minus, accretio & diminutio cadere nequit. Et qui propugnant Ubiquitatem carnis Christi, facile reperirent subsidium suæ causæ in hoc

paradoxa. Si enim non repugnat dari corpus quod sit infinitæ extensionis, quare repugnabit corporis Dominici præsentiam extendi vel infinite, vel indefinite ad omnia spatia?

LXVI. Pertenderam itidem in meo Systemate, soli Deo infinitatem esse tribuendam, ut saltem Cartesius illi soli nomen infiniti optavit reservari, eo quod præter Deum non detur infinitum actu. Idem respondet in hæc verba, *Alia longè est ratio infinitatis Dei, quam infinitatis mundi, si mundus esset infinitus; Dei enim infinitas est perfectionis, mundi verò esset tantum extensionis, cujusmodi in Deum non cadit; cum omnis extensio imperfectionem implicet, sive ea sit finita, sive infinita, mundus eo ipso quod est extensus, non potest dici infinitus perfectione.* At verò in hoc sermone plura sunt σφιλιματα quam vocabula. Primò enim, etsi Pyrrhonicè loquatur de mundi infinitate, tamen putat mundum posse concipi & revera dari *infinitum actu*, ut Deus infinitus actu est statuendus; aliàs dixisset Deo convenire infinitatem actualem & categorematicam, mundo nonnisi potentialem & syncategorematicam, quod vulgò dicitur *Non tot quin plura*; Nec enim tam magnus mundus concipi potest, quin adhuc major posset fieri, si Deo ita videretur. Deinde non video qui *extensio*, ut est modus entitativus & proprietas essentialis ipsius corporis, *imperfectionem implicet*; cum sit ipsius corporis constitutiva & perfectiva: Quod si forte putet esse *imperfectionem* comparativè ad Deum, in quem *extensio* non cadit, pari ratione posset dici, visibilitatem in Sole, risibilitatem in homine, mobilitatem in corpore, esse annumerandas rerum illarum imperfectionibus, quod Deus sit exers earum. Quidni pari ratione cogitatio humanae mentis imperfectio erit illius, siquidem alterius planè est ordinis quam cogitatio divina? si Esaie credamus Ef. Lv, 8. 9.

LXVII. Præterea impingit in Sectæ suæ principia: Nam nihil extensum juxta Cartesianos, si secum consentiant, potest concipi infinitum actu: Etenim ut rejiciant Epicuri & Democriti atomos, statuunt vel minima corpuscula esse adhuc divisibilia in infinitum; ita ergo ut suis stent principiis debent profiteri, vel maxima corpora esse adhuc extensibilia in infinitum, adeoque infinitatem actualem, non posse vel maximo corporum, cujusmodi mundus est, competere. Tum
illa

illa distinctio inter *infinitum perfectione & extensione*, est hinc ineptissima, & planè indigna istorum hominum claris & distinctis perceptionibus: Ideo enim negatur quicquam *actu* infinitum esse extensione, quia nihil *actu* est infinitum præter Deum, quem omnes inextensum fatentur: Et si mundus esset actu infinitus extensione, esset quoque talis perfectione; quia ejus perfectioni & amplitudini nihil addi posset, nequidem ab ipso Deo, eoque deberet admittere definitionem infiniti, in quo scilicet semper aliquid sumendum restat, etiam si bis idem non sumatur. Adhæc isti homines, qui tantopere in speciem averfantur terminos Scholasticos & Philosophiæ Peripateticæ, tamen descendunt ad Philistæos, ut suos vomeres acuunt, & tritulant cum juvenca Jesuitarum, ubi se aliter nequeunt explicare. Etenim qui Jesuitæ volunt excusare impietatem Aristotelis de æternitate mundi, solent saltem eam possibilem facere, ac ubi illis objicitur quod si mundus existisset ab æterno, fuisset Deo coæternus & consequenter Deus, præsertim cum Catholici semper probaverint contra Arianos, Divinitatem Filij ejusque coessentialitatem cum Patre argumento firmissimo desumpto ab illius æternitate, ex Scripturis probata, pari modo distinguunt inter æternitatem *perfectionis* quæ sit solius Dei, & *durationis* quæ potuerit esse creaturæ. Aut debes, Clarissime Domine Doctor, hanc inficetam Jesuitarum distinctionem concoquere, etsi nihil queat concipi duratione æternum à parte ante & à parte post, quod æternum non sit perfectione, cum absoluta hæc æternitas ad perfectiones divinas pertineat, aut debes consimili & gemellæ tuæ distinctioni inter infinitatem *perfectionis & extensionis*, bonâ fide renunciare: Nec video qui possis concipere longitudinem actu in infinitum extensam à parte post, quin similiter talem concipias possibilem à parte ante, ut non minùs careat principio quam fine. Apagesint à cordato Theologo, tam futilia nagamenta.

LXVIII. Dixeram quoque in meo Systemate, vel ideo mundum esse finitum actu, quod *partibus finitis constet*: Quid ad hæc noster Heros? *Partes illæ mundi, inquit, quas videmus & novimus, sunt quidem finitæ, sed illæ quæ in aspectum nostrum non cadunt, quamvis habeant initium, tamen annon extendantur in infinitum usque, à vobis*

determinari non potest. Sed & hoc est perabsurdum: Nam primum potius conatur eludere meum argumentum, quam illud elidere; quod ita formari potest; Quicquid constat ex partibus finitis, actu finitum est; atqui mundus constat ex partibus finitis; ergo actu finitus est: Sic enim omnis numerus, qui constat ex numeris paribus, par omnino debet esse, & totum quod constat partibus similaribus, debet esse homogenum & simile; nec possumus concipere qui possint partes mundi quas non videmus, esse potius infinitæ quam illæ quæ cadunt sub visum nostrum; aut qui possit id quod habet extensionis principium, æquari ei quod habet principium durationis & sine caret, atque sic extensum principium concipi sine terminis & sine. Sed præsertim, illo suo conceptu Vir Doctissimus evertit, quam volebat defendere actualem infinitatem mundi; Etenim juxta ejus imaginationem hæc extensio in infinitum, non debet prædicari de toto mundo, sed tantum de illis mundi partibus imaginariis, quæ non cadunt sub nostrum aspectum, & quas non novimus. Verum hæc cerebrina & fumosa idea infinitatis mundi, nata in spatiis imaginariis clararum & distinctarum perceptionum, ita foetet omnibus bonis & doctis, ut postquam hæc scripisssem incidere in Disputationem D. Perizonij, quæ prolixè refutatur.

LXIX. Scripserat quoque Cartesius *1. parte Princip. §. 28. non causas finales rerum creatarum, sed efficientes esse examinandas*: Per nos sanè licuerit ipsi ita philosophari, quamvis sic Dei Potentia elucescat in rebus efficiendis, ut ejus Sapientia patefcat in usibus ac finibus earum designandis: Nec putavit Galenus se posse offerre Sacrificium Deo acceptius quam ejus Sapientiam celebrando in usu & sine singularum partium quibus nostra corpora constant. Piorum Theologorum jure inquirentium in fines conditi à Deo mundi, hæc est constans sententia quam exposui *System. loco 5. §. 23. hominem ultimum creati decuisse, quod omnia sint propter hominem, ipse verò propter Deum; nam quod est ultimum in executione, primum est in intentione.* Idem & fufius proponunt Leydenfes Theologi *in sua Synopsi, disput. 13. §. 6.* Urtinus *in Catheches. q. 26.* Polanus *Syntag. lib. 5. cap. 5.* Danæus *Physices Christianæ, cap. 32.* & plures alii, quos inter D. Voetius *tomo 1. Diss. Select.*

Select. pag. 560. non contentus monere, finem creationis subordinatum gloriæ divinæ, esse creaturæ, imprimis rationalis, utilitatem, quod comprobatur quibusdam locis Scripturæ, addit hæc verba, *Propter hominem mundum conditum viderunt etiam Gentiles*; ac in eam rem citat Ciceronem *lib. 2. de natura Deorum*, Laertium in *Zenone*, Lactantium *de Ira Dei cap. 13.* & Lipsium *Physiol. Stoic. lib. 2. dissert. 8.* Lipsius verò hoc lemma præfixit suæ illi Dissertationi, *Factum esse mundum à Deo causâ hominum.* Ciceronis illud est apud eum, *Quorum igitur causâ quis dixerit effectum esse mundum? Eorum scilicet animantium quæ ratione utantur; hi sunt dii & homines, quibus profecto nihil est melius.* Illud vero Lactantii, *Vera est sententia Stoicorum, qui ajunt nostrâ causâ mundum esse constructum; Omnia enim quibus constat quæque generat ipse mundus ad utilitatem hominum accommodata sunt.* Plura antiquitatis Christianæ testimonia ad hanc rem, repeti possunt ex Petavio, *Theologico. dogm. tomo 3. lib. 2. de Opif. sex dierum, cap. 1.*

LXX. Nec opus est testimoniis humanis, ubi Dei Verbum perspicuum est. Nam *Gen. 1, 28.* terræ ac maris & cæterorum animantium quæ in illis, dominium utile confertur homini, & is *Davidi Psal. VII, 4. 7.* dicitur à Deo præfectus operibus manuum suarum, & omnia posita fuisse sub pedibus ejus. Dedit quoque eum terram hominum filiis caninus *Psal. cxv, 26.* Regnum verò cælorum in sedem & gloriam suorum Electorum struxisse & parasse à jacto mundi fundamento legimus *Matt. xxv, 34.* Cum ergo in hominum usum & cælum terram Deus condiderit, cur non omnia propter eos creata jure dixerimus, cum universitas rerum cæli & terræ nomine soleat exprimi in Scriptura? Annon etiam *Osee 11, 21. 22.* promittit Deus suis se exauditurum cælos, cælos exaudituros terram, terram exaudituram frumentum, oleum & mustum, & hæc exauditura *Jizrehelem*? Quid est usibus hominum mancipare omnes creaturas, si hoc non est? Eccur creatura gemens sub onere vanitatis, cui per hominum peccatum subjecta est, expectat avidè ultimam redemptionem filiorum Dei *Rom. VII, 20. 21. 22.* nisi quod ipsi molestum sit inservire usibus hominum corruptorum & peccato mancipatorum? Quid pluribus? Fidelium qui Christi sunt omnia esse, sive mundum, sive vitam, sive mortem, conceptis verbis

docet

docet Apostolus. 1. Coiint. 111, 21. 22. 23. His addo, quod cùm nemo Christianus queat negare Dei gloriam esse finem primarium creationis omnium, eo ipso debeat necessariò stabiliri quod volumus, saltem ab iis qui nesciù distinguere inter gloriam Dei, quatenus eam sibi præstituit pro suo fine, & ipsius glorificationem per creaturas, volunt loqui cum Coccejo, magno aliàs fautore Cartesianiismi, sed cæco, quippe qui esset & illius & omnis alterius Philosophiæ imperitissimus. Is enim *System. sui intricatissimi cap. 15. quod est de Creat. in genere, §. 39. 40. & 41.* ita habet; *Gloria Dei, quæ est finis operum Dei; est bonum alicujus Creaturæ; Bonitas igitur hæc est causa τὸν ἄλλοις ἐν creationis. Necessè igitur est esse creaturam quæ per creationem possit intelligere excellentiam & virtutes Dei, Deum amare & quærere Deo frui ut bono suo. Sine eo non essent creata ad gloriam Dei, neque eum cæli narrarent ulli, Psal. 19, 1. Sed ita est omnis creatura ad eum finem, si testetur creaturæ intelligenti ejus bonum verum & unicum esse Deum.*

LXXI. Interea tamen non desunt Theologi Cartesiani qui hoc effatum, & quod magis est, expressum Confessionis nostræ publicæ art. 12. communiter receptum inter Orthodoxos, abusi Philosophemate Cartesiano, de non inquirendo in fines rerum à Deo creaturarum, carpant & mordeant, sub prætextu nescio cujus affectatæ τὰ νεωφροσύνης, quam Paulus damnat in quibusdam hæreticis Coloff. 11, 23. Nolunt enim de genere humano tantum præsumere, ut putent vel dicant Deum in illius gratiam & usum admirandas has cæli & terræ machinas, fabricari & excitare voluisse: Facileque prætulerint omnibus dictis Sacræ Scripturæ, quæ protulimus, illud Senecæ *lib. 2. de ira cap. 27. Non nos mundo causa sumus byemem æstatemque referendi. Suas ista leges habent quibus divina exercentur. Nimis nos suspicimus, si digni nobis videmur propter quos tanta moveantur.* Nam quod dicimus in Scholis Theologicis, omnia propter hominem esse, isti homines, qui semper nodum in scirpo quærunt, hæc glossâ circumscribunt, quod illud absolute negare nimie foret imprudentiæ; Hoc, inquit, alio sensu non debet intelligi, quam quatenus omnia, possunt aliquo modo inseruire homini, saltem ad Deum celebrandum; absolute vero falsum est, quia multa sunt de quibus homo nihil cognoscit vel cognoscere possit. Sed primò sibi Glossator non constat; & quod in

primo

primo suæ assertionis membro concedit *aliquo modo* de omnibus, ab solutè negat de plurimis: Deinde non video quî illud omne propter hominem esse negetur, quod ipsi queat inservire ad Deum celebrandum, id est revera ei ad ultimum suum finem deducendo: Tum nefas est argumentari ab homine corrupto, ex eo quod usum legitimum rerum propter se creaturarum nequeat nunc consequi suâ culpâ, ad hominem integrum, quo neget omnia propter ipsum creata fuisse: Tandem non sequitur aliquid ideo propter hominem non esse factum, quod illud nec cognoscat, nec fortè cognoscere possit: Multa enim parentes faciunt propter suos infantes, multa facit & miscet medicus propter suos ægros, quæ illi neque norunt, neque nosse queunt.

LXXII. Assentior quidem Glossatori, vulgatum illud Philosophorum, *id esse primum in intentione quod ultimum est in executione*, non esse admittendum *nisi in iis quæ destinantur ad se invicem tanquam media ad finem*; sed pertendo omnes res creatas, destinatas esse à Deo Creatore, primariò ad ipsius gloriam, secundariò verò ad homines, ut eorum usibus multiplicibus inserviant, ac præsertim eos deducant ad Deum ipsum debitis suis laudibus celebrandum & glorificandum: Eò itaque redeunt nostri Novatores, quod res ipsæ non sint creatæ directè, propriè & per se ex Dei intentione & consilio propter hominem, sed tantum quod indirectè, occasionaliter & per accidens, queant suppeditare homini eas contemplanti, aliquam materiam Deum celebrandi: tantæ molis erat non recedere à sui Magistri præcepto, etsi huc minimè spectante, de non investigandis finibus rerum à Deo conditarum, quamvis Deus nos tam apertè eo nos deducat suo Verbo, & huic veritati suffragetur Sapientia Gentilium & consensus unanimes Theologorum Christianorum, Veterum & Neotericorum. Quod plures homines non rectè utantur creaturis ad suum usum divinitus destinatis, imò quod plures creaturæ, vergant justo Dei judicio in noxam hominum, id fit ex accidenti peccati: possetque id dici, ipsarum creaturarum respectu, finis eventus, non intentus; Sed inde non sequitur, quod ex rei natura totus mundus, non sit ita destinatus usibus hominis, ut meliùs experturus fuisset eum propter se à Deo esse conditum si in officio perstitisset.

G

LXXIII. Nunc

LXXIII. Nunc transeamus aliud, & videamus ingentem lerrnam errorum Theologicorum, enatorum ex innocenti, ut reor, distinctione Cartesii inter *mentem* & *corpus*, quod illi *cogitare* huic *extendi* & *moveri*, conveniat: Id passim notum ex p. 1. *Princp.* §. 8. 11. & *aliis locis*. Primò enim concepit mentem, ut conjunctam corpori, & ceu principium cogitationum nostrarum, non verò ut separatam à corpore, de qua quid senserit vel cogitaverit, adhuc incertum est; Vivit & floret inter Eruditos ejus Sectatores Vir quidam Reverendus & Clariss. meus magnus amicus, qui mihi ingenue olim retulit, se ex quadam Cartesij epistola observasse & collegisse, eum de immortalitate animæ parum sensisse Christianè; quod num ita sit in medio relinquo: cum Cartesij epistolas non habeam in meo Musæo, & mihi satis sit ad conscientiam illius mei amici provocare, quem dictorum suorum adhuc memorem esse nullus dubito. Saltem si credidit Cartesius existentiam animæ post mortem, debuit eam cum Psychopannychitis, alto sopitam somno facere, incapacem mœstitiæ, gaudij, amoris, odij, spei, memoriæ, imaginationis, & similium, quæ ex solo spirituum corporeorum motu & glandulæ pinealis inclinatione varia, solet ipse suspendere; De eo quicquid sit, ut non negavit animam moveri per accidens ad motum sui corporis, ita debuit illi concessisse, aliquam extensionem virtuales, analogam formali extensioni sui corporis, siquidem *art. 30. de Passionibus*, statuit *animam esse revera junctam toti corpori, nec posse proprie dici, eam esse in quadam parte ejus exclusivè ad alias*; quod mihi videtur idem esse ac si diceret animam esse totam in toto corpore, & totam in qualibet corporis parte, sed indivisibiliter & realiter inextensè, ut vulgatius statuitur. Quare ut non abrogavit menti suam *ubi* definitivum, tum commune in toto corpore, tum speciale in glandula pineali *art. 31.* sic non visus est *motum localem* 1. p. *Princ.* §. 8. ita denegasse menti conjunctæ corpori, & distinctè tamen à motu locali corporis, ut putaverit animam separatam, si eam censuit existere, vel nunquam esse, id est nullum *ubi* consequi, vel deferendo corpus sedem suam non mutare, aut transire de loco in locum.

LXXIV. At verò ejus Sectatores hodierni, solent per novam spagyricam ita spiritualizare, si fas sit uti hoc vocabulo, conditionem mentis vel

tis vel animæ, ut omnem ejus naturam & essentiam in mera cogitatione collocent, quâ nihil magis evanidum potest dici, juxta interpretes Gallos Psal. xc. 9. ubi dicuntur consumi nostri anni *comme une pensee*. Non nego posse animam definiri substantiam spiritualem cogitantem, sed absurdè eam definiveris per suam actionem: cum nequidem Deum, actum licet purissimum, per *creationem*, aut per *justificationem* impij ausis describere; & totupliciter deberet mutari mentis natura, quotupliciter variat & mutatur cogitatio ejus. Sed nec eodem modo per omnia se potest habere cogitatio ad hominem respectu mentis, ut se habet extensio ad corpus: Cogitatio enim est mentis ceu principii quo homo cogitat, sed totius suppositi ceu principii quod cogitat. Ac extensio non potest dici principium quo corpus extenditur, distinctè à principio quod ejusdem illius extensionis. Tum corpus est nomen genericum, quod sub se mille species distinctas corporum continet; mens verò humana est nomen speciei specialissimæ, quæ si debeat distingui à corpore sub communi genere substantiæ, substantia erit distribuenda, non in corpus & spiritum, sed in extensionem & cogitationem; cum tamen nec extensio, nec cogitatio sit substantia, sed substantiæ. Præterea quælibet cogitatio supponit naturam spiritualem intelligentem, sed quælibet extensio non ponit corpus: Nam lineæ, quæ corpus non est, convenit extensio in longum; sed ad corporis constitutionem requiritur extensio trina, in longum, latum & profundum. Implicat etiam contradictionem concipere corpus inextensum & destitutum trinâ dimensione; Sed non video quid implicet contradictionis concipere hominem nihil dum cogitantem in utero matris, prout eum concipio animal rationale, sive atione præditum, etsi necdum matrice involutus actu discurrat vel ratiocinetur: Et qui tribuunt animæ embryonis actuales cogitationes, rem nobis facerent valde gratam, si dignarentur commemorare quænam in illo statu suæ cogitationes fuerint, ex arte illâ mnemonicâ Cartesii *Pathol. art. 42.* quâ docet *quomodo reperiamus in memoria ea quorum reminisci volumus.*

LXXXV. Ad hæc corporibus singulis præter extensionem genericam, multa insunt per quæ à se mutuo essentialiter distinguuntur, ut lapis & talpa, leo & asinus; sed nostri cogitativi animam ita constituunt in

cogitatione, ut nihil penitus præter cogitationem ei velint inesse, vel de illa prædicari. Attamen, ut cœtera mittam, infunt animæ plures habitus, præctici & theoretici, infusi & acquisiti, quos qui cogitationes dixerit, ille per miram metamorphosim qua itates in actiones, & habitus in actus, commutabit. Sed præsertim hodierni Theologo-Cartesiani ita abstrahunt cogitationem ab extensione, ut quoniam cogitatio in abstracto, nullum videtur habere respectum ad locum vel ad motum, nisi objective, nihil volunt rei cogitanti commune esse, nequidem analogice, cum re extensa; ut quia hæc est mobilis per impulsionem alterius corporis ac moveatur *διπλευρῶς*, partim respectu sui, partim respectu mediū, quorum utrumque est divisibile, & debeat necessariò spatium aliquod circumscriptivè occupare, in quo habeat partes extra partes in ordine ad se & in ordine ad locum, illi abrogat omnem motum, licet *μενόπλευροι*, non divisibilem aut successivum respectu sui ipsius, quæ est indivisibilis, sed respectu mediū quod est divisibile, & sic à corporeo diversum; & omne *ubi*, licet non circumscriptivum, quale corporum, sed vel repletivum, quod aliàs *ubiquitas* dicitur, Dei, vel definitivum Spiritus creati. Atque ex istis anomalis & heteroclitis suis de cogitatione & mente cogitationibus, in tetros errores, imò hæreses manifestas, incidunt; Id probemus per partes.

LXXVI, Omnipræsentiam & Ubiquitatem Dei, descripturi Scholastici, tribus utuntur adverbis, ac docent Deum esse *enter*, per suam essentiam, *scienter* per suam omnium notitiam, & *potenter* per suam virtutem & potentiam, quæ omnia regit & gubernat. Vorstius ex Socinianis & cum ipsis, negavit Dei *ubique præsentiam* *εσσιωσιν*, idest, *essentialem*, quod Grotius in *Pietate Ordinum* retulit inter atrocissima crimina sive dogmata illi imputata, & quibus nemo bonus esset, qui *anathema* non diceret. Propter hanc hæresim, quam Sladus Anglo-Britannus doctissimè refutavit, & similia monstra ei affinia, mandato Jacobi xi. Regis Angliæ, Vorstii liber *de Deo*, fuit publicè combustus manu Carnificis: Non dicam istum errorem *Ansvolkelii mei lib. 1. cap. 37.* pro ixe in Socinianis extare refutatunt; Sed dicam cum dolore eundem errorem fovere hodiernos nonnullos Theologos qui Cartesiani malunt esse quam Christiani: An ipse Cartesius

tesius essentialem Dei Omnipræsentiam negaverit in *epist. quad. ad Morum*, relinquo in medio: Id tamen negare illius sequaces est certissimum; Hinc illud Corollarium, Præfide Cocceio, Gloriosissimo ac Celeberrimo, dum viveret, Theologo Leydensi, propositum & defensum, *Omnipræsentia divina est efficacissima voluntas Dei omnia sustentans ac gubernans*: Potuit fieri ut D. Præses, non perceperit, virus latens in hac assertione; tamen agendo in suo *System. cap. 9. §. 45. de Dei Immensitate*, hoc attributum Dei incommunicabile ita levi brachio perstrinxit, ut videatur nihil voluisse de eo dicere cui Vorstii & Socini manes, non possent assurgere.

LXXVII. Huic tamen errori nondū subscriperat Clariss. D. Heydanus, Cocceii Collega, anno 1655. cū Disputationem habuit 23. Jan. de *Attributis Dei in specie*. In eo quidem errat fateor, quod §. 22. videatur distinguere inter esse *ubique*, & esse *in omnibus locis*, & simul negare Deum proprie loquendo esse *ubique*, hac ratione parum solidā, quod *ut aliquid verè & propriè dicatur esse in loco, debeant & illud quod est, & in quo est, realiter esse distincta, & duo entia realia, quia à nihilo contineri aliquid non potest*; ac ideo *Angelus, aut quicquid illud sit, verè & propriè in nihilo esse, aut ab eo contineri nequeat*; Nam præter ea quod solius creaturæ finitæ est loco certo *contineri*, ut non sit alibi, cū è contrario Deus infinitus, ita sit *ubique* & in omnibus locis, ut nec ullo eorum nec omnibus illis, vel includatur five contineatur, vel excludatur, saltem posito locum esse *ens reale*, semper manebit distinctio realis, inter omnem locum & Deum omni loco præsentem. si dicatur Deus esse *ubique* & in omnibus locis. Sed nec fatis Philosophicè aut rationaliter dicitur locus esse *ens reale*, eo quod non sit *nihil*, cum inter ens & nihil detur medium, nempe *modus entis*; cujusmodi locus dici debet, sive spatium concreatum à Deo rebus à se conditis, in quo essent, moverentur, operarentur Creaturæ, & omnes res corporeæ suam extensionem in longum, latum & profundum consequerentur. *Spatium* etiam dicere, ut facit, §. 23. *nihil aliud esse quam corpus*, nimis crudum videtur; quia non posset corpus hoc illud-ve spatium subire vel occupare absque dimensionum penetratione, quam implicare contradictionem, in confesso est. Id equidem verum, ut bene monet, *quod ante cor-*

pus creatum non fuit spatium, sed cum corpore simul existit spatium; sed spatium quod Deus concreavit corporeæ moli coextensum, unâ aptum natû est recipiendis Angelis & Spiritibus creatis, in quos extensio non cadit.

LXXVIII. Sed de natura spatii & loci quicquid sit, nam in loco sumus & quid sit locus ferè ignoramus, in eo Orthodoxè loquutus est §. 25. cùm adversus Vorstium, definivit Deum *per essentiam omnibus rebus creatis esse præsentem, non tantum per suam virtutem & potentiam; & notat tres modos quibus dicitur Deus existere in rebus, hoc versiculo exprimi, Enter, præsentem Deus est & ubique potenter; quod probat & explicat per partes, & maxime de Omnipræsentia per essentiam, quia ejus essentia non est loco dissita, sed intimè rebus conjuncta, sive ratione sui, sive ratione operationis: & post varia argumenta ex Scriptura & ratione desumpta, concludit §. 26. Summa omnium est, Deum essentia sua, aut nullibi esse, aut tantum alicubi non alibi, aut ubique.* An postea, tanquam Patriarcha filiorum lucis, seipso doctior evaserit, non facile dixerim, nec putem Viro Gravi & Sapienti qualis est, id temerè imputandum; Id saltem jure dixerò, hac illius novaculâ jugulari aliorum Cartesianorum dogma quo planè transeunt in castra Vorstii respectu Omnipræsentia Divinæ, in quo asserendo deteriores se præbent ipsis Ethnicis: nam Virgilius dixit, *Foveis omnia plena, & alter*

Quò fugis Encelade, quascunque accesseris oras

Sub Fove semper eris:

unde sive Simonides sive Trismegistus dixit, Deum esse circulum perfectum, cujus centrum ubique, circumferentia nusquam. Christiani verò contra Arianos, Samosatenarios & Macedonianos, constanter probarunt Divinitatem Filii & Spiritus Sancti, iis Scripturæ testimoniis quibus eorum Omnipræsentia & Ubiquitas exerte asseritur, ut de Filio Math. XVIII, 20. & XXVIII, 20. Joh. III, 13. & de Spiritu Sancto Psal. CXXXIX, 7.

LXXIX. Isti verò Omnipræsentiam Dei essentialem sive substantialem penitus rejiciunt; Ubiquitatem Dei solâ ipsius operatione omnium in omnibus definiunt; Negant ullo modo dici posse Deum ubique diffusum esse; Ipsi Angelis substantialem præsentiam localem abrogant; Non possunt pati Deum dici esse totum in toto mundo, totum

tum in qualibet mundi parte, & totum extra mundum; non quidem per positionem spatiorum imaginariorum, quæ improbamus, multo minus spatiorum realium in infinitum extensorum, qualia isti Neoterici supponunt; sed per negationem exhaustæ immensitatis Divinæ per spatium finitum & creatum quo mundus continetur: ut cum dicimus Deum existisse ante mundum, non per positionem temporis imaginarii, quod somniant Sociniani, sed per negationem temporis realis, quod nullum potest concipi ante illius principium, sed mera abyssus æternitatis: sic etiam dicendo Deum esse totum extra mundum, nihil debemus concipere præter abyssum immensitatis, juxta quam Deus, ut ante mundum, est sibi ipsi & mundus & locus & omnia, ut olim dixit Tertullianus. Denique ordinariam distinctionem *ubi vel loci*, in *repletivum* Dei, *definitivum* Angeli & *circumscriptivum* corporis, quamvis ab ævo receptissimam in Scholis Philosophicis & Theologicis, nãso suspendunt adunco, & absolute rejiciunt, & vix aliud tribuunt Deo ratione suæ Ubiquitatis quam subtilissimæ Cartesij materiæ, quæ etiam, secundum ipsos, omnia in omnibus quodammodo operatur.

LXXX. Quamvis autem hæc retulisse sit ea refutasse, tamen paucis ostendendum est quam repugnet Dei Verbo, rectæ rationi & generali consensui omnium Christianorum, & quam prolixum syrma absurditatum unâ trahant. Primò enim absurdissimè Ubiquitatem Dei dicunt esse operationem omnium in omnibus, ex præpostera applicatione loci I. Cor. XII. 6. ad quem benè monet Calvinus *hoc loco efficere omnia in omnibus, non extendi ad universalem Dei Providentiam, sed ad munificentiam quâ nos prosequitur, dum unumquemque dignatur aliquâ gratiâ*. Sed etsi hæc verba Pauli extenderis ultra ipsius scopum ad generalem Dei concursum, quo omnia conservat & regit, prout Act. XVII, 27. 28. dicit Apostolus Deum non procul esse ab uno quoque nostrum, quod in ipso vivamus, moveamur & simus, iste tamen concursus istaque conservatio omnium, quam etiam Vorstius agnoscebat, potiùs est effectus & consequens Ubiquitatis Divinæ, quam ejus formalis ratio: etsi enim nolimus assentiri Scoto statuenti Deum posse agere in distans, tamen per prius debemus eum concipere præsentem singulis rebus, ante quam concipiatur eas regere, sustentare & conservare;

vare. Adhæc operatur omnia in omnibus vel præfens essentiâ, vel absens: Posterius fingi nequit, siquidem non procul abest à nobis; adeoque prius omninò statui debet. Et valdè alienum est, consequens Ubiquitatis Dei pro ipso antecedente sumere, aut non distinguere inter causam cognoscendi Dei Ubiquitatem ex illius operatione omnium in omnibus, & causam formalem sive essendi illius. Tum etiam illa vis Dei operativa omnium in omnibus, vel est ipsemet Deus essentialiter, vel aliquid ab eo distinctum: Hoc posterius dici nequit, quin aliquid ponatur in Deo quod non sit Deus: Si detur prius, essentialis ergo Dei præsentia adstruitur. Etenim Deum immediatè operari omnia in omnibus, immediatione non *virtutis* modò sed etiam *suppositi*, nemo nisi Socinianus & Vorstianus negaverit.

LXXXI. Deum verò Omnipræsentem esse, tota statuit Scriptura, nec ejus immensitatem exhauriri universo Mundi spatio docet Salomon I. Reg. VI II. 27. & Tophar Nahamatites apud Jobum XI, 7. 8. 9. Nam dilutius est quod nonnemo vult dici primo loco quod Coeli Coelorum non capiant Deum, duntaxat comparativè ad templum Hierosolymitanum aliaque templa *ex quibus Deus nullam capiat perfectionem vel delectationem; cum & totus Mundus nihil possit conferre ad ipsius beatitudinem: comparatur enim, inquit, ibi Deus cum Idolis Gentium quæ ex Templis pulchrè extructis gaudium percipere sentiebantur.* At verò hæc est Glossa Aurelianensis quæ corrumpit textum; cum illic non agat Salomon de Dei beatitudine, sed de illius præsentia, quam Templo circumscribere non velit, quippe cui totus Mundus non sufficiat. Sic Jerem. XX I I I, 24. Deus profitetur se implere cælum & terram, quò & facit visio Esaie V I, I. quâ vidit Dominum insidentem folio excelso & cuius fimbriæ complebant Templum ipsum: nam hinc collegerunt Theologi Deum esse ubique *repletivè*, quod etiam convenit ejus naturæ spirituali; quò enim res subtiliores sunt & magis accedunt ad naturam spiritualem, eò plura replent spatia; ut experimur in luce, in odore, in sono: è contrario corpora densiora potiùs occupant loca, ex illis alia corpora expellendo; quod etiam memini me legere apud Sennertum Philosophum & Medicum Celeberrimum. Cùm vero Deus sit planè indivisibilis, ubicunque est, totus omninò esse debet, licet
nuspian

nuspiam sit totaliter, sive exclusivè ad alia spatia, ita ut alibi non sit, quò facit potissimum locus Psalm. cxxxix, 7. 8. 9. 10.

LXXXII. Adeoque Ubiquitas essentialis eo usque propria est Deo, ut quicquid in contrarium finxerit Jesuita Becanus *Theol. Schol. part. primâ, de Art. Divin. cap. 6. quæst. 3.* interviturus suæ hypothefi de multi præsentia corporis Christi, sit incommunicabilis creaturæ: quo etiam argumento nostrates ubiquitatem Flaccianam solent refutare, nisi etiam dicto celebri Augustini, distinguentis inter naturas Christi Divinam & humanam *tract. 30. in Job. Corpus Domini in quo resurrexit uno loco esse oportet, Veritas vel Divinitas ejus ubique diffusa est.* Qua propter idem Ecclesiæ Doctor *lib. 11. de Civ. Dei. cap. 5.* dicit eos Philosophos, alios *nobilitate atque autoritate vicisse, qui substantiam Dei nec includunt, nec determinant, nec distendunt loco, sed de ea, sicut de Deo sentire dignum est, fatentur, incorporeâ præsentia ubique totam:* & cum juxta multos Philosophos anima ipsa, quod nec planè inficiari Cartesium supra visum est, sit tota in toto corpore & tota in qualibet ejus parte propter sui indivisibilitatem, non videmus quî negari possit Deum, quem Platonicæ animam mundi faciunt, esse totum in toto mundo & totum in qualibet mundi parte, citra illius actualem vel extensionem vel divisibilitatem: ut solidè ineptiant qui Deum essentiâ negant Omnipræsentem, neque id volunt confiteri cum universa Ecclesia, ne quid *corporei* ipsi tribuant: hoc enim demum esset metuendum si Deus statueretur ubique esse *circumscriptivè*, prout isti homines nullum ubi admittunt nisi circumscriptivum, ex eo jure quod sibi fecerunt dissentendi ab omnibus & omnia innovandi.

LXXXIII. Fateor equidem hanc sententiam quam proposui de anima totum corpus & singulas ejus partes animante, adeoque coextensa virtualiter, licet nõ actualiter aut formaliter, ipsi corpori, propter sui inextensionem actualem, non ita universaliter esse receptam quin suos contradictores obtineat, quorum alii ejus sedem cerebro, alii cordi destinant: Sed præterea quod illi in varia abeunt à nostris Novatoribus, dum saltem omnes operationes vitales & sensitivas corporis tribuunt animæ originaliter & virtualiter, minùs facile est concipere totum hominem consistere ex corpore & anima, tanquam ex materia & forma, ceu unum pro-

præ compositum, quin illæ duæ ejus partes essentielles & constitutivæ se mutuo permeent, per circuminfectionem sive *εμπεριχώρησιν*, ut Philosophi & Theologi Græci loquuntur, ita ut tam latè pateat forma ac informatum, anima ac animatum: & alias anima formans essent informatum, sed tantum assistens, ut naucerus in navi, auriga in curru; quod quidem etiam nostri Novi authores propugnant, sed malis avibus, cum eâ ratione non nisi unum per accidens ex anima & corpore in homine constituent. Nec metuendū est ne rescisso pede vel brachio pars animæ rescindatur, cum ipsa sit impartibilis, & contrahat suam præsentiam, *επιτελειαν* & activitatem, ad eas solum partes quæ inter se coherent & corpus ipsum constituunt; ut aliquâ parte mundi per Omnipotentiam Dei annihilatâ, Ubiquitas Dei non amplius extenderetur ad illam, sed ad solas superstites necessariò restringi intelligeretur. Si dicas cum Bellarmino *lib. 3. de Euch. cap. 3.* inde sequentur animam, adeoque aliquam creaturam, posse esse præsentem multis in locis, respondet Suarezius, ejusdem ordinis, *tract. de Ang. lib. 4. cap. 10. num. 9. animam non informare corporis partes quæ vel inter se vel aliquâ parte mediâ continuitatem non habent*; & hoc simili posito deberet corpus Christi poni in singulis locis universi, ut anima supponitur esse in singulis membris corporis; nec anima est in capite & in corde per replicationem, ut volunt Pontificii corpus Christi replicari, id est revera multiplicari, in omnibus hostiis consecratis: ne dicam absurdam esse comparisonem inter ubicationem animæ, quæ est tantum definitiva, cum ubicatione corporis quæ omninò debet esse circumscriptiva. Saltem ex hoc simili potest utcunque substantialis Dei Ubiquitas illustrari, cujus non ideo veritas est neganda quod illius modus vel non satis explicari, vel non satis intelligi & comprehendi ab hominibus possit.

LXXXIV. Neque possunt Novatores nostri se excusare à negata essentiali Dei Omnipræsentia quod ponant præsentiam virtutis & potentia Divinæ omnibus rebus, siquidem non sit distinguendum inter Dei essentialiam & potentiam. Nam præterea quod eadem calvâ excusatione potuisset Vorstius se tueri, si ipsis hoc loco Ubiquitas potentia & essentialis idē est, cur non hanc æquè rotundè ac illam confitentur? aut cur tam sollicitè

sollicitè ab hac abstinent, adeo ut etiam negent conceptis verbis substantialem Angelorum ubiètatem & in loco præsentiam? Evanidum verò est quod supponunt, nullam relationem posse competere Deo ad locum, eo quod sit Spiritus simplicissimus: nam et si eo respectu Deus non possit esse in loco *definitivè*, quia est infinitus, nec *circumscriptivè* quia est spiritus, tamen ut habet necessariam relationem ad omnes creaturas seu Creator, quod omnibus regendis & conservandis præsens adsit, ita necessaria relatio illi tribuenda est ad omnia spatia & loca in quibus sunt creaturæ, eo quod nisi illis locis præsens, sit eas ibi regere & conservare dici nequeat: Ne dicam ipsa spatia & loca omnia, ejus præsentia egere ut conserventur in suo esse: præterea quod omnia, maxima minima, in te quasi continet ipse, instar minimi puncti, quo respectu fortè ipsemet à Rabbiniis quandoque appellatur *Makom*, id est locus. Nec etiam iusta illis est causa negandi Ubiquitatem Dei essentialem, quod eâ positâ esset censendus coextensus omni spatio. Nam licet extensio sit de essentia omnis spatii, non tamen ideo debet esse de essentia omnis rei quæ in spatio esse dicitur, ut liquet exemplo animæ & Angeli, qui suum obtinent *ubi* definitivum inextense in aliquo extenso spatio: hic enim valet de Anima & de Angelo argumentum quod supra Clar. D. Heydanus de ipso Deo proponebat, Angelum nempe & animam vel alicubi esse, vel ubique, vel nullibi: Non possis secundum statuere, cum spiritui creato Ubiquitas tribui nequeat, & jam anno 1318. inter errores damnatos ad calcem Lombardi Magistri Sententiarum, hic legatur octavus ordine, *quod Angelus in eodem instanti potest esse in diversis locis & est ubique si velit esse ubique*. Ultimum si statuas evertes Angeli vel animæ existentiam: Nam quod absolute nusquam est, neque est: Igitur aliquod *ubi* ipsi debes concedere. Quod enim aliquis imperterritè scripsit Angelum & animam separatam *nusquam* esse, nisi subintelligatur *circumscriptivè*, ita malè sonat in auribus Christianis ut vix credibile sit ex ore Christiano produisse.

LXXXV. Neque debent isti homines sibi metuere ab extensione essentia Divinæ concipienda, ex concessa illius Ubiquitate: Nam facile est distinguere inter extensionem ipsius spatii & inextensionem Dei præsentiam toti spatio ac cuilibet ejus parti. Ipsimet debent fateri vim illam & potentiam Dei omnium operativam in omnibus, citra sui-extensionem

tionem extendi tamen ad omnes res creatas quocumque loco & spa-
 tio fuerint; quò facit illud Sapientis à D. Heydano citatum V. S. *Per-
 tingit à fine ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.* Jam autem si
 bonà fide fatentur illam Dei potentiam ab ejus essentia non distingui rea-
 liter, cur vellent diffiteri essentiam Dei citra sui extensionem cuiuslibet
 mundi spatio esse omnino præsentem, ut omnia operetur in omnibus?
 Nec tantopere ab horrent à vocabulo *diffundi*, cum Ubiquitas Dei ve-
 nit explicanda, si consuluissent Augustinum epistolâ 57. *quæ est ad Dar-
 danum* de hac ipsa materia. Is enim post citatum locum Psalmi 139. mo-
 net id propterea dici à Psalte *quia substantialiter Deus ubique est diffusus.*
*Sed sic est Deus per cuncta diffusus, ut non sit qualitas mundi, sed sub-
 stantia creatrix mundi, sine labore regens & sine onere continens mundum.*
*Non tamen per spatia locorum quasi mole diffusa, ita ut in dimidio mun-
 di corpore sit dimidius & in alio dimidio dimidius, atque ita per totum
 totus: Sed in solo cælo totus, & in sola terra totus, & in Cælo & in
 terra totus solus & nullo contentus loco, sed in se ipso ubique totus. Ita
 Pater, ita Filius, ita Spiritus Sanctus, ita Trinitas unus Deus. Neque
 enim mundum inter se in tres partes dividerunt, quas singulas singuli im-
 plerent, quasi non haberet ubi esset Filius aut Spiritus Sanctus in mundo,
 si totum occupasset Pater. Non ita se habet vera, incorporea, immuta-
 bilis que Divinitas. Non enim corpora sunt quorum amplior sit in tribus
 quam in singulis magnitudo: Nec loca suis molibus tenent, ut distantibus
 spatius simul esse non possint. Et paullo post, *Ideo enim ubique esse dicitur
 quia nulli parti rerum absens est. Ideo totus, quia non parti rerum partem
 suam præsentem præbet & alteri parti alteram partem, æquales æ-
 qualibus, minori verò minorem majori que majorem, sed non solum uni-
 versitati creaturæ, verum etiam cuiuslibet parti ejus totus pariter adest:*
 Plura potuissent ex illa Epistola huc transferri, ad quæ si attenderent isti
 Novi Theologi castius de Omnipræsentia Divina loquerentur.*

LXXXVI. Hactenus visum quomodo suos conceptus de *ubi*
 & *loco* malè applicent Deo, eversuri illius Omnipræsentiam: Nunc
 observandum quæ monstra sibi fingant ex eodem principio respectu
 Angelorum, quorum omnem naturam sic redigunt ad cogitationem,
 ut nihil finant illis esse commune cum corporibus, nequidem ana-

logice.

logice, quod ad *ubi & motum* possit spectare: quamvis Cartesius nihil quod sciam de Ange is unquam fuerit commentatus. Primum ergo negant Angelis convenire ullum *ubi*, vel substantialem eorum presentiam posse *spatio definiri*, quin eo ipso substantiæ corporeæ statuatur, omnemque eorum presentiam solâ operatione definiunt: Meus enim Censor improbat quod presentiam Angeli non modo *virtualem*, sed etiam *substantialē* certo spatio definiri dixerim cum omnibus Theologis *Systematis mei loco 5. §. 31.* Quamvis enim Angeli presentia cognoscatur à posteriori ex illius operatione, ut cum in energumeno demon motus extraordinarios excitat, tamen debet esse substantialiter presentens ei loco & spatio in quo operatur: & quando Christus exiebat diabolos ex possessorum corporibus, non tantum eorum sufflamabat in illis operationes, sed etiam eos substantialiter locum mutare & illinc discedere cogebat: Ne dicam absurdissime negari presentiam substantialem Angeli ubi operatur, ab iis qui omnem operationem Angeli solâ ejus cogitatione definiunt: Quidni enim presentens sit substantialiter ubi cogitat, cum nusquam & nunquam nec aliter juxta istos operetur quam cogitando? Quamquam & hoc est novum eorum monstrum Theologicum. Quis enim sibi persuaserit merâ cogitatione factū esse quod Angelus destructor per totam Ægyptū transierit in meridie noctis, & omnium Ægyptiorum, imò & bestiarum, primogenitos occiderit, Israelitis illæsis? Aut unicâ cogitatione Angelum in castris Sancheribi centum octuaginta quinque millia hominum trucidasse? Aut nihil præter cogitationem fuisse Satanæ, vehementem illum ventum qui momento subvertit eam domum in qua unâ epulabantur filii & filiæ Jobi? Id quidem vulgò fertur imaginationem generare casum: sed tamen nunquam fando auditum est ullum opus externum à sola creata cogitatione prodiiisse. Nec favet isti imaginationi quod dixit Zanchius *lib. 2. de oper. Dei, cap. 15. §. 2.* his verbis; *Definitivè nihil aliud est quam esse in loco sine spatij occupatione, sed operatione duntaxat.* Nam primò Zanchius *ibidem cap. 10.* hanc proponit thesim, *Angeli sicut verè in loco sunt, sic etiam verè loco moventur, tam sine corporum assumptione quam assumtis corporibus: ac sicut in multis locis simul esse non possunt sed modò in uno sunt modò in alio, ita non sine tempore moventur;* Id verò jugulum

petit Adversarii, qui pudori suo consulisset hac in parte, si Zanchio pepercisset planè sibi adversanti.

LXXXVII. Nam loco quem citat, primùm Zanchius hoc ponit fundamentum, *aliquid dici posse in loco, aut circumscriptivè, aut definitivè, aut repletivè*; quod noster Novator respuit. Secundò Zanchius operationem rei definitivè alicubi existenti non opponit substantiali ejus præsentiaë, sed tantum occupationi spatij, id est revera ubietati circumscriptivaë, quæ solius est corporis. Deinde subjicit Celeberrimus Theologus hæc verba: *Ita (nempe definitivè) Angelos simplices spiritus & animas esse ajunt in loco; Ubi enim operantur, ibi ita esse definiuntur ut alibi esse non possint; sunt enim finiti spiritus & ideo finitæ etiam virtutis, ac proinde non possunt eam ubique aut multis in locis simul exercere. Præterea ibidem Zanchius hanc format thesim, Angelus quisque semper in loco est, sed in multis simul locis nullus unquam esse potest*: id verò confirmat auctoritatè multorum Veterum, statuentium Angelos loco circumscribi, quamvis non sint in loco circumscriptivè, quia suis limitibus circumscribitur locus in quo sunt definitivè. Ad hæc licet Angelus non semper operetur ad extra ubi est, tamen cum sit *absens*: & semper aliquid cogitet ad intra, debet quoque habere suum ubi definitivum in quo sit & sic operetur: ut revera nihil infusius, nihil à famiori Theologia remotius, possit concipi hac imaginatione, quæ certo spatio substantialem Angeli præsentiam definiri negat.

LXXXVIII. Sed & hinc aliud efflorescit dogma ejusdem commatis, quod tam nulla sit relatio Angeli ad locum, ut potuerit Angelus creari, non solum antequam ullum daretur spatium in quo existeret, sed etiam diu ante principium Mosaicum & creationem universi. Primùm enim hoc asserto via sternitur ad Socinianismum: etenim non solum negant Sociniani *perinde esse dicere aliquid ante conditum mundum extitisse & ab omni æternitate extitisse*, ut loquitur Crellius *lib. 1. de Relig. cap. 18.* verùm etiam affirmant Angelos ante mundi hujus fabricam extitisse, apud Volkeliū *lib. 2. cap. 2.* Id verò plurimum adversatur Scripturis, quæ disertè docent spatio sex dierum Deum condidisse Coelum & terram & quæcunque in iis sunt, adeoque ipsos etiam Angelos, quos coelo & terrâ exterminare nemo aufit: Ne dicam non a-

liter

liter in Dei Verbo explicari æternum à priori, quam cum dicitur aliquid extitisse ante jacta mundi fundamenta Joh. xvii, 5. Eph. i, 4. prout etiam Philo Judæus *lib. 2. Alleg.* asserit nihil fuisse cum Deo si- ve præter Deum ante mundi creationem. Ut verò Christiani tenentur credere Angelos non præextitisse principio Mosaico, si credant Scripturæ quæ visibilibus & invisibilibus creationem simul processisse satis docet Col. i. 16. ita defendere cum Neotericis Cartesianis possibilem existentiam Angelorum ante creationem mundi, est revera prætere Socinianis æternam Divinitatem Christi, quam Orthodoxi inde probant quod præextiterit rerum omnium origini Prov. viii, 23. 24. 25. 26. 27. Præterea cum Angelis suum *quando* debeat necessario convenire, quo sint, cogitent & operentur, tam impossibile est eos præextitisse ipsi principio temporis & rerum creaturarum quam concipere *quando* sine tempore, ac in æternitate indivisibili, (est enim æternitas momentum stans) distinctas partes successione & fluxus.

LXXXIX. Fatemur Patres nonnullos quandoque securius locutos, videri huic errori præluisse; sed Vossius *de origine Idol. lib. i. cap. 7.* satis ostendit hunc errorem omnibus Patribus communem non fuisse; ac plerisque ex illis statuisse quidem, incepisse Deum in principio à creatione Angelorum, sed non eos fecisse ante principium Mosis; & ita sensisse Gregorium Nazianzenum, Chrysostomum, & aliquot alios, quos inter fusè hac de re differit Damascenus *Orthodoxæ fidei lib. 2. cap. 3.* Ab illa tamen etiam sententia alii recesserunt, idemque senserunt quod nos, ut Augustinus *lib. 11. de Civ. Dei cap. 9.* Epiphanius *hæres. 65.* Theodoretus *quest. 3. in Genes.* Gregorius 1. *Moralium in Job. lib. 3.* & plures alii. Alias quoque constat & notum est plerosque Veteres multa sensisse de Angelis, ut quod eos non fecerint simpliciter incorporeos, ac statuerint illecebris amorum muliebrum captos à suo priori statu defecisse, quæ posteriores corrigere & emendare debuerunt: Uno verbo ut non potuerunt Angeli esse ab æterno, ita debuerunt necessario creari in tempore, ac proinde ut debuit jam incepisse tempus & *quando* cum creati sunt, ita debuit præextitisse *ubi* & spatium in quo crearentur & existerent: Licet enim non egeant spatium in quo extendantur, egent tamen eo in quo sint & agant: ac pro-

ut

ut de homine cogitante observari debet & potest & quando cogitet & ubi cogitet, sic nulla potest fingi ratio cur idem de Angelo non debeat statui: eaque est necessitudo mutua creaturarum inter se, ut ipsæ etiam naturæ spirituales, licet nobiliores corporeis, egeant tamen loco corporeo ut suum *ubi* nanciscantur: unde ex communi Theologorum sententiâ primo die creati sunt Angeli in ipsomet cœlo supremo, tum creato, ut suum ibi *domicilium*, prout etiam ita nominatur in Scriptura apud Judam *y. 6.* & suum *ubi* ac locum definitivum obtinerent.

X.C. Statuere verò Angelo, substantiæ cogitanti, nec *ubi* nec tempore opus esse ad existendum & operandum, nihil aliud foret quam gnâviter insanire: Nam cum non cogitet nec possit cogitare omnia simul, sed unum post aliud, oportet unam cogitationem esse tempore posteriorem aliâ: Deinde etiam debet alicubi esse ut cogitet, neque potest fingi ratio propter quam concessio Angelis *quando*, illis denegetur *ubi*, adeoque spatium quo eorum & præsentia & cogitatio subjectivè considerata definiatur. Atque hinc aliud sequitur quod Neoterici isti negant, nempe Angelos mutabiles ad *quando*, esse quoque mutabiles ad *ubi*, & sic moveri & transire substantialiter de loco in locum. Nolim hîc exagitare eorum Philosphemata de motu, quem videntur facere naturæ substantialis, tam multa disputando de motus creatione, quem potius concreatum rebus, id est illis inditum, dicere debuissent: Nam creatio propriè terminatur ad suppositum, ut consentiunt Theologi; debetque motus potius modis rerum creaturarum accenseri, quam rebus ipsi creatis annumerari: Unde patet obiter quam sit inepta quæstio eorum qui disputant num Angeli possint novum motum producere, & concludunt pro negativa; quamvis non videatur negandum legionem Evangelicam dæmonum, novum motum excitasse in hara illa porcorum quos de vertice montis præcipitavit in mare & eâ ratione suffocavit. Sufficiat demonstrare quod revera motus localis debeat Angelis tribui ab iis qui nolunt Scripturæ Sacræ & sanæ rationi repudium mittere. Quod si stare meum Censor auctoritati & iudicio Zanchii quo paulò ante nitebatur, in barathrum tanti erroris non incidisset: Nam Zanchius *V. S. cap. 10.* ex professo docet Angelos non solum mutare locum, sed etiam non sine tempo-

tempore moveri, motu nempe celerrimo, quod corpora interiaccntia cum rem orari non possint.

XCI. Moveri autem Angelos & transire de loco in locum, tota docet Scriptura. Sic Job. 1. 7. Jehova rogante Satanam unde veniret, hic respondit ei, à peragrandò terram & à perambulando in ea : Sic Heb. 1. 14. dicuntur spiritus administratorii *missi* propter eos qui hæredes erunt salutis : Sic Luc. 1. 26. mittitur Angelus Gabriel in civitatem Nazareth ad B. Virginem, illi anunciatum conceptionem Christi : Metuunt etiam Angeli mali ne Christus eos mittat in abyssum, & ab energumenorum corporibus quæ vexabant, transeunt in corpora porcorum, impetratâ prius veniâ à Christo illa subeundi : Ipse Satan instar leonis rugientis obambulat quærens quem devoret 1. Pet. v. 8. & Luc. xi. 24. 25. fit mentio à Christo impuri spiritus qui cum exierit à quopiam, transit per arida loca quærens requiem, & non inveniens dicit, Revertar in domum meam unde exivi : veniens igitur ornatam eam invenit & mundatam, assumptisque secum aliis septem spiritibus, se peioribus, ingressi habitant illic : Dicant isti Neoterici Christo ipsum mentiri cum tam expresse & locum & motum ad locum assignat Angelis : Nec boni Angeli comitarentur pios in suis viis, eorum conservationi ad jussum Dei invigilaturi, nisi cum ipsis locum mutarent, Psal. xc i. 11. 12. Matt. 1v. 6. quod Jacobo Patriarchæ fuit præsignificatum per Angelos ascendentes & descendentes ipsi in somnio exhibitos Gen. xxviii, 12. Et tam sunt frequentia metus Angelici in Scripturis testimonia, quæ omnibus obvia sunt, ut illis refragari & omnia hæc mutare in meras cogitationes, debeat potius Sadducæorum esse quam Theologorum Christianorum. Vel unus Basilius *lib. de spiritu sancto, cap. 22.* isti errori refutando sufficit his verbis, *Reliquæ virtutes singulæ in circumscripto loco esse creduntur, nam Angelus qui asstitit Cornelio non erat in eodem loco etiam apud Philippum, neque qui ab altari Zachariam alloquebatur eodem tempore etiam in Cælo propriam sedem ac stationem implebat.*

XCI I. Atque hinc patet quam absurdè isti Novatores statuunt primò quod cum spatium non differat à corpore, non ponatur nisi corpore posito & negetur negato corpore : Nam licet spatium sit quid corporeum, inde tamè non sequitur illud nonnisi rei corporeæ esse tribuendum, cum

corpus sit ita in spatio circumscriptivè, ut spatium in quo sunt corpora non deneget hospitium & ubi definitivum spiritibus & angelis. Secundò quod cum *Angeli tota natura in cogitatione sita sit, non potest aliter esse præsens, nisi quando per cogitationem suam aliquid efficit*: Nam præterea quod non latis accuratè natura Angeli in cogitatione constituitur, cum potius sit res cogitans & quæ amplius potest quam cogitare, si saltem audiamus Scripturam Angelos describentè tanquam principatus & potestates, eosque facientem miræ virtutis & valentissimos robore Psal. CIII. 20. Eph. III. 10. VI. 12. 2. Pet. II. 11. debet Angelus eò magis præsens esse substantialiter ubi cogitat, quod statuitur eius substantia esse cogitatio: Ne dicam Angelum posse cogitare ad intra, ubi tamen nihil extra se per suam cogitationem efficit. Tertio quod cum *Angelus nusquam sit præsens nisi dum operatur ad extra, nihil foret contradictionis si statueretur Angelus simul posse plures operationes ad extra producere, adeoque sic in duobus spatiis esse posse*: Nam eà ratione ponitur in gratiam Pontificiæ transsubstantiationis, exemplum multipræsentiaæ possibilis in creatura; licet eo ipso quod Angelus debeat esse definitivè præsens ubi operatur ad extra, nequeat concipi esse simul in duobus spatiis distinctis, quod tum in eorum neutro foret definitivè: qui enim est definitivè alicubi ita ibi est ut interea alibi esse nequeat. Quarto quod *sicut locus non proprie competit Angelis, ita nec motus, nec possint dici Angeli moveri aliter quam quatenus ibi desinunt, hinc incipient operari*: Nam hoc est veterem Sadducæismum interpolare, juxta quem Angeli in Scripturis commemorati erant tantum *ἀπόποτοι* effluentes à Deo, & desinentes absoluto opere cui destinabantur: & cum tot aliàs rationibus & exemplis motus Angelicus sit supra comprobatus ex Scriptura, bellum Deo indicere suscipiet ejusque Verbum irridere, qui tam apertæ luci refragari porrò voluerit.

XCIII. Nec debent objicere quod motu Angeliposito *deberet Angelus commensurari medio; id autem si fieret eo ipso statuerendus esset corporeus*: etenim quemadmodum quando & duratio Angeli commensuratur tempori, citra ipsius Angeli extensionè & divisibilitatem, ita potest quoad tenus commensurari motus Angeli medio per quod fit, citra ipsiusmet Angeli extensionem aut divisibilitatem. Tum foret hoc per absurdum

furdum Angelum emitti à Deo coelitus in terram & redire postea ex terra in coelum intacto medio, cum implicet contradictionem ab extremo ad extremum transiri medio non superato. Etiam frustra dixerint in hoc motu Angelico aliquam moram interventuram, si daretur, *sed cum nihil aliud denotet quam operari hic postquam alibi operari cessavit, non requiratur major mora quam inter duas volitiones sese mutuo immediatè consequentes*: Nam primum ita recoquitur vetus ille error damnatus antè 350. annos de possibili existentia Angeli simultanea in pluribus locis & ubi quitate si voluerit; quâ ratione evertitur Catholicorum argumentum contra Macedonianos veteres & novos desumptum ex multipræsentia & omnipræsentia Spiritus Sancti pro ipsius æterna Divinitate; siquidem ex hac nova hypothesi nihil tribuitur Spiritui Sancto in Scripturis quod in Angelum creatum cadere non possit. Quod verò supponunt motum de loco in locum esse affectionem solius corporis, meram continet in hac quæstione petitionem principii: Nam ut *ubi* circumscriptivum, quod est solius corporis, non debet tollere *ubi* definitivum Angelicæ naturæ, ita motus corporeus, qui fit juxta Cartesianos per impulsione tantum ab altero corpore, (licet magni viri & subtiles Philosophi pertenderint contra defensores hujus paradoxo, motum quoque dari per suctionem & per attractionem,) in quo motu ipsum mobile non movetur nisi per partes, adeoque est partim in actu partim in potentia, non debet obstare motui Angelico vel naturæ spiritualis, quæ respectu sui movetur tota simul & indivisibiliter, licet per medium quod habet partes & divisibile est. Hæc certe si expendissent Viri isti Docti abstinuissent ab ejusmodi novationibus in nostra Theologia, nec ideo negassent motum hunc *μόνον πλειον* vel *ubi* definitivum Angelis, quod motus *διπλειον*: & *ubi* circumscriptivum solius sit naturæ corporeæ.

XCIV. Neque hîc subsistunt horum hominum cogitationes de cogitatione, quas ægrè possent circa doctrinam de Angelis cum constantibus Scripturæ documentis conciliare, sed eadem chordâ oberrant adhuc periculosius circa animæ humanæ conditionem post mortem, ea insinuando & affirmando quæ omnem piorum consolationem in morte subruunt & ad Thnetopsychitarum atque Psychopannychitarum ca-

stra suos sequaces necessariò deducunt. Nolim híc eorùm generale effectum ad incudem revocare quo pertendunt nihil planè esse discriminis inter Angelum & animam separatam; forte quia olim audiverunt Pontificios hac ratione se solari in obitu suorum infantium illicò post Baptismum obeuntium, quod nempe jam parvi Angeli facti sint in Paradýso, & ab illa sanctorum mortuorum *ισαγγελα* propugnare sua commenta de animarum apparitionibus post mortem. Mirum enim est istos, qui alias putant posse dari inter ipsos Angelos specificam differentiam, velle animas nostras, solo numero utique inter se differentes, ejusdem speciei constituere cum Angelis, adeoque tam parum secummet ipsis consentire. Etenim Angelus est persona completa ultimò & incommunicabilis; anima verò est duntaxat pars personæ, eoque respectu incompleta, & non solum communicabilis corpori ad hominis integri constitutionem, sed etiã naturã suã ad illam communionem ordinata: & qui conceperit animam per modum suppositi vel personæ, ut istos non pudet conceptis verbis, animam separatam *personam* statuere, is facillè etiã naturam Christi humanam cum Nestorianis in personã transformabit: Nam & hæc habuit & habet suum complementum Physicum, idest quicquid requiritur ad integritatem & perfectionem naturæ humanæ, licet non habeat complementum suum Metaphysicum ex incommunicabilitate resultans; unde personæ *θεωρηώπου* pars quædam est, nullo modo persona. Sic etiã anima separata habet Physicè quicquid ad sui constitutionem requiritur in esse animæ, sed in illo statu præternaturali destituitur suo complemento Metaphysico, divulsa à suo corpore, instar mulieris viduæ suo marito destitutæ. Mirum est Theologos quos decet intelligere mysteria Incarnationis & Trinitatis, ad ea híc non attendisse. Hugo Grotius ad *Matt. xxii. 32.* ea habet de conditione animæ quæ dent in pudorem hos novos Philosophos. *Naturalis* (inquit) *amor corporis, quem in animo omnes deprehendimus, ostendit animum humanum esse υστιας ατελης, quæ corpus perficiendo simul ipsa perficiatur finis sui adeptione: quæ ratio multos Philosophos adegit ad comminiscendas μετανοματώσεις.* Quid quod eò procedant v&lsan&ia in stultis suis cogitationibus, ut statuant animam, quæ illis est forma tantum assistens non

non informans, tam parum conferre ad actiones nostras vitales & animales ut post ejus separationem à corpore quæ nonnisi per mortem contingit, possit nihilominus homo, sive potius corpus humanum, omnes functiones suas solitas edere quæ pertinent ad propagationem speciei vel individui conservationem, edendo, bibendo, ambulando, operam liberis dando &c. ut scilicet corpus maneat vivum post mortem, nec destitutum animæ præsentia solutoque vinculo quo ei conjungebatur, abeat in cadaver, vitâ, motu sensuque carens. Annon digni isti homines, tam solemnia delirantes, qui cum Nebucadnetsare, justo Dei judicio ad pasqua & fœnum relegentur, & astu Diaboli fumo necentur fabulofarum Legendarum, in quarum nonnullis haud dissimilia portenta mendacia popello obruduntur?

XC V. Sed terribilissimum est quod applicando animæ separatæ suos errores de Angelis, illi denegant omne *ubi* omnemque loci mutationem post mortem: quò videntur studuisse controversiarum inter Christianos imminutioni quam ex suis Philosophematis pollicebatur Cartesianus, ei similem quam moliuntur Sociniani in suis impiis Theologematis: negant enim impuri isti Hæretici, ut videre est apud scriptorem libelli qui *Brevis disquisitio* inscribitur, disputandum esse de invocatione mortuorum vel de precibus pro mortuis, quia mortui non sunt: vel de manducatione & potu carnis & sanguinis Christi in Cœna, quod Christus nunc non habeat carnem & sanguinẽ. Nam hodierni Novatores similiter putant frustra disputari à nostris contra Pontificios de varijs receptaculis animarũ post mortem, qualia plura isti finxerunt præter Coelos & Infernum, nempe Limbum Patrum, Limbum puerorum decedentium absque Baptismo, & Purgatorium, cui libuit Bellarmino adjicere pratam floridam in quo se recreent paulisper animæ in Purgatorio laborantes, ubi aliquas inducias suorum tormentorum consequuntur: Resecat quoque iidem Neoterici ceu inutilem quæstionem de *Ubi* animæ Lazari per quadriduum suæ mortis, post quod à Christo fuit in hanc vitam revocatus: Nam uno verbo negant animas defunctorum transire de loco in locum, aut vel in cœlum recipi vel detru-di in tartarum: atque sic evertunt omnia nostrorum argumenta contra figmenta Pontificiorum de alijs receptaculis, inde desumpta quod

Scriptura quæ duplicis tantum viæ meminit, latæ & angustæ Matt. VII, 13. 14. duplicem quoque utriusque exitum agnoscat vel ad vitam in Coelo, vel ad mortem in Inferno: Nam qui fuerunt & fuerant resuscitandi ad hanc vitam, quos *bis mortuos* vulgò appellant, illi potius in via tantisper substituisse quam eam absolvisse censendi sunt: unde eorum animæ nec Coelo creduntur receptæ nec Inferno, sed tamdiu per liberam & Sapientem Dei dispensationem alicubi fuerint aservatæ, donec per ipsius Potentiam suis corporibus restituerentur: atque illud est *ubi*, quod dum cum Celeberrimo Theologo Francisco Junio *locum dispensationis* appellavi, ostensurus contra Pontificios hoc argumentum desumptum ab ipsis ex animabus illis in favorem Purgatorij, nullo modo eorum causæ favere, tractum fuit à nonnullis adversus me in argumentum calumniæ, quasi specialem aliquam contignationem istis spiritibus continendis extractam in mundo assererem; ac si vel cubiculum in quo quis ita obiit, vel loculus & sepulchrum in quo ejus cadaver est repositum, illi animulæ tantisper attingendæ non sufficeret.

XCVI. Quod verò isti tam præfractè negant animas post mortem illicò vel in Coelum recipi vel conjici in Infernum usque ad diem ultimæ resurrectionis, ut animæ piæ in Coelo visione Dei beatificâ fruantur, impiæ in Tartaro pœnas gehennæ sustineant; atque ore impio asserunt nec in Coelum animas piorum esse recipiendas nisi cum suis corporibus in die judicij, nec impiorum in abyssum antea dejiciendas, tam horrendum & inauditum est in Ecclesiis Reformatis, tam contrarium Sacris Scripturis, tam repugnans omnibus Confessionibus Ecclesiarum nostrarum, ut se indignum reddat nomine Theologi Reformati qui vel per somnium talia cogitare, nedum docere & inculcare auit. Equidem aliquid analogum huic impietati oporteret eum fingere qui negando cum Socinianis mortis corporalis comminationem contineri iis Dei verbis ad Adamum Gen, 11, 17. *Quocunque die comederis morte morieris*, sentiret mortis æternæ pœnam non infligi posse homini per partes, sed eam sustinere debere totum hominem in corpore & anima simul junctis, eò fortè traducens dictum Christi Matt. x, 28. illos non metuendos qui corpus trucidant, animam autem trucidare non possunt,

possunt, sed eum solum qui potest & animam & corpus perdere in gehennâ: verum ut hæc probatio foret ridicula, cum Deus possit hæc facere per partes, id est trucidato corpore animam gehennæ mancipare, & tandem corpus suscitare & restituere animæ, ut unâ in æternum puniantur: sed non memini ulli qui Theologi Reformati nomen sustineret jure, hæc cruda asserta hodiernorum Novatorum excidisse, quod videlicet anima quidem possit concipi mutare statum, at non locum, neque sit recipienda in Cœlum nisi cum suo corpore, & nominatum quod promissio Christi ad latronem conversum Luc. XXI 11, 43. *hodie mecum eris in Paradiso*, sit metaphorica & quæ nullam loci mutationem inferat: quæ omnia Censor meus denat in suis *notis ad meum Systema, non uno loco*: Optimè quidem & per necessariam consequentiam ex suis hypothefibus Pseudo-Carteanis, sed pessimè & Achristianè, si attendatur autoritas Scripturæ & constans doctrina Ecclesiæ Reformatæ.

XCVII. Etenim ut incipiam ab illo Lucæ testimonio quod modò citavi, promittitur à Christo latroni converso non tantum status melior, sed revera sedes foelicissima in Cœlis, illo ipso die ei obventura: etenim ut ipse Christus moriendo suam animam in manus Patris deponebat, sic pollicebatur ipsi peccatori converso animam ejus cum sua eo die Cœlo receptum iri: quo validissimo argumento nostri expugnant errorem Pontificium de animæ Christi per suæ mortis triduum descensu locali ad inferos, ut ex Limbo animas Patrum liberaret, easque Cœlo per suam ascensionem inferret: Fatemur quidem Cœlum beatorum *Paradysum* appellari à Christo, phrasi apud Judæos receptâ per metonymiam signi pro re signata, quia *paradylus* terrestris sive hortus Hedenis typus fuerat *paradysi* coelestis; sed tamen nomen est non status tantum, verum primò & potissimum loci illius in quo status iste foelicior obtinetur: nec enim de statu sed de loco usurpatur ab Apostolo Paulo 1. Cor. XII. 2. 4. ubi pro synonymis habet *tertium Cœlum* & *Paradysum*, quod se raptum proficitur, etsi nesciat an id factum fuerit per simplicem extasim; animâ suâ manente conjunctâ suo corpori, an verò per translationem realem suæ animæ in Cœlum, ad illud momentum realiter separatæ à suo corpore, & soluto ad tempus vinculo unionis naturalis inter hæc
duo

duo. Quod si attendamus ad argumenta quibus ex Scripturis nostri probant & contra Socinianos animæ immortalitatē, & contra Pontificios animas fidelium consummato suo cursu, non detrudi in Purgatorium ignem, ut ibi eluant reliquias suorum peccatorum, sed illicò post mortem in coelum recipi, deprehendemus Novatores nostros ad utrosque accedere per hæc sua nova cogitata, & Adversariis Dei & Veritatis herbam turpiter per grande prævaricationis scelus porrigere, argumentaque nostrorum respuere ac evertere.

XC VIII. Phrasis est non infrequens in Scriptura, præsertim apud Mosem, quæ qui moritur dicitur ad patres suos recolligi, quæ proculdubio significatur animam morientis recipi cum animabus prædecessorum suorum eo definito loco quem ipsis assignavit summus Arbiter vitæ & necis, ad quem propterea reverti spiritum cum pulvis in pulverem redit, testatur Salomon Eccl. XI 1, 9. Hinc Patriarchæ se peregrinos profitentes in mundo, quæ rebant suam patriam, nempe coelestem, quam noverant sibi à Deo præparatam Heb. XI, 14. 15. 16. Hanc autem civitatem quæ habet fundamentum, cujus respectu nostrum πολιτεια debet esse in Coelis Phil. III 1. 20. esse supercoelestem, quam Christus ingressus est tanquam præcursor noster Heb. VI, 20. eò profectus ut nobis pararet locum Joh. XIV, 2. qui negaverit assignatam animabus redemptorum sanguine Christi, esseque sedem propriè dictam æternæ quietis ipsis destinatam Apoc. XIV, 13. is in os Scripturæ contradicet: & quicquid garriat de statu, negato loco, tacitè dicit animam cum animali perire, sibi que prophanum illud occinet, *Ede, lude, bibe, post mortem nulla voluptas*. Et cum disertè Scriptura testetur Act. I. 25. Judam moriendo in sua apostasia *in suum locum* abuisse, quis dubitabit suum itidem locum consequi animam piam, eo que transire, cum ex hoc corporis ergastulo dimissa, defertur in sinum Abrahami, juxta Christi parabolam Luc. XVI. 19. 20. &c. quæ Christus ex professo docet animas superesse post mortem, earumque singulas suum consequi statum & locum; bonorum, quietis, refrigerii & gaudii, malorum, gehennæ, pœnæ & supplicii gravissimi & æterni: Dico non statum tantum, sed & locum, cum sinus Abrahæ nihil aliud sit quam regnum coelorum, ut satis patet ex Matt. VIII, 11. Et ne dubitemus de loci mutati-

mutatione, idem Christus Servator ibidem Luc. XVI, 9. suadet ut ex mammona iniquitatis nobis paremus amicos qui cum deficiemus nos recipiant in tabernacula æterna, quæ nemo negaverit locum esse certum & propriè dictum, quem Deus præparavit suis à jactis mundi fundamentis, & qui nomine *tertii Cæli & Paradysi* alibi exprimitur.

XCIX. Eodem nos deducit Apostolus Paulus Philip: 1. 23. ubi profitetur cupere se dissolvi & esse cum Christo, quod id sibi multo melius sit. Dissolvi autem sive remigrare, opponit Apostolus permanenti in carne, ut eâ ratione significet animam piam post mortem mutare domicilium & sedem, & adesse præsentialiter ipsi Christo in Cælo: unde etiam Petrus se brevi sentiens moriturum 2. Pet. 1. 14. aiebat se depositurum hoc tabernaculum, & sic aliò migraturum. Sed præsertim 2. Cor. v, 1. 2. &c. Apostolus hanc loci mutationem fidelibus per mortem obvenire fusissimè demonstrat: dicit enim nos scire quod ubi terrestris hujus domus tabernaculum fuerit dissolutum, (corpus enim habet pro animæ ædícula ex luto & sputo constructa,) nos consequuturos ædificium à Deo, nempe domicilium non manu factum, æternum in Cœlis: id est revera animam nostram in Cælo post mortem assequi æternam gloriæ immarcescibilis domicilium, & domum hanc lateritiam quam in terris habitat cum marmorea in Cœlis commutaturam; quod utique mutationem τού *ubi* luce meridianâ clariùs demonstrat; qualis obvenit militibus qui post quam hyberna sub pellibus transegerunt, subeunt urbes munitas in quibus abundant delicias: ideo Apostolus subdit nos in hoc terreno tabernaculo suspirare oneratos, expetentes domicilio nostro quod è Cælo est superindui, quò mortalitas à vita absorbeat: Observat enim & urget quod dum sumus in hoc corpore, peregrè ab sumus à Domino, adeoque confidamus optemusque potiùs migrare è corpore & ire habitatum ad Dominum, ut Beza vertit: unde studemus, inquit, vel ambimus, & in corpore advenæ & ex corpore migrantes, ei esse accepti. Certè quot sunt verba in hoc Paulino sermone tot sunt fulmina quibus Theomachorum nostrorum giganteus error disjicitur, quo audent animæ separatæ, omne *ubi* post mortem abrogare, & fidelibus hoc unicum in morte solamen denegare quod Christus Jesus sit ad se eorù spiritum recepturus, & in gaudii sui

dii sui possessionem intromissurus ac sub ipso mortis articulo eorum animas ad immortalitatem cœlestem traducturus. Verùm isti Novi Cartesiani dedocent Christianum in articulo suæ mortis contemplari Cœlos apertos, ibique videre Christum confidentem à dextris Patris, sibi que coronam ostendentem & manum porrigentem, quo fiducialiter & plenus gaudii illi dicat cum Stephano Act. VII. 59. *Domine Jesu suscipe spiritum meum.*

C. Nec solum impio hoc dogmate evertunt isti homines omnem sanctorum consolationem in vita & in morte, ac palam contradicunt Christianæ nostræ Catechesi juxta quam *quæst. 57. anima nostra, postquam è corpore excesserit è vestigio ad Christum suum caput assumitur,* verùm etiam varios errores jam sepultos ex orco revocant & prisca hæreses omninò refodiunt. Hic fuit plerorumque veterum Patrum nœvus quod statuerint animas sanctorum in nescio quibus specubus subterraneis afferuari, Cœlo exclusissimas usque ad diem judicij. Sixtus Senensis *Bibl. Sanctæ lib. 6. annot. 345.* multa veterum loca refert in eam sententiam, tanquam scopulos in eorum lectione prudenter declinandos; & diligentissimus Blondellus in opere *de Sibyllis lib. 2. cap. 9.* observat hunc errorem Antiquitati propinatum fuisse ab hypobolymæo & falsario fabro carminum Pseudo-Sibyllinorum. Jam verò nostri malè feriat Philosophi hanc crambem recoquunt, & animas piorum negant Cœlo excipiendas ante diem resurrectionis; & eâ ratione Johannem vigesimum secundum Pontificem Romanum ab illa gravi hæresi liberant quam omnes nostri Theologi & quotquot in Patu reclamant infallibilitati Papæ, ei impingunt, quo docuit cum Armenis & Græcis animas sanctorum non vituras Deum nec receptum iri in Cœlum ante diem judicij, siquidem juxta hoc novum suum dogma id omninò afferi & statui debet. Begardorum quoque & Beguinorum hæc fuit damnata sententia, apud Prateolum *de Hæreticis lib. 2. hominem posse in præsentis vita finalem consequi beatitudinem, juxta omnem gradum perfectionis quem habiturus est in Cœlesti patria: adeo quidem ut hic reddatur impeccabilis & tantâ cumulatus gratiâ ut amplius in ea proficere non valeat.* Nolim hîc odiosam, veram tamen, instituere comparisonem inter hodiernos deliros & illos
fraticel-

fratrillos: nam & hi gestiunt ad impeccantiam & infallibilitatem, ejuſque principia ponunt in ſuo libero arbitrio, ut ſuprà viſum eſt: Sed vel abſolutam foelicitatem animæ poſt mortem debent negare & cum veteribus Arabicis, quos Origenes ad meliorem frugem revocavit, & hodiernis Socinianis, eam interitui ſubjicere, quod revera velle videntur ſed eloqui non audent; vel eam profundo ſomno demerſam cogitare cum Pſychopannychitis à noſtro Calvino tam fortiter debellatis & hodiernis Anabaptiſtis pluribus; aut ſaltem cum Begardis illis concipere ſummam foelicitatem poſſibilem extra Coelum; aut cum Brentio, Behemio, aliisque nonnullis heteroclitis Ubiquitariis, tale coelum Dei imaginari quod ad animas iſtas ſtertentis & immotas manentes extendatur, foeliciorẽ illis ſtatum quam ante mortem collaturum. Scilicet tantæ molis erat Cartesianos conceptus obrudere Eccleſiæ, ejuſque doctrinam ſacroſanctam de ponte dejicere.

CI. Quid quod iſti homines dum animæ poſt mortem omne ubi denegant omnemque motum localem per quem relicto corpore aliò emigret, communi omnium gentium & populorum repugnant conſenſui, juxta quem animam aliò abire in morte, omnibus perſuaſiſſimum eſt. Pythagoræ metempsychosis adoptata à Judæis in hunc diem, & per totum diſperſa Orientem, ſtatuit animas ſedes mutare & de corporibus in corpora tranſire. Gentiles animas putabant ſiſti Rhadamanthi tribunali, ut ex illius ſententia vel campos ſubirent Elyſios, vel in tartarum demergerentur, vel variis in locis expiarentur & expurgarentur, ut fuſè deſcribit Virgilius *Aeneide* 6. Barbariſſimæ gentes deprehenſæ ſunt à noſtris apud Indos, quæ cenſerent animas poſt mortem abire trans magnos montes, ubi tripudiis & ſaltationibus continuiævum foeliciffimè tranſigant: & Spartianus in *Adriani Vita* reſert eum moribundum in hæc verba prærupiſſe,

*Animula, vagula, blandula,
Hospes comesque corporis,
Quæ nunc abibis in loca,
Pallidula, rigida, nudula,
Nec ut ſoles dabis jocos?*

Sed bonus ille vir non impalluerat chartis Cartesii, nec ita abſtraxerat cogi-

cogitationem ab extensione, ut putaret rei cogitanti in spatio extenso locum & ubi definitivum citra contradictionem assignari non posse. Quamquam & hic nostri Philosophi non satis secum constantia loquuntur: agnoscunt enim animam hominis esse in corpore, ut Paulus loquebatur de Eutycho Act. xxii. 10. ut eum vel revixisse, vel jam jam revicturum significaret, dicendo *anima ejus in ipso est*: Nec tantum ita est in corpore, saltem definitivè, ut interea non sit alibi, verùm juxta ipsos suam sedem & suum *ubi* obtinet in glandula pineali, unde suas exercet functiones: igitur aut debet esse alibi post mortem, aut debet in corpore remanere, aut necessariò nusquam est, ut isti loquuntur, id est definit esse. Adde quod animæ piorum post mortem, si præsertim sunt personæ, ut volunt nostri Novatores, debent pertinere vel ad Ecclesiam adhuc militantem, vel ad triumphantem: prius credo non dixerint; at si posterius statuunt, debent in cælo collocari, siquidem meus Cartesianus Cenfor ad *Syst. mei loc. 9. §. 49.* jure negat Christi animam descendisse ad inferos ut de illis triumpharet, quod *locus triumphi non possint esse inferi, sed cælum*: ita Pseudopropheta à suo jumento redarguitur.

CII. Non nescimus extare in *Bibliotheca Patrum, tom. 4.* opusculum Claudiani Mamerti sive Mamerci Viennensis Presbyteri, *de statu anime*, contra Faustum Reghiensem Semipelagianorum in Galliis Patriarcham, qui ut mihi probabile est, ex opusculo Augustini *de quantitate anime* male intellecto, aut in sequiorem sensum detorto & studio illi contradicendi, tractatum scripserat *de creaturis & quod illis incorporeis nihil insit*, quo animam ipsam ceu corpoream & loco extensam propugnabat: Claudianus verò illi se oppositurus tribus suis libris *de statu anime*, illocalitatem ejus vehementer defendit, non utique in ordine ad *ubi* definitivum, de quo non quærebatur, sed ad *ubi* circumscriptivum quod Faustus perperam & parum faustè illi tribuebat. Jam autem cum Angelorum motum localem asseruerimus supra, non est cur isti homines eum denegent animæ separatæ: cum enim & moveat ipsa corpus dum ei inest, & cum eo moveatur, non debet ejus deterior concipi conditio ubi corpus deseruit, ut motus & loci experts maneat. Quid quod homines concedentes Angelis aliquod *ubi* definitivum, saltem cum opera.

operantur ad extra, eoispo deprimunt animæ conditionem quod eum ei abrogent omne *ubi*, etiam debent illi denegare omnem operationem ad extra: & quamvis superius vel inferius, dextrum vel finistrum, &c. non conveniat animæ per se, cum hæc sint & notent relationes rerum corporearum inter se, attamen possunt illi convenire respectu spatii definitivi quod obtinet, cui aliæ spatii partes sunt superiores aut inferiores, dextræ vel sinistrae. Frustra etiam ubicationem animæ revulseris ab ipsius operatione & cogitatione, cum nisi sit ubi cogitet & operetur, necesse sit eam nec operari nec cogitare: & absurdissime negaveris animam alicui loco præsentem esse, quam præsentem corpori & glandulæ pineali inclusam instar aranei in suo foramine, & fateris & imaginaris. Finio argumento D. Heydani jam ante commemorati; Anima separata vel nullibi est, vel alicubi, vel ubique: ubique eam esse non dixeris, quod id sit solius Dei, etsi tale quidpiam insinuare videatur Hieronymus *contra Vigilantium*: nullibi si dicas eam esse, ejus negabis existentiam; ergo aliquid *ubi* debet obtinere, & *alicubi* statui.

CIII. Quid verò ad ista reponent isti homines? An confugient ad suas claras & distinctas perceptiones, quas volunt haberi pro internis revelationibus Divinis, (ita enim loquuntur,) & sic æquari Sacris Scripturis? Sed hoc foret Quakerismum Philosophicum introducere, insolenterque recedere à principiis ipsius Cartesii, qui agnoscebat vel exactissimum rationis lumen infra revelationis Divinæ certitudinem subsidere. An querentur, ut solent interdum, sibi objici Scripturas Anabaptistico more, cum non in verborum foliis, sed in radice sensus & rationis situm sit Evangelium, Hieronymo teste? At nos non insistere legitimo sensui Scripturæ in iis quæ supra protulimus, facilius dixerint isti homines, quam probaverint. An clamitabunt cum Socimianis & impio suo scriptore paradoxo de *Philosophia interprete Scripturæ*, textum sacrum ad suæ rationis Philosophicæ amussim esse exigendum? Sed hoc nihil aliud foret quam præconceptas suas imaginationes oraculis Divinis substituere, & universa Biblia de ponte dejicere, ut eorum loco Cartesij opera reponantur. An denique pertendent ea quæ radio Solis descripta leguntur in Scripturis de mutatione sedis & loci animarum, postquam ex hoc corpore excefferint, ut bonæ Coelo donentur, impie

In tartarum demergantur, juxta illud Pauli Heb. ix. 27. Statutum est hominibus semel mori, postea vero judicium, de sola mutatione status esse intelligenda? Verum id foret non explicare Scripturam, sed evertere & obloqui ipsi Soli: Præterea quæ hîc obrudunt incautus de status mutatione, ab ipsis proponuntur demum dicis gratiâ, quoniam ex suæ Philosophiæ principiis anima separata incapax est vel meminisse præteritorum, vel sperare aut timere futura, vel lætari aut tristari & dolere de præsentibus, cum ad tales operationes requirantur varii motus nervorum & varia inclinatio glandulæ pinealis, quibus anima destituta non magis capax est istarum functionum quam citharædus ullius soni musici edendi & eliciendi, suâ citharâ destitutus & postquam contracta est. Quare multo melius fecerint si uno verbo dixerint quod sentiunt, animam interire cum corpore, nec poenæ vel præmij extra illud capacem esse.

CIV. Si dixerint Deum immediatè eisdem motus & effectus posse in anima separata excitare, qui in anima conjuncta corpori excitantur per particulas insensiles nervos variè afficientes & varias inclinationes excitantes in glandula pineali, primùm deserent sua principia & Pathologiæ Cartesij renunciabunt: Deinde suppeditabunt nobis argumentum contra se, ut pertendamus passiones Christi quas in anima sua sustinuit tum in horto Oliveti tum in Cruce, easque acerbissimas, non pependisse ex corpore juxta eorum Pathologemata, sed excitatas fuisse immediatè ex sensu iræ Divinæ in nostra peccata, fatentibus Scholasticis dubitandum non esse *quod ad intimum animi dolorem pertinet quin summus in Christo fuerit*, ut loquitur Catechismus Romanus par. I. de 4. art. Symb. cap. 5. §. 13. prout etiam Thomas asserit eum passum esse *in anima per tristitiam, tædium & timorem*: Tertio si Deus potest per lumen gloriæ excitare affectum gaudij beatifici in anima separata citra nervorum & glandulæ interventum, cur non poterit eie-re per lumen gratiæ sanctos affectus devotionis, zeli, misericordiæ, poenitentiae, spei, charitatis, fiduciæ &c. absque interventu particularum insensibilium & motu nervorum, quibus à Cartesianis adscribuntur? Quarto cum anima sit prædita facultate cogitandi, omnesque illius affectus juxta hos nihil aliud sint quam cogitationes, quidni possit
in

in corpore eas ex se cogitationes elicere, quas potest suscipere extra corpus sine elateriis istis imaginariis automati humani, quæ Cartesius excogitavit? Denique, quod palmarium est, si Deus immediate in anima separata damnata excitat ejus dolores qui conferuntur vermi non morienti & igni qui non extinguitur, debet quoque author esse in illa desperationis, odij Divini & blasphemiarum in se, quæ istos dolores infernales comitantur: quod quo jure statuunt, videntur ipsi.

CV. Quod si tanto ferebantur impetu ad Cartesij Philosophemata, longè satius fuisset non solum doctrinam illius Pelagianam & Jesuiticam de arbitrio humani viribus, ad modulum Orthodoxæ Veritatis reformare, verum etiam ultra rerum corporearum metas non proficere; prout ipsemet insignis Mathematicus se continuit intra hos limites quod ipsa Mathesis suum objectum corpore definitum habeat; & tunc potuissent per nos soli corpori locum assignare, nempe circumscriptivum, & motum, nempe eum in quo mobile movetur per partes tum sui tum medii, ac eâ ratione relinquere Angelo & animæ separatæ suum locum definitivum & suum motum localem eorum naturæ convenientem & à corporeo distinctum: Verum summæ fuit temeritatis revellere limites & terminos positos in Scholis Theologicis convenienter Scripturæ, per quos Ubiquitas sive Omnipræsentia Dei repletiva sic explicatur, ut etiam ubi definitivum spirituum à circumscriptivo corporum benè distinguatur. Sed neque in eo solum hi Novatores Philosophiam Cartesij trahunt per crines, eam applicaturi materię planè disparatæ, verum etiam eò processerunt vâsanæ & furoris, ut quia Cartesius sæpè excurrit in laudes Potentiæ Divinæ, more Pontificio, ut illud asyllum relinquat apertum causæ transsubstantiationis & plebis de ea persuasionis, etsi tam multa secum involvat quæ rationi rectæ repugnant, ejus simij magis quam Discipuli audent statuere, ut conceptis verbis meus Censor ad *Systematis mei locum* 2. §. 56. & sequ. *Non posse à nobis determinari an Deus ea possit facere quæ implicant contradictionem; cum potentia Dei sit infinita, nos verò finiti, tunc omnino poneremus limites potentiæ Divinæ nobis non cognitos; adeo ut respectu Dei nihil aliud possimus dicere impossibile nisi id quod repugnat naturæ Dei: reliqua etsi sint contradictoria, an*
sint

sint respectu Dei impossibilia à nobis determinari non posse.

CVI. Horret animus cum ista lego: non potuisset enim turpius quispian prævaricari in causa Ecclesiæ & Veritatis: Nam extendere Omnipotentiam Dei ad ea quæ impliant contradictionem, est unâ liturâ inducere omnia argumenta quibus Adversariorum causam in negotio Eucharistico impugnamus, quia implicat contradictionem unicum Christi corpus præiens esse per indistantiam loci & sine ulla sui extensione in omnibus particulis panis Eucharistici, ubicunque Sacramentum hoc celebratur & administratur; corpus Christi esse in, cum & sub pane indistanter per penetratorem dimensionum; ex pane fieri corpus Christi quod multis sæculis illi pani præextitit; substantiam panis annihilari remanentibus tantum illius accidentibus quæ existant sine omni subjecto; ex ejusmodi accidentibus corpora posse nutriri vel gigni vermes &c. Cùm Adversarii à nostris his & similibus absurditatibus urgentur, respondent Deum esse Omnipotentem, cujus summæ Potentiæ illa non repugnent, cùm præsertim tam absolutè dixerit Christus de pane quem distribuebat suis discipulis, *hoc est corpus meum*; nostri vero regerunt Omnipotentiam Dei ad talia extendi non posse quod implicent contradictionem, prout non potest Deus factum infectum reddere, aut, ut loquitur Hieronymus *ad Eustoch.* *Cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam*, quoniam talia posse potius foret impotentia quam plenæ potentia, sicut docet Scriptura Deum nec mentiri posse nec posse se ipsum abnegare: cùm etiam famiores ferè Scholastici agnoscant Omnipotentiam Dei non extendi ad contradictoria, eò quod faceret idem simul esse & non esse, & duas contradictorias esse simul veras, & sic desineret esse prima veritas, norma & mensura omnis alterius veritatis in mundo. Distinguunt quidem Philosophi inter id quod implicat contradictionem ex parte rei tantum, ut corpus esse inextensum, & id quod implicat ex parte Dei, ut electos perire, reprobos servari: Sed interea tamen accuratè loquendo contradictio quæ se tenet ex parte rei, etiam se tenet ex parte Dei ceu primæ veritatis, cujus ideis constantibus & æternis de natura corporis repugnat corpus dari inextensum, id est quod sit simul corpus & non corpus.

CVII. Non

CVII. Non excusat verò insolens hoc & falsissimum dogma, quod statuunt ejus authores *ea quæ repugnant naturæ creaturarum non esse admittenda, donec de iis aliter clarè fuerit revelatum*: Nam præterea quod Adversarii pertendunt, quamvis falsò, se nisi revelatione Divinâ, cui non sunt opponendæ contradictiones in adjecto, hæc exceptio supponit dari vel posse dari contradictiones & repugnantias evidentes ex parte rei, quæ tamen firmentur autoritate & revelatione Divinâ, quod statui nequit. Quin isto paradoxo sua vineta cædunt nostri Novatores, & omnes suas claras & distinctas perceptiones in hoc stagno lutulento extinguunt: V. G. statuunt non posse dari plures mundos, quod implicet contradictionem duo corpora concipere à se mutuo distantia, inter quæ tamen nihil interfit; ac si conciperes vallem sine monte, vel umbram sine luce: at facilis erit exceptio desumpta ex omnipotentia Divina cui compedes non debeas injicere: Afferunt Solem quiescere, quod repugnet suo iudicio tam vastum corpus tantillo temporis spatio tam prolixum iter emetiri; sed excipietur vel nihil hâc esse contradictionis, vel etiam si contradictionem implicaret, id tamen Deum posse, quod tam clarè in suo Verbo nobis revelavit: Pertendunt implicare animam ullo loco definitivè contineri, aut transire de loco in locum; at reponetur huic imaginariæ eorum contradictioni contrarium nobis à Deo revelatum, qui possit ea quæ implicant contradictionē: Er sic omnes controversiæ quas per suam Philosophiam decisas vellent, erunt ex Scripturis ventilandæ & disputandæ. Applicemus & hoc quæstioni supra agitæ de infinitate Mundi: etenim meus Censor agnoscit *cum ratione pugnare ut fiat actu infinitum*, sed quod lepidum est, subjungit *quod non repugnet vel saltem quod ostendi non possit repugnare ut Deus faciat infinitum extensione vel numero*: Quasi vel id possit facere Deus quod repugnat fieri juxta sanam rationem, vel non deberet esse actu infinitum quod infinitum esset extensione vel numero.

CVIII. Ut autem doleo vices Ecclesiæ, cui talia opinionum monstra propinantur à paradoxis istis ingeniis, ita justa subesset causa suspicandi talibus inesse occultum iniquitatis mysterium & sublestum consilium sensim sine sensu Religionē Reformatam evertendi & viam complanandi ad Papismum, aut etiam quid pejus: siquidem in eodem Annotatore

multa deprehendo eodem sciaentia: Nominatim quod observat ad locum Joh. vi, 45. mihi citatum *Systemat. loco 1. §. 51. illic promissionem contineri Divinam Veteris Testamenti de Novo, quæ significetur quod non ita quemadmodum in Veteri Testamento fideles debebant pendere ab ore suorum Sacerdotum & Doctorum, quibus tanquam Diis, tanquam Pædagogis, tanquam Patribus carnis subijciebantur sed quod in Novo Testamento magis ex ipsa Scriptura perspicue sint cognituri quæ necessaria sint ad salutem, & quod non amplius sint futuri, subjecti mandatis hominum, prout subjecti erant sub Veteri Testamento & quoad cultum externum, modò ista mandata nihil continerent quod contrarium esset mandatis Divinis; cum sub Novo Testamento in cultu Divino nulla alia mandata sint suscipienda quam Divina. Hæc quidem Vir ille Doctus desumfit est ex Cocceio, ut vipera ab aspide venenum mutuatur: (hic enim etsi aliquantisper mollius, similia habet, *System sui cap. 6. §. 87. & 88.*) interea tamen si penitus excutiantur plura continent perniciosissimæ consequentiæ & in se falsissima. Levius est, quod falsò statuit subjectos fuisse fideles Veteris Testamenti Sacerdotibus & Doctoribus suis tanquam diis; illud enim Davidis Psal. LXXXII, 6. *dixi Diis estis*, de Judicibus & Principibus ac Magistratibus in Politia, non de Sacerdotibus & Doctoribus in Ecclesia est intelligendum. Sed primò falsum est fideles Novi Testamenti minùs debere esse obnoxios suis Pastoribus Ductoribus & Doctoribus quam pios Veteris: Nam Christus dixit etiam Apostolis, *Qui vos audit me audit* Luc. x. 16. & Paulus Heb. XII, 17. vult ut ipsis obediamus & subjiciamur: Quin & ipsi etiam nostri sunt & Pædagogi & patres, ut colligere est ex 1. Cor. iv, 15. Secundò falsum est pios V. T. de jure subjectos fuisse mandatis hominum in iis quæ ad cultum Deispectabant, cum tam multis in locis sufficientia & perfectio Scripturæ, cui nihil addendum nihilve detrahendum, & juxta quam solum Deus foret colendus, adstruatur: Christo ipso in Euangelio declarante post Esaiam Prophetam frustra coli Deum doctrinis & mandatis hominum Matt. xv, 9. ac passim reprehendente traditiones & deuterofes Judaicas. Tertiò falsum est vel jus fuisse Sacerdotibus & Doctoribus Synagogæ populo imponere nova onera mandatorum humanorum, præter ea quæ Lege Dei imponebantur, talia damnante Christo Matt. xxiii,*

4. vel pios illius temporis de jure & in conscientia obligatos fuisse ad istorum mandatorum humanorum observationem; siquidem constat ex Deut. xvii, 11. adstrictos demum illos fuisse Superiorum suorum decretis in ordine ad ea quæ Lege Dei præscriberentur & quam illi docuissent.

CIX. Hic verò via sternitur ad Papismum repetendum citra scrupulum: Cur enim, dicit aliquis, minùs deferatur obsequii pastoribus Novi Testamenti, quam Leviticis? Cur non eos æquè ut Pædagogos & Patres in Christo suspiciamus? Cur non tantundem ipsis licebit in ordine ad Dei cultum per sua mandata & suas traditiones, ac illis, cum præsertim etiam negent suas traditiones ipsi Dei Verbo scripto adverteri? Nempe reposita in arce illâ Doctorum in Synagoga potestate, quam hi Neoterici illis vindicant absque Scriptura & contra Scripturam, Scripturarij licet voluerint speciatim audire, nulla potest excogitari ratio eam denegandi hodiernis Evangelij ministris, & sic non id omne admittendi quod Præsules Pontificii usurpant in conscientias hominum & plebem Christi. Multo plura sunt his similia ex quibus constat hos Novatores agitare nocentissima Ecclesiæ Reformatæ consilia, de universa Theologia nostra per novas suas hypotheses & cogitationes funditus evertenda, ut sic vel Papismo vel Mahumetismo vel etiam Indifferentismo & Gentilismo, via complanetur indubitata, nihil que admittatur præter claras & distinctas perceptiones quas solent isti homines jactare & Enthusiastico more sibi vindicare: Quò id clariùs pateat speciminis gratiâ aliquot hæc subjiciam propositiones excerptas ex *Notis* mei Censoris ad meum Systema, circa quod idem ferè molitus videtur ac olim Jesuitæ circa Catechesim Palatinam, cum eam *Excalvinificatam* ediderunt: voluit enim Systema meum non tam *exmarestanisare*, quam *excalvinificare*, & servato ordine materialium, ad novos suos conceptus totius Orthodoxæ Theologiæ everfivos reformare.

CX. Statuit itaque primò propensionem nativam ad religionem quæ superest in omnibus, non esse eousque depravatam ut nihil præter monstra superstitionum proferre possit, quod affirmaveram loco i. §. 6. siquidem juxta ipsum *absolutè loquendo possit homo attendendo ad naturam Dei, invenire cultum Dei naturalem, et si tamen ille cul-*

ius homini peccatori non sufficeret: quod an conveniat cum Paulo I. Cor. II. 14. 2. Cor. III. 5, viderit ipse.

2. Negat Theologiæ, ut nititur revelatione Divinâ, conclusiones, certitudine superare conclusiones scientificas, & pertendit certitudinem utramque esse æquæ magnam, nec unam majorem alterâ statui posse, ad locum 1. §. 10. Quasi ratiocinia humana parisi sint autoritatis & firmitatis cum Dei Verbo.

3. Ad ejusdem loci §. 5. sic loquitur; Ratio recta æquæ pendet à Deo ac revelatio, imo quæ per rationem rectam cognoscimus, interne Deus censendus est nobis revelare, ut pote que author est istius usus rectæ rationis; Quod longè propiùs accedit ad doctrinam Paradoxi Anonymi de Philosophia interprete Scripturæ, quam ad Scripturas ipsas Canonicas V. & N. T.

4. Ibidem juxta Censorem nomine Philosophiæ Col. 11. 8. intelligitur doctrina Rabbiorum, quam nomine Philosophiæ jaclitabant, per quam imponebant hominibus ea onera à quibus portandis sub novo fœdere sumus liberati; cùm tamen Interpretes nostri communiter id explicant de Philosophia Gentilium.

5. Ibidem ad §. 16. statuit, revelationem fieri hominibus prudentibus, ut, inquit, Paulus loquitur, ut prudentibus loquor; item iis qui intelligunt Legem: quod videtur non posse conciliari eum dicto Christi Matt. XI. 25.

6. Qui statuunt Philosophiam esse ancillam Theologiæ nimis illam deprimunt, ac si nihil ex semet ipsa possit agere, & tantum deberet pendere à Theologiæ nutu, quod est absurdum, inquit ille ad eum locum §. 19. indignatus quod scripissim summæ veritati omnes alias debere ancillari.

CXI 7. Ad locum 2. §. 1. statuit infinitam Dei notitiam in eo consistere quod habeamus in mente nostrâ ideam Dei, non actu quidem præsentem, sed quod possimus illam deprimere ex nobis ipsis, atque sic ex illa Dei existentiam cognoscere; quod mihi videtur notitiam Dei non nisi potest id nobis infinitam statuere, nec magis nos naturaliter Deum nosse quam figuras geometricas aut regulas algebrae, quarum etiam ideas isti homines nobis naturaliter volunt inesse.

8. Quamvis acriter Doctor Sybrandus & alij contra Vorstium defenderint

derint Deum definiri non posse, quod & statueram loco 2. §. 2. istamen asserit quod si per definitionem intelligamus explanationem essentiae, ut, inquit, revera id est, nihil possit esse difficultatis si dicamus Deum definiri, nec obstare quod dixeram id quod est infinitum definiri non posse: licet definire rem, sit ejus fines & terminos describere; qui cum non cadant in rem infinitam, eo ipso indefinibilis est.

9. Dixeram eo loco §. 4. essentiae nomen melius de Deo usurpari quam substantiae, tum quod Deus nulli rei subsit, tum quod non subter accidentibus: in quo ait me falli (licet nixum constanti scholarum definitione) quod non requiratur ad naturam substantiae ut subsitet accidentibus, sed tantum ut per se, inquit, subsistat: licet substantia possit esse & per se existere, quae tamen non subsistat, si debeat obtinere necessaria distinctio inter existentiam & subsistentiam.

10. *Ibidem* §. 11. proprietates quae insunt hominibus & Angelis, negat esse accidentia, in quo profitetur se ab omnibus dissentire; & §. 16. respuit attributorum Divinorum distinctionem in communicabilia & incommunicabilia, quo sensu eam propono; quasi possint negari attributa quaedam Divina esse analogice communicabilia homini, quin homo negetur conditus ad imaginem Dei.

11. Hoc cum Theologis *ibidem* §. 19. Deo speciatim convenire dixeram, eum non agere ut solet creatura per aliquid superadditum ad suam naturam, sed per suammet essentiam: Sed ipse negat omnes creaturas agere per aliquid superadditum: Nam, inquit, quando creaturae agunt sine habitu, per solam potentiam, agunt per essentiam; quod rerum potentia ab eorum essentia non differat: quod saniori Philosophiae repugnat: nec vult *ibidem*, Deum posse dici se ipsum determinare ad hoc vel illud agendum, haec futili ratione quod determinet alios.

12. Dixeram *ibidem* §. 22. naturas Divinam & humanam in Christo debere considerari ut componentia inaequata, vel potius tanquam terminans & terminatum, perficiens & perficiendum, sustentans & sustentatum: Sed hoc non sapit illius palato; negat enim subsistentiam aliud esse quam negationem conjunctionis cum re alia, ad constituendum unum suppositum: cum tamen debeat concipi subsistentia ceu modus existendi completus, non qui simpliciter rei conjunctionem cum alia ne-

get, sed qui ipsi rei det incommunicabilitatem: quam autem prolixam caudam errorum trahat illius imaginatio & assertio in negotio Incarnationis Dominicæ videbimus suo loco.

CXII. 13. *Ad eundem locum §. 25.* non vult dici essentiam Divinam singularem ideo esse communicabilem tribus personis, quod sit infinita; neque vult id à nobis definiri, cum hoc sit mysterium ad quod ratio penetrare non potest; idem repetit *ad locum 3. §. 12.* ubi docet quod essentia singularis Divina (de illa enim agitur) non communicetur personis, sed possit tamen in illis esse; adeo ut infinitas essentiae non magis faciat ad Trinitatem, quam ad infinitatem citra revelationem; id est revera vult nos tacere ad instantiam Socinianorum pertendentium ab exemplo hominum, in quibus una essentia singularis per unicam personalitatem exhauritur, etiam in Divinis unicam suppositalitatem singularissimæ Dei essentiae esse tribuendam.

14. Non vult *ad §. 27.* spiritualitatem Dei ejus simplicitatem sufficienter explicare, & *ad §. 28.* statuit quod positivè Dei infinitas nihil aliud sit quam summa potentia; quod nemo ante ipsum somniasse videtur. Cur enim non idem de summa ejus sapientia dixeris?

15. *Ad §. 31.* mirè philosophatur de æternitate Dei, & præsertim statuit quod ante mundum conditum æternitas Dei complectitur omnium temporum differentias, quatenus eæ simul negantur, attamen si existerent æternitas iis omnibus æquivaleret. Isti verò doctrinæ intelligentiæ Oedipo vel Sphyngæ opus est.

16. *Ad §. 36.* negat vitam esse attributum Dei communicabile, eo quod ut tribuitur plantis, hominibus, bestiis, Angelis, nihil sonet quod sit illis commune cum Deo; adeoque nequidem analogicè: nam de illa communicabilitate agitur.

17. *Ad §. 38.* non probat communem Theologorum sententiam, quæ Dei scientiam naturalem, sive simplicis intelligentiæ, dicit esse possibilem, ut libera sive visionis est futurorum, in lâ se habente antecedenter ad Dei decretum & voluntatem, hac consequenter: vult enim ante possibilem ideas in mente Divina debere concipi in Deo volitionem ipsius possibilitatis; quod res possibile, cum eo ipso quod habeant possibilitatem aliquam realem, sive potius aliquam realitatem, dependeant à volun-

tate

tate Divina, & per consequens propterea sunt possibiles quia Deus eas possibiles voluit: in quo certè miserè hallucinatur; nam cum eadem scientiâ naturali Deus & se ipsum & omnia extra se possibilia perfectè cognoscat, debet fingere decretum Dei de sui existentia antecedens ad hanc scientiam, si debet dari decretum præcedens ad rerum possibilitatem: cum tamen ipsa possibilitas nihil aliud sit quam non repugnantia ad existendum per Dei Omnipotentiam, si ipsi libuerit eas decernere: Nam Deus res possibiles extra se non cognoscit per earum realitatem, sed per suammet Potentiam, quam se ipsum cognoscendo etiam cognoscit perfectissimè & quo usque extendatur, si ipsi libuerit eam explicare: Per tendere verò ut facit, inter decreta Dei de rebus futuris & decreta de possibilibus esse distinguendum, nihil aliud est quam decreti Divini naturam ignorare.

CXIII. 18. *Ad ejusdem loci §. 58.* pro sua subtilitate affirmat Deum posse ea facere quæ implicant contradictionem: & ad §. sequentem negat repugnare, ut fiat infinitum extensione aut numero, etsi fateatur, cum ratione pugnare fieri actu infinitum; quasi verò si daretur infinitum extensione vel numero, non esset infinitum actu & cui nihil addi posset.

19. *Ad locum 3. §. 3.* mirè philosophatur de accidentibus, hic verbis; *Cum accidentia non habeant essentiam, sed tantum sint modi substantiarum, sine quibus non possunt concipi, etiam non habent distinctam existentiam ab existentia substantiarum, sed essentia accidentium ut & eorum existentia est illa ipsa essentia substantiarum*: Certè nec modus cum re debet confundi, & aliud est non posse separatim à substantiis existere accidentia, aliud accidentium quidditatem & essentiam non debere à substantiarum natura & essentia distingui.

20. Quantum inter fit ad mysterium Trinitatis explicandum & vindicandum, benè exponi quid sit *subsistentia & personalitas*, quam vulgus Theologorum huc usque per *incommunicabilitatem & ultimum complementum* expressit, notum est omnibus: Noster tamen *ad locum 3. §. 5. & 6.* mavult totam subsistentiæ rationem *in non conjunctione cum alio* constituere; unde fit ut putet personam posse evadere non personam, sed partem personæ, & partem personæ posse fieri personam; qui conceptus, ut supra jam notatum, inexplicabile faciunt mysterium Trinitatis & Incarnationis.

21. Nescio quâ possit à Sabellianismo liberari quod statuit *ibid. ad §. 14.* personas Divinas ab essentia *nullo modo distinctionis distingui*, qui locum habet in creaturis, adeoque nec distingui *realiter*, nec *modaliter*, nec *ratione ratiocinatâ* (quod tamen ultimum communiter statuitur ab omnibus) sed *per proprietates personales*: licet per illas proprietates tanquam per modos distinctos existendi ipsæ personæ *modaliter* à se mutuo, non ab ipsa essentia distinguantur.

22. *Ad §. 28.* penitus rejicit discrimen probabile Scholasticorum inter *generationem Filii & processionem Spiritus Sancti*, quod eo posito facillimum putet plures personas excogitare.

23. *Ad §. 25. & sequentes* videtur studio porrigere herbam Soci-nianis, profitendo nos non intelligere *quomodo unus sit tantum Deus, & tamen sint tres personæ*; vel *quomodo unaquæque persona in Divinis habeat unitatem personalem, quamvis habeat communem essentiam singularem*; vel *quomodo ad multiplicationem personarum Divinarum non multiplicetur essentia Divina*; eo quod hoc mysterium sit credendum, *etsi non possimus*, inquit, *omnem contradictionem quam nectunt Soci-niani evolvere*. Quin non vult *ad §. 47.* adscribi fraudi Arrianorum quod celebris locus I Joh. v. 7. de Trinitate, non extet in editione Syriaca & in quibusdam exemplaribus veteribus, etsi non dicat quâ factum hoc fuerit: tantum enim valuisse Artemonis artes ante Arriana tempora, ut vult, vix credibile est.

24. Non poterunt etiam Principes & Magistratus Christiani con-coquere quod annotat *ad §. 48.* I. Cor. viii. 6. *indicari privilegium Novi Testamenti*; nam (inquit) *in Veteri Testamento plures erant qui appellabantur Dij & Domini, & quibus Iudæi debebant subjici: tales erant Sacerdotes, Magistratus item & Angeli, qui Elobim appellabantur: at nunc fideles sub N. T. non agnoscunt nisi unum Deum & Dominum*: Quibus verbis & Angelorum cultum religiosum tribuit Judæis sub V. T. & negat Magistratibus ac Principibus Christianis, nec non Ecclesiarum Pastoribus, contra totam Scripturam, fideles subjici debere: & illis præsertim abrogat suæ superioritatis elogium expressum his verbis, *dixi Dij estis*, unde nota Antichristi, quod se extollat super omne quod dicitur Deus & quod colitur.

CXIV. 25. Monueram loco 4. §. 1. decreta Dei minus propriè opera ejus appellari : Sed addit ipse quod ne quidem propriè loquendo possint appellari Dei actiones ; ex eo falso principio , quod actio demum sit ubi aliquid fit de novo ; quasi verò novitas rei sit de essentia omnis actionis & cogitationis , ejus præsertim quam in Deo concipere debemus. Certè generatio æterna Filij est actio Patris , licet per eam nihil fiat de novo.

26. Pertendit ad §. 10. creaturas non potuisse meliores fieri , prout considerantur ut partes universi , quia ad id requiritur creaturarum varietas , & varii perfectionum gradus , unde non possunt omnes æquè esse perfectæ ; sic , inquit , fecit Deus creaturam impeccabilem , Angelos nimirum ; ergo debet esse creatura peccabilis , ut ita esset varietas in universo : Sed præterea quod res singulæ mundi sunt creatæ à Deo valde bonæ , ut Moses loquitur , adeoque perfectæ in suo genere , nec peccabilitas , sit imperfectio positivæ , sed merè negativæ perfectionis majoris indebitæ , Angelos fuisse creatos impeccabiles , cùm tot ex illis suo gradu exciderint , falsissimè asseritur.

27. Ut mutabilia faciat quam plurima præcepta Decalogi , quæ omnia coeteri Christiani faciunt juris naturalis & perpetui , absurdè distinguit ad §. 11. quod repetit ad loc. 7. §. 9. inter ea præcepta quæ fluunt ex natura Dei & ea quæ fluunt ex natura rerum creatarum ; Priora facit absolutè immutabilia , posteriora non nisi ex hypothesis voluntatis divinæ : ac si ea quæ fluunt ex natura hominis , ceu conditi ad imaginem Dei , eo ipso in Dei naturam & sanctitatem , non refunderentur.

28. Ad loci ejusd. §. 29. conservationem rerum , quæ quomodo sit continuata creatio , supra explicavi , facit quasi continuam creaturarum reproductionem , quod minus accuratè dicitur : Nam aliud est rem in suo esse conservari , aliud est eam reproduci , id est novum esse post primum perditum acquirere.

CXV. 29. Doctrinam Prædestinationis æternæ ad §. 34. & seqq. nova quoque methodo pertactat ; Nam licet supra lapsus , in Objecto ejus assignando , contra quam definitum est in Synodo Nationali Dordracena , assurgere videatur , tamen 1. Prædestinationem ut est Dei decretum , distinguit à Prædestinatione , ut sonat destinationem ad pænam vel præmium ; quasi hæc ad Dei decretum non pertineret. 2. Di-

stinguit inter *destinationem ad justitiæ exercitium*, quæ præcedat peccatum, & *destinationem ad poenam* quæ peccatum ipsum supponat; cum tamen ipsa poenæ inflictio sit exercitium justitiæ divinæ, nec possit Deus justissimus velle justitiam suam exercere, nisi in peccatore: Absit enim ut velit exerceri justitiam in creaturam ullam, priusquam iram ejus suo peccato provocaverit. 3. Distinguit inter *objectum Prædestinationis* latius sumptæ, quæ ad omnes Creaturas extendatur, & cujus finis sit *divinæ gloriæ illustratio*, & eam partem *decreti Prædestinationis*, quæ sit destinatio hominis *vel ad poenam vel ad salutem*, cujus objectum sit *homo lapsus*; ac si ista destinatio non ordinaretur ad gloriæ divinæ illustrationem. 4. Afferit posse homines *nondum lapsos* destinari ad exercitium misericordiæ aut justitiæ; quasi destinari ad exercitium misericordiæ possit homo non miser, aut justitiæ & poenæ, homo non peccator: Destinatio enim hominum ad exercitium misericordiæ & justitiæ, vel est destinatio eorum ad miseriam & peccatum, quod nemo sanus dixerit, vel destinatio ad liberationem ex miseria, aut inflictionem poenæ, quarum utraque supponit peccatum. 5. Ridiculè afferit Synodi Nationalis definitionem, spectasse Remonstrantes non alios; quasi ea non pertinuerit ad veram expositionem doctrinæ Ecclesiasticæ ex Dei Verbo de hac questione. 6. Contra suæ Philosophiæ principia de non inquirendo in *finis* quos Deus sibi proposuit in suis consiliis, negat Deum in permissione lapsus intendisse patēfacere homini *infirmiorem sui liberi arbitrii*; adeo metuit, ne hoc Idolum, in quo erigendo & sustentando totus est ex suis Pelagianis principiis, aliquid damni patiatur; neque hic finis tolleretur posito, quod insuper Deus voluerit permittere lapsum, ut ex hominibus lapsis, alios erigeret per misericordiam, alios in miseria sua relinqueret in exercitium justitiæ: quamvis rectè definiverit Synodus Nationalis in 1. cap. doct. §. 1. quod *cum omnes homines in Adamo peccaverint, & rei sint facti mortis & maledictionis æternæ, Deus nemini fecisset injuriam, si universum genus humanum in peccato & maledictione relinquere, ac propter peccatum damnare voluisset*. 7. Distinguit inter *electionem* strictè sumptam pro *destinatione ad salutem*, & latè acceptam, pro *destina-*
tionē

sione ad exercitium misericordiae; ut scilicet, hujus quam illius exequendae media latius pateant; quia ita vult: Solus enim sapit, & qui hactenus hoc caput doctrinae tractarunt, sive supra lapsum ascendentes, sive in lapsu subsistentes circa Praedestinationis objectum, nihil hinc istiusmodi intellexerunt: an forte voluerit cum Jesuitis eorumque consortibus, distinguere inter *electionem ad gratiam* & *electionem ad gloriam*, ariolari nequeo. Denique, nam fuse ejus absurdos conceptus de tota hac materia, vel referre vel contere, non est hujus loci, *reprobabilitatem* tacit duplicem, *destinabilitatem*, sc. illicet, *ad exercitium justitiae*, cujus causa non sit peccatum, & *destinabilitatem ad damnationem*, quae peccato nitatur: quasi vel creatura plane innocens, possit destinari à Deo ad exercitium suae justitiae, idest vera ad poenam; vel respectu Dei, possit concipi ullum discrimen inter damnationem creaturae, & divinae justitiae exercitiū in illa.

CXVII. 30. Negat distantiam esse infinitam inter aliquid & nihil, ut ideo opus fuerit infinita potentia ad omnia creanda ex nihilo *ad locum* 5. §. 4. Quasi non ideo sit infinita distantia contradictionis, quā major concipi nequit, inter nihil & aliquid, quod distantia perfectionis, sit infinita inter Deum & creaturam.

31. Vult *ad* §. 12. *animam mundi* posse dici *materiam subtilem*, quae omnia penetrat & permeat & multarum operationum causa est; & *ad* §. 18. *materiam primam*, (quam rebus concreatam asserui,) *nihil aliud esse quam extensionem in genere consideratam*: licet illa *extensio* genericè considerata, in solo hominum conceptu existat, ut coetera universalia.

32. Negat *ad* §. 20. caruisse secundum diem solemnem benedictione, quod aliàs tertius duplicem habuisset, unde vult *secretionem aquarum super terram in unum locum*, potius referendam esse ad secundum diem quam ad tertium; quae omnia ex Cartesiano fumo concepta, *av-
to-
r-
i-
a* textus Mosaiici & concursus Interpretum sententia clarè refutat.

33. Præter heterodoxa sua figmenta de Solsitio perpetuo & motu terræ, quibus voluit *ibi* evertere quae docueram juxta Scripturam §. 22. *ad* §. 23. negat *aves* factas esse ex aquis quinta die: quamvis disertè creatio avium conjungatur creationi piscium productorum ex aqua Gen. 1. 20. & Gen. 11. 19. quod provocat dicatur quidem Deus formasse ex terra bestias, & formasse quoque aves, sed non dicatur formatas aves ex terra fuisse.

34. Negat ad §. 24. Gen. 11. 2. & Exodi xx. 11. probari ab orbis condito septimum diem fuisse à Deo per specialem sanctificationem adiectum suo cultui, quò facilius quartum præceptum Decalogi, suâ sede emoveat, & omnem ejus moralitatem evertat. Quæ habet ad §. 25. de mundi infinitate necnon de Angelorum ubi & præsentia & motu ad §. 28. 31. & 33. superius refutata sunt.

35. Sed illud ejus paradoxis venit adjiciendum, quod observat ad §. 30. his verbis; Angeli & Creaturæ quæ vis, non alio sensu possunt dici operari, nisi quod posita tali eorum voluntate, aliud quid sequatur in creaturis, quod tamen totum quoad omnem suam realitatem Deus efficit: quâ ratione præter plura alia absurda hinc efflorescentia, causis secundis & particularibus omnis sua activitas, efficientia & causalitas abrogatur, & illæ in instrumenta merè moralia mutantur, quorum nulla vis ad effectum usque pertingit vel influit in illum.

CXVIII. 36. Illud etiam mirum est quod habet ad eund. loc. §. 52. Imago & Similitudo Dei in eo præcipue consistit, quod eadem sit amplitudo voluntatis nostræ præcisè & formaliter consideratæ, quæ est voluntatis divinæ, quæ in eo consistit, quod ad idem persequendum & fugiendum ita feramur, ut à nulla vi externa ad id impellamur: Qui potest capere capiat; ut quod extat ad §. 53. Est pugna nunc inter rationem & affectus, quæ inde oritur quod glandula pinealis possit pelli ab una parte per animam, ab altera per spiritus animales, quodque illæ duæ impulsiones sæpè sint contrariæ: Sed in homine primo ista pugna locum habere non potuit, quia justitia originalis potuit impedire, ut & positis his vel illis spirituum motibus, tales affectus non excitarent; quod quæ possit concipi vel explicari, pro meo stupore non video.

37. Ad §. 55. negat Sapientiam πολυποικίλον Adami, posse colligi ex eo quod Singula animantia ad se adducta suo convenienti nomine appellaverit, & pertendit eum non novisse ortum Euvæ miraculosum, nisi per revelationem: in quo quam propè accedat ad Socinianes, facile intelligunt, qui eorum heterodoxias norunt.

38. Docet ad loc. 6. §. 37. quod si Christus fuisset fæderaliter consideratus in Adamo peccante, et si extraordinariè formatus fuisset, tamen obnoxius fuisset isti peccato; cum è contrario nequivisset ita ex-

traordinariè & supernaturaliter concipi ex Spiritu Sancto & nasci ex matre Virgine, modo planè miraculoso, si fuisset foederaliter in Adamo, & sic contrahendæ noxæ originalis debitor; siquidem nemo fuit foederaliter consideratus in Adamo nisi qui ex ipso per ordinarios naturæ tramites erat proditurus.

39. Agnoscit quidem ad § 45. *eiusdem loci*, peccatum originale propagari per generationem, sed licet generatio sit suppositi, non animæ vel corporis, vult tamen id fieri per animam & per corpus; quod miro modo explicat: statuit enim *animam cuiusvis hominis fuisse moraliter & foederaliter in Adamo*, & quamlibet creati à Deo *spectato ut iudice*, præditam intellectu & voluntate, sed justitiâ originali destitutam (adeaque juxta ipsam in statu puræ naturæ Jesuiticæ, nec peccatricem nec justam) *conjugi verò cum corpore quod motus quosdam inordinatos habet impressos derivatos ab ipsis parentibus*, (quasi verò motus vitiosi & moraliter inordinati, cadant in corpus adhuc brutum & animâ destitutum) *quibus anima cum corpore infunditur ad ipsum corpus quasi inclinè & trahatur, & à Deo abstrahatur*: ut sic per mirum contagium, animula immunis ab omni labe creata, licet non justa, à suo corpore inficiatur, ex Galeni regula quod animi mores sequantur temperamentum corporis. Id omne quam Theologicè dicatur, judicent Theologi, judicent & Cartesiani: Sic enim quicquid inest animæ jam conjunctæ corpori peccati originalis, à glandula pineali pendeat.

C XIX. 40. Negaveram cum plerisque Theologis inter nos loco 7. §. 12. literaliter intelligendum mandatum factum ad Hoseam de scorto in uxorem ducendo, statueramque id *parabolicè* debere explicari, hac potissimum ratione quod non potuerint iidem liberi à Propheta & assumi cum matre meretrice & ex ea *gigni*. At Censor pertendit potuisse Prophetam & verè assumere uxorem meretricem & filios ex ea natos in suos adoptare, vel & pro suis agnoscere quos stante matrimonio uxor istiusmodi dubiæ fidei potuit generare ex congressu cum aliis; Utra explicatio sit verior, judicium esto penes pios eruditos. Saltem isti homini non sunt assensuri qui Belgas Interpretes audire & consulere voluerint. Sed hodiernorum Novatorum commune studium est, illam interpretationem eique additas annotationes, fugillare & rejicere.

41. Monueram *ibid.* §. 13. Divortii praxim & Polygamiam sub V. T. non *caruisse labe* apud Deum: At Cenfor meus, ex Ochini disciplina, id verum esse de Divortio utcunque fatetur, sed negat de Polygamia, quam pertendit non adversari juri naturæ, nisi *quando procedit ex immoderata cupiditate rei venereæ, & tendit in detrimentum animæ vel corporis, vel utriusque simul, ita ut incommodum inferatur corpori, vel anima nimis alligetur ad res corporeas, & sic impediatur in studiis rerum divinarum:* & putat quod vitatis his incommodis, possit polygamia obtinere, quamvis judicet eam ordinariè non esse permittendam, quod ex ea *multa incommoda oriuntur in proli educatione & casu æconomico:* Ut autem Polygamix patrocinetur, nititur argumento centies refutato, quod nisi fuisset licita, *Deus vel semel in Patriarchis eam fuisset reprehensurus;* & asserit quod *institutio conjugij talis quidem fuit, ut ordinariè non essent nisi duo in matrimonio conjuncti, sed interea Deum non prohibuisse per istam institutionem quominus certis quibusdam in casibus, aliter fieri possit:* Unde ad loc. 15. §. 34. conceptis verbis asserit non solum Deum polygamiam Patriarcharum *approbasse,* sed etiam ita loquitur; *Polygamia potius rejicienda, propter circumstantias & incommoda, quam quod in se sit illicita;* & ad interdictum regi factum Deut. XVII. 17. de uxoribus suis non multiplicandis, respondet illud potius spectasse *multiplicationem uxorum Idololatricarum,* quam absolutam Polygamiam: Quid quod *ibid.* patrocinetur licentiæ divortiorum, *ubi conjugia inita fuerint juxta morem & consuetudinem citra pactum habitationis perpetuæ,* & negat eo casu hanc esse quandam Polygamiam simultaneam: Et cum eò protulisset quæ de monogamia Episcopi & Diaconissæ leguntur I. Tim. III. 2. & v. 9. arbitratur quod *etiam inter Græcos obtinuerit Polygamia simultanea,* qualis scilicet olim erat Judæorum & hodie Turcarum; licet id sit falsissimū; unde Cecrops Atheniensium rex vetustissimus, *divinis dictus,* quod Græcos ad conjugium & monogamiam revocaverit, ut constat ex Athenæo lib. 13. *Deipnos. cap. 1.* Adeoque Cenfor putat Christum Servatorem iniquè taxasse divortia Judæorum, quos certum est ex more & consuetudine, contraxisse sua conjugia citra pactum habitationis perpetuæ; nec saltem putat cum Socinianis & Episcopio, polygamiam licitam

licitam jure naturali, Christum sub Novo Fœdere sustulisse, & primum legem monogoniæ ceu perfectiorem fancivisse. Hæc certe omnia non Theologum Christianum olent, sed Præfectum gynæcei Otomannici, aut hircum Cartesianum: Nam cum Cartesio exprobraretur sua in venerem & scortationem propensio, respondebat ridendo se votum castitatis non emisisse.

CXX. 42. *Et si Deus admisisset Sponsorem Christum qui suo tempore peccata esset expiaturus, tamen sibi reservaverat libertatem tandem exigendi solutionem & penas, quas homines incurrebant per peccata inculcandi, donec expiatio actu esset facta,* inquit Censor ad loc. 8. §. 29. non animadvertens quod illa solutionis exactio & poenarum debitaram inculcatio sub V. T. pertinebat ad Cæremoniarum *σχεῖν* Legalem, ut ad Euangelicam, quod illæ umbratiles solutiones illaque poenarum simulachra, typi essent & figuræ realis solutionis quam Christus erat suo tempore præstiturus.

42. *Ibidem ad §. 30. vult in loco Joh. 1. 17. opponi doctrinam Mosis quatenus continebat promissiones de Christo iis quæ à Christo erant præstanda, item quatenus adumbrabat per cæremonias beneficia Christi, iis quæ præstita sunt per Christum, quæ appellantur gratia & veritas.* Abfurdè; cum ibi Lex sit intelligenda primariò Moralis, ut benè explicant Belgæ Interpretes, quæ peccatorem subicit maledictioni Divinæ, secundariò Cæremonialis, adeo ut illi gratia ut Rom. v. 1. 15. huic veritas opponatur.

43. Sic ad §. 35. non patitur locum Zach. ix. 11. intelligi de statu Electorum sub peccato redimendorum sanguine Christi, cujus imago fuerit captivitas Babylonica, sed delirans ad lyram Cocceij, eum explicat, (quod nemo antea Christianus somniaverat,) *de statu fidelium V. T. qui ipsi erant vincti & sub servitute legis cæremonialis, ut elementorum mundi, item Principum, quo sensu erant in cisterna in qua nullæ sunt aquæ, non absolute, sed secundum quid: quo interpretamento, nihil insulsius potuit excogitari, & qui ex nostris illud reponeret argumento quod ex hoc loco solent Jesuitæ defumere quandoque pro Limbo Patrum, quandoque pro Purgatorio, is Orthodoxorum causam exponeret ludibrio Adversariis.*

44. Ex eadem pharetra Coccejana depromptit ad §. 40. suum commentum de fidelibus V. T. quod *plenam remissionem peccatorum* non habuerint, & de ridiculo discrimine inter *πίστευ* & *ἀπίστευ* quod jam foetet omnibus: Certè qui plenâ caruerint remissione peccatorum, non fuerint iustificati, adeoque glorificari nequiverint, quod volunt Pontificij; aut si salvati sunt, quod Deus dissimularet eorum peccata, non quod admitteret pro ipsis Satisfactionem Christi præstandam suo tempore, jure Sociniani pertendent Satisfactione nemini opus esse ad salutem consequendam. Utrisque verò militat, quod ex impio hoc asserto colligit Censor pios illos parum certos fuisse suæ salutis, sed continuo æstu dubitationum agitato fuisse.

CXXI. 45. Circa liberi arbitrij naturam explicandam, mira proponit monstra ad §. 41. & seqq. Statuit *perperam iudicium referri ad intellectum*, cum potius pertineat ad *voluntatem*. Pertendit *voluntatem distinguendam in iudicium*, quod verum spectet, & *voluntatem strictè sic dictam* quæ in bonum fertur. Afferit *voluntatem seipsam determinare*, negatque eam ab ultimo iudicio intellectus practici determinari. Ut rejiciat distinctionem necessariam inter *iudicium practicum absolutum & comparatum*, juxta quam priori reluctante peccent homines contra *scientiam & conscientiam* suam, dicit sufficere quod *tales non attendant ad clarum lumen intellectus*; quasi ad illud non attenderet Medea Poëtæ, quæ dicebat, *Video meliora proboque, deteriora sequor*. Negat *actus voluntatis*, qui elicite sunt ab ipsa, posse *elicitive* tribui intellectui. Non vult Deum movere voluntatem *per intellectum* & illius illuminationem, sed putat potius dicendum, id fieri *antecedente intellectu sive perceptione*, ut scilicet cum Jesuitis statuat, voluntatem positis omnibus ad agendum prærequisitis, posse in sensu composito agere vel non agere. Ita restringit fidem ad *solam voluntatem*, ut eam neget aliter ad intellectum pertinere *quam respectu antecedentis cognitionis*, quæ juxta illum fidei non est. Non patitur dici voluntatem *subesse* intellectui, adeoque eam negat esse appetitum intellectivum, sive *δ. ἐξυ ἰσχυρῶν*, ut Aristoteli dicitur. Quamvis fateatur efficacissimâ persuasione Divinâ in mente, ipsam effici *volitionem*, tamen non patitur, directione intellectus ac iudicio excitante & dirigente fieri

feri determinationem voluntatis; quasi ipsa volitio non possit esse formaliter & *elicite* voluntatis, efficienter & *elicitive* intellectus ac iudicij. Licet etiam agnoscat has duas distinctas in mente facultates, intellectum & voluntatem, hanc tamen non vult posse dici *cæcam*, quin concipiatur realiter & essentialiter distincta ab intellectu; quam realem distinctionem, licet multis probatam Philosophis & Theologis, etsi de eo nolim cum quoquam contendere, omnino respuit. *Rationem* negat pertinere tantum ad intellectum; negat dari in homine facultates sensitivas, locomotivas & similes; affirmatque *liberum arbitrium* ad solam *voluntatem*, non verò ad intellectum quoque pertinere, licet *τὸ arbitrari*, sive iudicare, sit intellectus non voluntatis. Negat itidem *generale Dei auxilium*, per quod in ipso vivimus, movemur & sumus, differre ab auxilio *speciali* gratiæ convertentis & sanctificantis, nisi in nostro conceptu; quod statuere eos decet qui ex Pelagii sententia Naturam à Gratia vel nesciunt vel nolunt distinguere. Denique non fert quod docent omnes Orthodoxi, liberum arbitrium méré *passive* se habere ad conversionem, & statuit *operationem liberi arbitrij & gratiæ diviniæ tempore simul esse*; quod ad Synergistarum ac Remonstrantium dogma plurimum facit, & cum errorem rejectum à Synodo Nationali Dordracena, cap. 3. & 4. doct. in reject. error §. 19. quo statuitur Deum non prius hominis voluntatem efficaciter juvare ad conversionem, quam voluntas ipsa hominis se movet & determinat.

CXXII. 46. In gratiam Sociianorum, locum eximium Heb. 11. 16. explicari solitum ab omnibus Orthodoxis, de incarnatione Christi & assumptione naturæ humanæ, novum cudid interpretamentum verbi *ἐπιλαµβανέσθαι* ad loc. 9. §. 10. quod vult reddi non *assumere* sed *vindicare*: Nec minor ideo prævaricatio Censoris, quod ei præluxerit Cocceus, insignis aliàs Scripturarum depravator sub prætextu majorum profectuum, non eorum quos laudat Paulus 1. Tim. IV. 15. sed eorum quos culpat 2. Tim. 11. 6. & III. 13.

47. *Ibidem* ad §. 12. & seqq. ex sua falsa hypothefi suprà notata, quod subsistentia sit tantum *negatio compositionis cum aliare*, negat rectè dici *naturam divinam in Filio incommunicabiliter subsistere*; Excusat nonnullos Lutheranos asserentes *naturam divinam esse incarnatam*

natam, licet incarnari sit personæ non naturæ; Inficiatur tertiã
quandam naturam fuisse conflandam ex utraque, si natura divina in
se & absolutè considerata uniretur humanæ: quod putet perperam
vulgò statui, ex mente & corpore inter se invicem conjunctis tanquam
naturis diversis, nasci tertiã, nempe humanam; Non vult deter-
minari num possit una persona divina, plures naturas humanas assu-
mere, necne; Negat naturam humanam in Christo subsistentiã hu-
manã destitutam, propterea aliquo reali destitui; quamvis illo careat
reali modo subsistendi qui personæ humanæ convenit, & eam in esse
personæ constituit; Non putat posse dici naturam humanam assu-
ptam & receptam à λόγῳ in unitatem personæ & ei ἐνὸςαἰῶνος esse;
aut distingui inter sustentationem generalem omnium, de qua Heb. 1. 3.
& personalem quã λόγῳ sustinet in se naturam humanam, ceu partem
vel adjunctũ inseparabile suæ personæ; Et cùm dixissem, id explicaturus,
animam non subsistere in homine, vel subsistentiã hominis, sed in ho-
mine existere, terminari & sustentari, ut sit anima hujus non illius,
quod per se clarum est, fingit inde sequuturum eam sustentari à cor-
porè, quod est longè absurdissimum; Non vult statui humanitatem
assumptam à λόγῳ metaphysicè incompletam, idest revera non esse per-
sonam, per purum Nestorianismum, cui propugnando docet nul-
lam esse rationem cur anima separata, non debeat persona appellari:
quod definat esse conjuncta corpori, & pars hominis: Unde fortè
Christo tempore mortis, triplex personalitas sit tribuenda, Theolo-
gica τῆς λόγῳ, Oeconomica τῆς σαρκὸς, & Spiritualis animæ rationa-
lis à corpore separatæ; Negat aliter humanam naturam, sustentari à
λόγῳ, sive, ut loquitur, à natura divina, quam substantiali sustentatio-
ne, quæ ipsi nihil aliud est quam conservatio; unde sequitur quod Deus
omnia intimè conservans, omnibus creaturis sit hypostaticè conjunctus;
Vexat similia quibus Theologi solent explicare unionem hypostaticam
naturarum in Christo, quas proposueram §. 26. & præterendum illud
statuit quod desumitur ab unionè animæ cum corpore, præ eo quod pro-
ponitur ab insitione furculi cum arbore, licet animæ cum corpore
unio sit naturalis, non hypostatica & personalis; Afferit quod si λόγῳ
hominem suppositaliter sic dictum, idest, personam humanam assumpsi-

set, id enim ei, in gratiam Nestorij, non videtur impossibile, ille homo eo ipso *perdidisset suam suppositivitatē*, atque ex persona humana in non personam abiisset; unde sequitur λόγος personalitate suā excidisse dum alteri naturæ se conjunxit ut fieret θεός ὑδρηνος, quo relabitur ad Entychianismum.

CXXIII. 41. Sic fatetur *ibid. ad §. 22.* circumscriptum debere concipi corpus Christi, ut neget, circumscriptiōnem *corpori ut corpori convenire*, quò scilicet litet suo errori de infinitate mundi, quem negat aliquo spatio circumscriptum esse, ac suo loco, saltem interno ut nonnulli distinguunt, contineri.

49. Statuit *ad §. 24* unionem *formæ cum materia esse fœditiam*, & negat per eam *unum ens* constitui.

50. De adoratione Mediatoris, *quæ Mediatoris, ad §. 34.* ita mirè philosophatur, ut neutri diffidentium parti accedat, utrique vapulaturus.

51. Negat *ad §. 39.* omnem *titillationem* in generatione ordinaria & confluxu feminis ad uterum, esse *peccaminosam*, sive habere aliquid inordinati, contra constantem sententiam B. Augustini.

52. Negat *ad §. 40.* hypostaticam unionem posse dici *prius factam quam facta est unio inter animam & corpus*, ac unà profitetur de-term inari non posse quando anima uniatur corpori. Quod si incarnationem & unionem hypostaticam præcessit unio animæ cum corpore, debuit λόγος assumpsisse & sibi hypostaticè conjunxisse personam humanam, non naturam.

53. *Ad §. 42.* fingit filiationem in Christo posse concipi ut *relationem*, vel ut *proprietaem personalem*, quod festivum est, quò sc. priori sensu *duplex* filiatio assignari possit Christo, ut contenderam, non tamen posteriori.

54. *Motus celeritatem in infinitum* posse augeri affirmat *ad §. 58.* & *ad §. 52.* & *ad loc. 10. §. 45.* fufius applaudit Pontificiis & Socinianis Christum sibi suam gloriam & exaltationem meruisse statuentibus.

CXXIV. 55. Ex solo studio mihi contradicendi *ad loci 10. §. 5.* negat Mediatorem commemoratum Paulo Gal. III. 19. esse Christum.

56. Conatur paralogismum Remonstrantium, *Quod quisque tenetur credere* &c. *ibid. §. 33.* tueri & legitimare: & *ad §. 37.* negat ullo modo Christum, ex *superbundanti* pro suis satis fecisse.

57. Vult sub dilectione mundi quæ tribuitur Deo Joh. 111. 16. comprehendi *homines antequam mali sint vel essent*; etsi non debuerit pro talibus impendi Dei Filius.

58. Vult ad Heb. 1x. 22. formulam *ferè esse repetendam* ἀπὸ τῆς κοινῆς, illis in verbis Apostoli, & *sine sanguinis effusione non fit remissio*, ad §. 52. & quærit rationes ineptissimas probandi, sine sanguinis effusione factam quandoque remissionem, ut Paulo contradicat, & Socinianis applaudit contra Satisfactionem Christi, ac Pontificiorum Sacrificium incurantum propugnet, à nostris constanter hoc loco Pauli impugnatum; & tam absurdus est ut non intelligat similitudinem pauperis quæ consumebatur in altari Levit. v. 11. fuisse tantum appendicem Sacrificij propitiatorij, etsi quid efficaciz habuit ad propitiationem legalem, profectum fuisse ex sanguine sacrificij quotidiani, quod offerebatur in communi pro toto populo.

59. Ad Politiz pericula spectat quod asserit ad §. 60. familiam antiquam *non diutius jus ad regnum habere*, quam *subditi concedere velint aut possint*. De posse verum est, de velle non item: quia sic jus regum hæreditariorum; imò omnium Magistratum, ex arbitrio & voluntate subditorum, suspenditur.

CXXV. 60. Ut ridiculè negat ad loc. 11. §. 19. posse concipi *sensum* in brutis sine ratione, ita ad §. 20. asserit quod motus gaudij alijque possint tales esse in *προκαίποισ*, ut se putent esse fideles & electos, allato ad id loco Matt. v 11. 22. qui nihil eò facit.

61. Contra analogiam Grammaticæ, juxta quam *fides caret plurali*, asserit distinctionem Theologicam fidei, in Historicam, Miraculorum, Temporariam & Justificantem, esse potius *generis in species*, quam vocis ambiguz in sua significata: & credit fide carbonarii, cum pro se citavit Rivetum in *Catholica Orthodoxo*, qui nihil tale habet.

62. Negat ad §. 22. Bilheamum gustasse virtutes futuri sæculi, quasi ad illam prægustationem non pertinuerit ipsius votum, *Moriar morte justorum*, Num. XXI 11. 10. Sed magis adhuc crudè, negat ipsos *fideles* V. T. illas prægustasse.

63. Non dubitat ad §. 27. aliquam fidem actualem & *cogitationes quibus*.

quibus objectum salutis apprehendant, infantibus tribuere: quod qui conciliet cum Paulo Rom. x. 17. ipsius est dispicere. Dum verò eos negat posse salvari *citra ullum suum actum*, prout absque ullo suo actu personali sunt peccatores, et si fortè, inquit, *non sit talis, qualis est in nobis adultis resipiscentiæ & fidei*, ostendit se evanescere in suis cogitationibus infantium.

64. Afferit ad §. 28. fidem ad voluntatem tantum spectare, & notitiam prærequiri quidem ad fidem, sed tamen *non ingredi ejus essentiam*: Ut sic non debeat irasci Pontificiis afferentibus, fidem melius per ignorantiam quam per notitiam definiri.

65. Negat pariter ad §. 31. fiduciam remissionis peccatorum, requiri ad formalem rationem sive essentiam fidei salvificæ, hoc frivolo argumento, quod hæc fiducia possit abesse à fame & siti justitiæ, & acquiescentia cordis in Deo, in quibus totam fidei naturam vult perperam consistere; quanquam nec illa acquiescentia cordis in Deo, possit concipi sine fiducia gratiæ Divinæ & remissionis peccatorum.

66. Inter fidei actus essentialia ad §. 36. & 42. commemorat *amorem Christi sincerum*, præposterè confundens fidem cum charitate, & charitatem cum Pontificiis ad fidei salvificæ formam & essentiam pertinere statuens; sed ejus fidei actus duntaxat *accidentales* facit, *fiduciam de remissione peccatorum à Deo impetrata, gaudium inde ortum, & pacem conscientiæ*: Imò distinctionem Papisticam fidei *informis & formatæ*, conatur ad §. 42. adstruere.

CXXXVI. 67. Vult ad §. 39 nos sentire nostram fidem, *non tantum per actum reflexum, sed etiam per directum*: & ad §. 40. vult certitudinem salutis, nonnisi *ad fidem firmam* pertinere, & putat posse fieri ut quis electus eam nunquam *consequatur in hac vita*; quod est planè falsum, frustra que addit hoc malagma; *si tamen eam desideret, si que esuriat ac sitiatur justitiam, non debemus dubitare quin & talis sit consecuturus vitam æternam*: dico ego, quin & sit consecuturus illam certitudinem suæ salutis & firmitatem fidei, quam esuriverit & sitiverit.

68. Non vult negare Socinianis & Remonstrantibus *fidem esse opus, quo instrumentaliter justificemur*, sed tantum posse fidei opus haberi.

pro perfecta obedientia & quod dignum sit vita aeterna, nec aliud Adversarios sibi velle afferit, ad §. 43.

69. Id etiam valdè durum, quod ad §. 46. occasione ejus quod dicit David Psal. xviii. 21. non solum *justitiam causæ* Theologorum, mavult dici *justitiam urbanam & particularem*, verùm insuper ita loquitur; *Nemo hominum justus est naturaliter* (ita habet meum exemplar, sed forte Dictator Theologus, voluisset scribi *universaliter*) *propria justitia, quamvis nullus sit qui non sit justus particulariter, hoc vel illo in casu; quo sensu & Diabolus justus dici potest quatenus sæpe ab hominibus impiis accusatur ac si eos ad scelera adduxisset, quæ tamen animi deliberato consilio & plenâ voluntate ipsi commiserunt.* En advocatum Diaboli qui eum justificare studet, & ineptè arbitratur, non posse accusari Tentatorem, ubi homines peccant deliberato consilio.

70. Varios comminiscitur actus justificatorios ad §. 53. quorum primus sit comparitio Christi coram Patre ceu giudice & actore, à quo propter ipsius satisfactionem à condemnatione liberantur; secundus fiat per intimationem Spiritus Sancti in foro conscientiæ; tertius fiat à nobismet ipsis super hoc reflectentibus; Dicit non justificari à Filio tanquam advocato, à Patre tanquam giudice & autore, à Spiritu Sancto tanquam præcone; Negat etiam Paulo Rom. iv. 5. 6. 7. imputationem justitiæ & remissionem peccatorum *formaliter* idem esse: in quibus omnibus novum idioma obrudit Ecclesiæ, illi hucusque incognitum.

71. Ad §. 58. Negat posse dici nos ad *illuminationem* fidei formaliter justificatorio habere *merè passivè* quoad primum illius *instans*; quia suo judicio Spiritus Sanctus *sententiam justificatoriam non pronunciat in nobis sine ullo actu nostro.*

CXXVII. 72. Non vult conquire quod dixeram loco 12. §. 9. Scripturam *datâ operâ* ferè *semper abstinere* nomine *virtutis* in explicanda bonorum operum natura, ceu magis Philosophico & superbo; etsi aliam meliorem non assignet rationem istius infrequentiæ: Sed ex supercilio suo Philosophico, putat se lædi quod nomen illud conjunctim Philosophicum & superbum appellaverim.

73. Vult ad §. 14. certo quoque sensu, cum Remonstrantibus & Pontificiis, bona opera ad justificationem pertinere *antecedenter*, invito Augustino

gustino dicente ea non præcedere justificandum, sed justificatum sequi.

74. Afferit Jephtham revera mactasse suam filiam, idque jure ex Levit. xxv i 1. 29. malè intellecto, cautius loquuturus si Belgarum *notas publicas ad hunc locum* expendisset.

75. *Ad loc. 13. §. 6.* vult in gratiam Pontificiorum, poenitentiam posse dici *specialem virtutem*, etsi eam conferat cum *verecundia* quam nonnisi femivirtutem, solent Ethici appellare.

76. Probaveram *ibid. §. 9.* absolutionem sacerdotalem ideo non pertinere *essentialiter* ad poenitentiam, quod *remissio peccatorum non quidem absque poenitentia, sed tamen absque sacerdotali absolutione possit obtineri.* Sed pronunciat hoc argumentum *non stringere*, quod *facile possint excipere Pontificij, remissionem peccatorum quæ obrinetur per illam absolutionem sacerdotalem aliam habere & relationem quam ea quæ sine absolutione obrinetur, sicut alia est manducatio Sacramentalis, alia quæ spiritualis strictè sic dicitur:* Sed præterea quod nemo mihi sit visus Pontificius qui stolidâ hac uteretur exceptione, etsi ordinetur sacramentalis manducatio ad spiritualem significandam & obfignandam, nemo tamen somniabit illam *essentialiter* ad hanc pertinere, ut sine ea haberi non possit, prout volunt Jesuitæ non posse remissionem peccatorum sine absolutione obtineri ab iis qui perfectè contriti non fuerint: Et Censoris fuisset illius alterius imaginariæ *relationis* naturam exposuisse: aut solidius argumentum nobis loco mei suppeditasse.

CXXXVIII 77. Quamvis tam constanter Scriptura distinguat fidem à resipiscentia, ut probò *ibid. §. 12.* ipsi tamen lubet fidem facere partem resipiscentiæ.

78. *Ad §. 13.* Episcopii Arminiano-fociniani suscipit defensionem, in eo quod statuit *poenitentiae naturam intimè constituere dolorem de peccato & illius merito;* quasi ille dolor ultra attritionem Jesuiticam & tristitiam mundi queat procedere.

79. Negat hominem se habere *passivè* ad suam conversionem aliter quam *in signo rationis*, siquidem eo ipso temporis momento quo trahitur à Deo, se habeat *activè*, quoniam *ipsius mentis natura in cogitatione consistit, ad §. 25.* Quo in dogmate Synergistis & Scimpelagianis belè adstipulatur.

80. Afferit ad §. 39. *jus habuisse principes V. T. & humanis præceptis obligandi fideles & restringendi illam ipsam libertatem quam Deus concefferat*; Quin nos vult esse liberatos à *servitute Angelorum*, cui fideles V. T. obnoxios fuisse pertendit; ac si cultus Angelorum, lege morali prohibitis, licitus fuerit ante Christum; ex quo fundamento Sociniani volunt posse nunc cultum religiosum deferri Christo, quem *Υἱὸν αἰθέραρον* esse fingunt. Ut hæc duo priora asserta impia sunt, sic tertium ridiculum est, quo statuit Judæorum subjectionem *elementis mundi*, in eo fuisse sitam, quod cogerentur ordinariè metuere mortem *tanquam contrariam promissioni*.

81. Textum eximium Matt. xi. 28. vult ad §. 40. intelligi de iis *qui laborabant & onerabantur jugo ceremoniarum & lassæ erant præ expectationis longitudine & sitis magnitudine*: quâ ratione hæc tam benigna & consolatoria invitatio Christi, ad nos Gentiles non pertinebit.

82. Pertendit ad §. 46. *mali speciem* 1. Theff. v. 22. non *Logicè* esse sumendam, sed *Ethicè*; ac si abstinentum sit ab eo omni quod haber speciem aliquam mali, ex judicio humano, sæpè quod magis est erroneo.

CXXIX. 83. *Ad loc.* 14. §. 4. negat vitam corporis *effectivè* pendere ab anima, quod vita corporis sita sit *in motu sanguinis & spirituum*, animæ natura *in cogitatione*: unde sequitur id Cartesianorum absurdum antea notatum, quod etiam post animæ separationem à corpore, corpus suam vitam & suas functiones vitales retinere & exercere possit. Transimus hîc quæ de statu & ubi animæ separatae *ad hunc locum* habet, suo loco antea indicata & refutata.

84. Ut statuit ad §. 24. creaturas *singulis momentis* reproduci, per generalem earum conservationem, immemor quod eorum singularium creationem *momento* factam antea negasset, ita negat ad §. 28. intellectum esse facultatem *nobiliorem* voluntate, & *adeptionem* summi boni esse propriè illius non hujus, licet *visione* Dei exprimat in Scriptura.

85. Non vult ad §. 31. statum & existendi modum animæ separatae, dici *incompletum & præternaturalem*: & ad §. 33. afferit eam tam *perfectam* esse ac *Angelum*; & ad §. 41. negat animam esse *formam hominis*, (quam in humanitate potius constituit,) aut animam separatam, suâ naturâ *appetere corpus*, quod sine eo possit operari, nec magis *necessariò* anima separata optet suo corpori restitui, quam *Angeli* desiderant uniri cum corpore,

86. Implendis ante diem iudicii annum erat *ad §. 28 solemnem Judæorum & Turcarum conversionem*: etsi de Turcis ad Christum olim convertendis altum sit silentium in Scriptura; & qualis ac quomodo sit processura Judæorum conversio, nesciatur.

87. Putat *ad §. 60. signum filij hominis ad iudicium*, nihil aliud esse quam *ipsum filium hominis*, qui adeo erit, ut in Missa Pontificia, signum sui ipsius.

CXXX. 88. Falsò statuit *ad §. 2. loci 15. Act. xv. 21. Synagogas* in quibus Moses per Sabbat ha legitur, non locum conventus Sacri Judaici, sed ipsum *cætum fidelium* denotare; & *ad §. 3. nixus testimonio Luciani*, qui *cænaculum* *εὐαγγελίου* appellavit in *Dialogo Merc. & Majæ*, etiam de loco conventus sacri vult intelligendam illam vocem 1. Cor. xi. 18. 22. quod quam abhorreat ab usu constanti Scripturæ & Veteris Ecclesiæ, nemo ferè est qui nesciat.

89. *Ibid. ad §. 4. negat* uspiam per *Ecclesiam* denotari *Rectores Ecclesiæ*, rejecto injuriosè nomine *Ecclesiæ repræsentativæ*, ceu *voce & phrasi quæ Scripturam non redolet*; imò *potestatem omnem clavium* abrogat *Ecclesiæ ex concessione divina*, nec aliam potestatem ei tribuit quam *ex delegatione Magistratus*, vel *ex confederata disciplina*. Ita scilicet Cartesiani, hostes se profitentur publicos Sacri Ministerij & potestatis commissæ à Christo suæ Ecclesiæ, contra expressum Dei verbum, contra nostram Catechesim *quæst. 82. & seqq.* contra formulas publicas in Ecclesiis Belgij receptas, *Excommunicationis*, & *Confirmationis Seniorum*, & contra Canones Disciplinæ Ecclesiasticæ, præsertim § 11. atque hanc hostilitatem in Ecclesiam, impudentiùs isti exercent, quam unquam factum à Remonstrantibus, ut revera oves lupis committant, qui Theologiæ consecrancam juventutem, ejusmodi Theologorum & Doctorum Cartesianorum institutioni committunt.

90. Adversatur sanæ rationi quod negat *ad §. 8. partes se mutuo perficere*: Corpori enim perfectionem suam obtingere per animam, vel inde patet, quod eâ recedente in putre cadaver abeat.

91. Negat quoque *ad §. 27. Ministris Ecclesiæ jus esse Superiores & Principes reprehendendi*, vel exemplo *Nathanis* erga Davidem, & aliorum Prophetarum, quod ad regum reprehensionem fuerint auctori

atorati

torati speciali Dei legatione; nescius distinguere inter rem & modum rei; vel exemplo Ambrosij erga Theodosium, quem *limites sui officii excessisse* pronunciat; et si ipse Theodosius, jurium suorum satis intelligens, in eo Ambrosium laudaverit, & Disciplinæ Ecclesiasticæ se ultrò submiserit.

CXXXI. 92. Similiter negat ad §. 30. specialem *sanctitatem & spiritualitatem*, convenire *Ministris Ecclesiæ*, eo quod *ipsis solis ordinis & decoris gratiâ, jus concedatur verbum annunciandi & sacramenta administrandi*; quasi non sint specialiter, ex natura sui Ministerij, & per suam *χρησθεσιαν* ad ista Deo devoti & consecrati. Impudenter *ibid.* affirmat talia *Magistratibus & aliis* (nempe quâ Magistratibus & in sensu reduplicativo) in V. & N. T. licita fuisse; adductis in eam rem tam impertinentibus probationibus, ut iis sigillatim expendendis & refutandis immorari non debeam.

93. Ut nullam *jurisdictionem* propriè dictam velim tribui Ecclesiæ, sic iste ad §. 32. quicquid nomine *jurisdictionis*, sive potius potestatis Clavium & disciplinæ Ecclesiasticæ venit, falsò arcessit à *concessione* Magistratus, qui eam vel *imminuere* vel *amplificare* possit, prout visum fuerit *id expedire Reip.* Sic enim non in nomine Christi, sed in nomine Magistratus, quod nec sibi Magistratus Christianus unquam tribuit, Pastores suis munueribus fungerentur. Eiusdem est furfuris quod ait nullas esse *causas Ecclesiasticas, præter eas quas summæ Potestates ab Ecclesiasticis dirimi voluerunt*; nescius distinguere inter decisiones Ecclesiasticas causarum Ecclesiasticarum, & pondus accedens illis decisionibus, quod ad hominem externum, ab autoritate Magistratus: unde factum olim, ut pars quæ læsa se putabat iudicio Synodali, suas querelas deferret ad Imperatores Christianos, ut evenit aliquoties in causis Donatistarum & Athanasij: Prioris tunc iudicij revisio, Principum autoritate commissa fuit aliis iudicibus *homogeneis* (ut dixeram, quos meus Censor imperitè putavit intelligendos *ordinis Scholastici*;) id est aliis Synodis & conventibus Ecclesiasticis: quanquam Censor id profanè *minus necessarium* arbitretur; quod *summum jus*, inquit, & *imperium circa profana & Ecclesiastica Magistratui Politico competat*; ac si quicquam derogaret legitimo juri & imperio supremi Magistratus Christiani,

stiani, quod velit jus Ministrorum Christi illibatum relinquere; & si quid in illius exercitio à nonnullis peccetur, ita dirigere ac corrigere pro sua architectonica potestate, quam etiam *objectivè* Ecclesiasticam agnoscimus, ut id fiat citra læsionem legitimi officij Pastoribus competentis.

CXXXII. 94. Ut longè fallitur *ad* §. 44. statuendo Barnabam & Paulum electos fuisse simul Apostolos in locum Jacobi majoris, quo eos faciat paræ authoritatis, quod plane *adversatur* historiæ Apostolicæ, ita *ad* §. 46. contra communem omnium Reformatorum & Protestantium sententiam & rei veritatem, negat Matt. XVIII. 18. locum pertinere ad Apostolos in communi, sed eum ad læsos prævaricatoriæ & plusquam Eraſtiane restringit.

95. Sic *ad* §. 53. non solum negat Pastores à Doctoribus distingui Eph. IV, 11. quod parum esset, sed ut omnem potestatem Ecclesiæ pedibus conculcet, contra nostras publicas consensus Orthodoxi formulas statuit claves regni Cœlorum non aliis datas esse quam Apostolis; clavem scientiæ ad solum Vetus Testamentum pertinuisse, nec adjiciendam clavibus Ecclesiæ; & reiiciendum hac in parte *potestatis* vocabulum, etsi eodem utatur Scriptura 2. Cor. XIII. 10. & ait *ad* §. 54. nihil potestatis decisivæ Synodis convenire nisi ex concessione Magistratus: & tamen quam abrogat *jurisdictionem* docentibus in Ecclesia Christiana, etsi eam sibi propriè dictam non vindicent, parum prudenter tribuit Rabbiniſ Judæorum *ad* §. 55. uti insuper *ad* §. 56. *legatorum* titulum & characterem ex 2. Cor. V, 10. Ministris omnibus Evangelicis denegat, eum *solis Apostolis & Apostolicis* viris reservando, ut omnem Ministerii authoritatem evertat.

96. Negat ordinationem sive consecrationem ad Ministerium per manuum impositionem, aliquid juris conferre ordinato ad exercendum Ministerium; & statuit eam nihil aliud esse quam testimonium publicum ordinato exhibitum suæ aptitudinis ad docendum: Sed, inquit, *potestas verbum Dei annunciandi &c. tota pendet à vocatione, cujus potestatem sæpè illi ordinantes non habent*: quia nescit ipsam ordinationem per impositionem manuum, partem facere vocationis, & distinguendum esse, ut benè docet ipse Grotius, inter jus exercendi Ministerii, & exercitium illius juris; nam prius confert *ordinatio,*

posterior *electio* ad hanc vel illam Ecclesiam : & cum prisci Canones nolint quemquam ordinari sine titulo, hinc in nostris Ecclesiis nemo consecratur ad jus Ministerii qui ad aliquam Ecclesiam non unà sit electus, etsi Cenfor neget *ad* §. 59. hoc utrumque nomine *missionis* exprimi Rom. x, 15.

97. Ibidem negat Pastori, per vim aut casum suâ priori Ecclesiâ destituto, ex prima sua ordinatione per impositionem manuum aliquid competere ex quo *post eam semel acceptam talis semper maneat*, id est Deo consecratus ad Ministerium Euangelii : Nec quicquam vult esse reprehendendum in more Pontificio homines ordinandi sine titulo & officium plurimis committendi absque beneficio.

98. Negat quoque, insistens suis lineis, ordinationem inferre jus exercendi sacri Ministerii, & ex ea ordinatum debere intelligere se Deo speciatim dicatum ad illud quamdiu vixerit, *ad* §. 62.

CXXXIII. 99. Negat *ad* §. 63. necesse esse ordinari Ministrum ab iis qui jam sunt *in eo gradu*, vel eò pertinere axioma quod urgeo, neminem posse dare alteri quod non habet, hac inaptâ ratione, inde secuturum neminem posse coronare Regem qui rex non fit; nam præterea quod debet ille coronam habere in manibus quam Regi imponat, id omninò facit per delegatam potestatem ab iis qui habent jus coronandi, licet ipsi non sint capita coronata.

100. Negat etiam *ad* §. 64. *χρηοθεσίαν* necessariò denotare *electionem per suffragia*, & putat Paulum & Barnabam absque collectione suffragiorum instituisse oppidatim Pastores per singulas Ecclesias Act. xiv, 23.

101. Ut etiam elevant necessitatem Ministerii, ita loquitur *ad* §. 96. *In Ecclesia veteris Testamenti claves scientiæ erant penes Ecclesiæ Doctores, & debebant Israelitæ qui obscuriora intelligere vellet mysteria, eos audire, cum omnia vel saltem pleraque sub cæremoniis essent involuta: sed nunc sub N. T. post prædicationem impletionis eorum quæ fuerant prædicta, cum longè major eluxerit claritas, docetur* (nempe Jerem. xxxi, 34.) *quod non amplius ista clavis scientiæ sit ita petenda ab Ecclesiæ Doctoribus, ut absque iis nemo possit intelligere V. T. cum potius quilibet ad N. T. accuratè attendendo, sensum clarè V. T. sit reper-*
iturus.

102. Jisdem insistit lineis ad §. 71. ubi asserit quod *quilibet apertus, modò vocatio accedit*, (quam totam facit juris humani) *et si forte non accederet impositio manuum, posset tamen Ecclesiæ in officio Pastoris inservire*, & ad §. 13. ordinationem negat *absolutè* necessariam esse.

➤ 103. Ad §. 75. negat posse nostros *Seniores* respectu Pastorum, conferri Levitis respectu Sacerdotum, et si eâ comparatione utatur Ecclesia Belgica in *formula Seniores confirmandi*; Ibi etiam vexat nomenclaturam *Ecclesiæ representativæ*, & illud *Dic Ecclesiæ* Matt. xv 111. 18. nec non *Presbyterium* commemoratum Paulo 1. Tim. iv, 14. de *Senatu Ecclesiastico* ex Pastoribus & Senioribus constante, negat posse intelligi, & statuit in priori intelligi *multitudinem eorum qui pertinebant ad eandem sectam*, quali verò Christus illam sectarum distributionem apud Judæos approbasset: in posteriori verò negat agi de Senioribus nostris, quorum omnem auctoritatem rejicit; rejectâ ad §. 76. probatione istius officii quam nostri desumunt ex 1. Tim. v, 17. atque in eo Confessione Belgicæ & Canonibus Ecclesiæ Belgii palam se opponit, τὸ κενῶν explicando de eo qui plurimùm laboraverit; ac si ullus deses Presbyter & sui muneris negligens, duplici honore dignus censerique queat.

104. Non patitur ad §. 78. statui primam Diaconorum institutionem ad sola *βωδὶκὰ* esse restringendam, et si non diffiteamur postea amplius olim huic titulo & ministerio accessisse.

CXXXIV. 105. Ita malè vult ordini nostrarum Ecclesiarum, ut Seniorum institutum rejiciat in Ecclesiam & Magistratum ad loc. 16. §. 3. ubi ita apertè propendet in sententiam Independentium, ut urgeat ad §. 4. *consuevisse Apostolos totam fraternitatem de rebus gravioribus consulere*.

106. Ut ad §. 9. pertendit falsò *didrachma* Matt. xvii, 24. 27. fuisse tributum Cæsaris, non Sanctuarii, ita ad §. 10. malè vult lotionem pedum Joh. xiii, 5. 6. designasse *remissionem peccatorum*: unde facile colligant heterodoxi ibi Christum instituisse Sacramentum.

107. Ut contra communem consensum Christianorum ac in Independentium gratiam, negat ad §. 11. conventum habitum Jerosolymis Act. xv. fuisse *Concilium sive Synodum*; sic viceversa ita se propitium

tium præbet Papismo ad §. 50. ut Pontificium quàm talenti, id est, ut explicaveram, quàm adorantem bestiam & idololatram, nolit exclusum regno Cælorum, nisi agnoscat errores istos evertere fundamenta salutis, & sic assentiendo erroribus rejiciat doctrinas oppositas: Sed si, inquit, per imbecillitatem contingat ut contradictoriis simul assentiantur, potest Deus per suam infinitam misericordiam isti homini indulgere suos nævos.

108. Ad §. 58. impugnaturus perpetuitatem Ministerii sacri in Ecclesia, negat Matt. xxv 111, 20. per consummationem sæculi intelligi finem mundi, sed vult sæculum consummatum fuisse quando respublica Indaica fuit eversa & Templum abolitum; quamvis in formula publica confirmationis ministrorum ille locus jure citetur ad probandum Evangelii Ministerium commissum primò Apostolis, perpetuandum esse omnibus temporibus in terra.

109. Crambem suam recoquit ad §. 64. de Potestate Ecclesiæ omnimodo dependente à Magistratibus, aut ex confœderata disciplina; & ad §. 69. eadem reponit quæ antea de Potestate Clavium ad solos Apostolos restringenda, & loco Matt. xvi 11, 18. de fratre læso sic intelligendo ut nullo modo spectet Apostolos; negat que Ministris Ecclesiasticis Claves competere nisi metaphoricè & valde improprie, & vult eo sensu intelligendum esse Catechismum Heidelbergensem, atque conceptis verbis clavem scientiæ jisdem abrogat.

110. Miram cudit interpretationem loci 1. Cor. xiv, 32. quo testatur Paulus Spiritus prophetarum subjici prophetis; vult enim hanc esse loci istius mentem quod Spiritus Sanctus prophetas agitans sit in prophetarum potestate, ut possint prophetiam aliquamdiu differre; quod non aliò facit quam statuminando idolo liberi arbitrii, ei que subjiciendo inspirationes Spiritus Sancti & gratiæ.

CXXXV. 111. Admodum se iniquum præbet correptioni Ecclesiasticæ ad §. 79. Etenim non vult posse trahi ad excommunicationem, vel ejectionem Adami & Evæ ex horto Edenis, vel expulsionem Caini à facie Dei, vel locum Joh. xx. 23. Quorum remisistis peccata &c. ubi de sola authoritate Apostolis immediatè concessa vult agi; vel denique traditionem Satanae commemoratam 1. Cor. v, 45. & 1. Tim. 1. 20.

112. Sic

112. Sic §. 80. negat excommunicationem esse actum *clavis claudentis*, & ad §. 81. perstat fusè in sua parthermenia dicti Christi *Dic Ecclesiæ*, præfractè negans quicquam illi loco inesse de *potestate* Ecclesiæ.

113. Dictum Elizæi ad Nahamanem 2. Reg. v. 18. mavult spectare futurum, quam præteritum, solo animo lancinandi meam in contrarium sententiam, quam tamen Reverendi Belgæ Interpretes judicant optimè posse textui Hebraico convenire, *loci* 17. §. 5.

114. Valde liberalis est erga Pontificios ad §. 17. concedendo quod *dogmata fundamentalia retineant*, id est non errent in fundamento; unde fiat, se iudice, ut *si aliquis illis dogmatis nudè in hæreat*, possit salutem consequi, & sic fatetur addi quidem in Papatu istiusmodi errores qui manifestè cum illis doctrinis fundamentalibus pugnant, ut tamen *si fiat ut aliquis inter eos contradictionem eam non videat*, adhæreatque istis doctrinis sincerè & in bona conscientia, salvari possit.

115. Ad §. 22. putat quod qui secederent ab Ecclesiis, quod deprehenderent aliquid erroneum in earum *Confessionibus & doctrina*, contrarium propugnantes, forent immunes à schismate, & illi forent potiùs schismatici dicendi qui illos propterea ejicerent: quod turbo Labadias faciliè in rem suam trahat.

116. Ad §. 52. vult per *Gog & Magog* intelligi distinctè ipsum Antichristum & terram cui dominatur, nec putat ad §. 53. Johannem in Apocalypsi alludere ad locum Ezeth. xxxvi 11, 2. & xxxix. 1. 6.

117. Quod verò ad §. 56. vult expectari adhuc majorem liberationem Ecclesiæ à suis hostibus, *quando*, inquit, *Antichristus planè concidet*, *quando conversio erit Judæorum & plenitudo Gentium*, id potiùs redolet Chiliastarum hæresim quam doctrinam Pauli, rejicientis totalem destructionem Antichristi in ultimum & illustrem Christi adventum quo abolebitur 2. Thess. 11. 8.

CXXXVI. 118. Proposueram §. 2. *Loci* 18. nihil fere esse in intellectu, saltem per cognitionem dianoeticam & inductivam, quod priùs aliquo modo non fuerit in sensu: Isti autem assertioni tam vehementer se Cenfor opponit, ut statuatur omnes ex ea sententia, si obtineret, debere esse *atheos*, nec credere in Deum qui nunquam fuit in sensu: in quo

quo certè, agit valde petulanter: nam primùm devenimus dianoeticè in Dei notitiam, per contemplationem operum suorum, quæ incurrunt in sensus, & teste Paulo Rom x. 17. fides ipsa in Deum est ex auditu Verbi sui: deinde *Deus manifestatus in carne*, debuit in sensus incurrisse; ne quid dicam de variis apparitionibus Dei in V.T. unde id natum inter Israelitas adagium, *Moriemur nam Deum vidimus.*

119. Eousque favet Socinianis ad §. 13. ut administrationem Sacramentorum neget *necessariò* convenire *ministris Ecclesiae*, ac statuatur *decori duntaxat & ordinis* esse ut illa administrantur ab iis qui publicè docent; negatque ex Matthæi & Pauli locis, quæ ibi citaveram, legitimè colligi non aliis concessam esse administrationem Sacramentorum, quam quibus Euangelii prædicatio publicè commissa est.

120. In gratiam Pontificiorum putat ad §. 15. nihil interesse quod definiunt *solo elemento externo, materiam Sacramenti, verboformam.*

121. Dixeram §. 21. *disparatum de disparato* non prædicatum iri in verbis Christi, *hoc est corpus meum*, si corpus Christi interpretemur tropicè, per signum corporis sui: nec enim panis & signum corporis Christi sunt disparata: hoc tamen pro suo supercilio falsū esse dicit: & licet fateatur disparatum de disparato non nisi *improprie* prædicari, tamen debet agnoscere hanc esse propriam prædicationem non impropriam, panis est signum corporis Christi.

122. *Ibidem* negat voculam *est*, duplex munus sustinere in verbis Christi *hoc est corpus meum*, alterum Logicum copulandi, alterum tropicum sive Grammaticum aut Rhetoricum, quo sumitur pro *significat.*

123. Non videtur etiam Sacramenta statuere *suo modo* exhibitiva rei significatæ, quod dixeram §. 22. siquidem id omne vult fieri per obsignationem, à qua exhibitionem distingui non patitur. Eadem morositate ad §. 24. improbat distinctionem tritissimam in scholis Theologicis inter certitudinem *objectivam & subjectivam.*

124. Quod autem ad §. 29. necessitatem *medii* asserit non posse convenire nisi iis mediis quæ sunt *causa salutis*, non satis accuratum est: nam bona opera, quæ sunt *via ad regnum non causa regnandi*, sunt tamen necessaria ad salutem non tantum necessitate præcepti sed etiam mediis.

CXXXVII. 125. Concedit ad §. 30. *sacramentalem* fuisse arborem

borem vitæ, sed talem negat fuisse arborem scientiæ boni & mali, hæc frigidâ ratione quod *non esset data ad usum, sed ejus usus prohibitus esset;* cum tamen in eo usum haberet moralem & Sacramentalem explorativum obedientiæ Protoplastorum quod ipsius usus & esus physicus interdicitus illis esset.

126. Errat circa locum 1. Pet. 111, 21. ubi vult ad §. 32. arcam Noë *antitypum* fuisse baptismi, cum potius baptismus ipse appelletur ibi *κύριον*, quod nos servat, ut absurdè colligat inde etiam circumcissionem antitypum baptismi dici posse.

127. Novam & absurdissimam cudit interpretationem loci qui extat 1. Cor. x. 1. 2. dum circa illud Pauli de transitu patrum per mare & sub nube & quod omnes fuerint per Mosè baptisati in mari & nube, vult baptismum in mari, intelligi de *purificatione* Israelitarum in deserto, ut se præpararent ad legis promulgationem; & baptismum in nube *quod dum extra castra purificabantur immundi & leprosi, à nube tegebantur contra vim hostium;* quo stulto commento nihil stultius potuisset cuiquam excidere; ut jure hæc fingat Paulum hoc loco non referre aliquid quod *expressè* haberetur in Scriptura, sed id quod niteretur tantum receptâ majorum interpretatione.

128. Eousque semper recedit à trita via, ut contra receptissimam inter Christianos omnes sententiam, applaudat ad §. 37. Grotii imaginationi, quod ultimum Christi pascha non fuerit *Πασχα*, sed *μνημόσυλον* quale etiam hodie in Judæa extra Palestinam celebrant: Equidem Christus uno die anticipavit tunc pascha Judæorum, cujus rei causa nota est ex traditionibus Judaicis, sed tamen & suum celebravit ad diem lege constitutum, & quicquid in ea solemnitate requirebatur, religiose observavit.

129. Sic etiam ad §. 40. superciliose impugnat Martini & Bezeæ observationem ad Act. xix, 5. cui tamen Belgæ Inter præses Doctissimi insistent; ut eousque ad stipuletur vel Pontificiis pretendentibus Johannis baptismi eoislo aliud à nostro fuisse quod potuerit reiterari, vel Anabaptistis, rebaptisationem inde propugnantibus.

130. Bestiæ characterem Apoc. xii. 16. 17. non vult ad §. 46. intelligi de prætenso Sacramento Confirmationis Pontificiorum, etsi hæc sit

inter Reformatos & Protestantes communior sententia, cui etiã insistant Reverendi Belgæ interpretes: quod enim ipse mavult id trahere *ad legem Papæ oppositam legi Divinæ*, dilutius est & frigidius quam ut admitti queat.

CXXXVIII. 131. Æquè friget ejus Allegoria *ad §. 55.* quã locum Psal. vii 11. 3. vult intelligendum de Apostolis *qui pro idiotis habebantur*: ut violenti detorsione *ad §. 57.* locum Joh. 111, 5. non vult per hendiadym explicari de aqua spiritali & aqueo spiritu, sed somniat per aquam intelligendum sanguinem & obedientiam Christi, quod hic aqua *aliud sit præter Spiritum sanctum.*

132. Illuminatio commemorata Heb. vi, 6. & x, 32. non potest ipsi esse baptismus *ad §. 59.* et si videantur omnes Veteres inde arcessere applicationem illius nominis huic Sacramento.

133. Non probat *ad §. 63.* impugnari Pontificiorum mixtionem aquæ cum vino in Calice Eucharistico, ex eo quod *genimen vitis* appelletur à Christo quod exhibuit suis Discipulis, & ut adversariis gratificetur statuit *incertum esse an vinum quo Christus usus fuit aqua fuerit dilutum, nec ne.*

134. In gratiam Lutheranorum afferit *ad §. 66.* eos male à nostris appellari *Consubstantiatores*, eorumque dogma de corporis Christi præsentia, in, cum & sub pane, *Consubstantiationem* dici, vel Græcè *συνσυστάειν*, & quia novum Onomasticum vult cudere, ut in Philosophia sic in Theologia, mallet potiùs hoc dici *δισσωτάειν* & illos *δισσωτάσας*, quod duas substantias ibi collocent; ac si substantiam corporis Christi præsentem facientes substantiæ panis & cum pane eam collocantes, non æquè verè dici possint *consubstantiatores* ac Pontificii *transsubstantiatores*, quod velint transire substantiam panis, ut ei succedat substantia carnis Christi.

Pura potuissimè similia nova commenta ex hujus mei Cenforis *annotationibus ad meum Systema* huc coniecisse: Sed ut cætera debent reservari prolixioribus vindiciis mei *Systematis*, brevi edendis, si Deus vitam & vires largiatur, ita etiam quæ hîc notavi sufficiunt ostendendo quò procedant in Novationibus suis isti Domini Cartesiani, dum post adoptata in Philosophicis nova dogmata Cartesii, ea applicant Theologicis,

gicis, & ex illis jus sibi faciunt universam Oeconomiam purioris Theologiæ impugnandi & evertendi; adeo ut si nostri Heroës, Calvinus, Beza, Martyr, Junius, Trelcatus, Rivetus, Gomarus, Altingius, Paræus, Spanhemius, Molinæus, & sexcenti alii, qui nobis, hanc lampada tradiderunt, reverterentur in mundum, & horum animalium gloriæ auditoria subirent, putarent se extra orbem reformatum & Christianum delatos fuisse. Ea quidem omnia quæ hîc retuli, non sunt *formaliter* Cartesianæ, talia tamen sunt omnia *eminenter*; ex quo enim istius novæ Disciplinæ sectatores, putarunt se in illa reperiisse quod pueri in faba, & post degustatum fructum hujus arboris prohibetæ, se plenitudinem scientiæ boni & mali fuisse consequutos, cœperunt omnes alios superciliosè despiciere, & jus sibi facere de ipsis Religionis mysteriis & capitibus pro imperio, arbitrandi & ea pro lubitu impugnandi & evertendi. Velit Deus Optimus Maximus suâ Providentiâ & Gratiâ has omnes periculosas & pestilentes Novitates averruncare, ac omnibus in Ecclesiâ sua docentibus Spiritum humilitatis & unitatis instillare, quo idem sentientes, eodem humero & labio suæ Veritati, quæ est secundum Pietatem, propugnandæ adversus omnes Heterodoxos, eique longè lateque propagandæ, ad Sacrosancti sui Nominis gloriam, concorditer queant intervire;
A M E N.

Errata pauca sic corrigantur.

Pag. 2. lin. 3. lege referre. p. 6. l. 16. & Philos. p. 5. l. 3. Averruncis p. 7. l. 15. ipfimet Cart. & 17. moraliter p. 8. l. 17. distinctè percepta pollicerip. 10. l. 5. mili p. 11. l. 4. dubitatio p. 29. l. 9. miranda p. 32. l. ult. momento fieri dicitur quod fit in instanti, vel p. 36. l. 27. que p. 39. l. 12. Hornio p. 42. l. 23. collocabat p. 43. l. 12. mundus p. 51. l. 26. ratione p. 25. l. 30. vi. p. 58. forma non effet p. 64. l. 24. ipsis p. 67. l. 9. quâ etiam ratione p. 68. l. 15. communicationem p. 73. l. 25. nostrop. 75. l. 10. Behmio p. 77. l. 27. Socinianis p. 78. l. 7. futura p. 80. l. 4. implicant p. 82. l. 1. facientia & l. 12. desumpsit ex p. 84. l. 10. qui p. 85. l. 27. hac p. 87. l. 5. ad scientiam simplicis intelligentiæ & rerum p. 92. l. 30. Socinianos p. 93. l. 9. cujusvis & l. 13. adeoque p. 98. l. 30. quæ p. 99. l. ult. superabundanti p. 102. l. 18. nos p. 104. l. 9. mundus p. 107. l. 1. Ministrorum & l. penult. exercendi p. 111. l. 23. Ezech.

Faint, illegible text at the top of the page, likely bleed-through from the reverse side.

GRONINGÆ,

Typis HENRICI CORNELII ROOSINGH Typographii, Anno 1670.

Extremely faint and illegible text block, possibly bleed-through or a very light print.